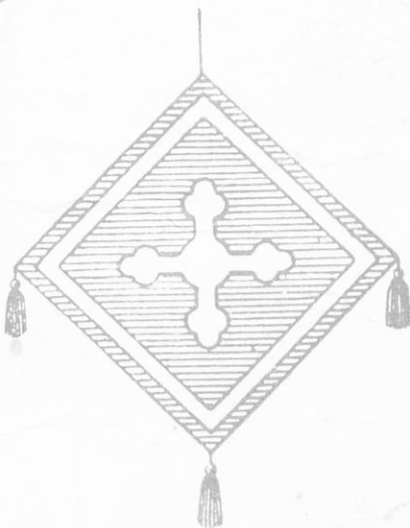


15

ΝΙΚ. & ΕΛ. ΦΑΡΜΑΚΗ  
Δημοδιδασκάλων

# ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

Διά τήν ΣΤ' Τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου  
κριθεῖσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303)2-7-52 ἀποφ. Ὑπουργ. Παιδείας



ΚΛΟΣΙΣ. ΔΙΟΝ. & ΒΑΣ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ ΔΘΗΝΑΙ  
Ψηφισμένη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής



Τριτεύων

Πενταβουλίμω

# ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Τρι

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ  
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Εγκριθείσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65.303/2-7-52  
ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας

Τριτεύων



ΕΚΔΟΣΙΣ

ΔΙΟΝ. & ΒΑΣ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ  
ΣΤΑΔΙΟΥ 38 (ΣΤΟΑ ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ 10)

ΑΘΗΝΑΙ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν  
τῶν συγγραφέων.



# ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

### ΠΕΡΙ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

Κάθε Χριστιανός έχει ανάγκην ἀπὸ ἑνα ὁδηγὸν ποῦ θὰ τὸν ὀδηγῇ εἰς τὸν δρόμον τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς.

Ἡ λέξις *Κατήχσις* ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους καὶ ἐσήμαινε *διδασκαλία*. Κατόπιν ὅμως ὅταν τὴν μετεχειρίσθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ διὰ νὰ διδάξουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ ἐπῆρε θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ θὰ πῃ: *Διδασκαλία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας* εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν τὴν γνωρίζουν, διὰ νὰ δυνηθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ βαπτισθοῦν καὶ νὰ γίνουν Χριστιανοί.

Ἡ Κατήχσις ποῦ μᾶς διδάσκει τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας, δηλ. τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ τί πρέπει νὰ κάμνῃ κάθε Χριστιανός, εἶναι βιβλίον πολὺ χρήσιμον καὶ ἀπαραίτητον. Διαιρεῖται δὲ εἰς τὸ πρῶτον μέρος ποῦ λέγεται *Δογματικὸν* καὶ εἰς τὸ δεύτερον μέρος ποῦ λέγεται *Ἡθικόν*.

Αὐτοὶ ποῦ ἐδιδάσκοντο τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν ἐλέγοντο *Κατηχοῦμενοι*. Οἱ διδάσκαλοι ποῦ ἐδίδασκον τοὺς κατηχομένους ἐλέγοντο *Κατηχηταὶ* καὶ ἦσαν λαϊκοὶ ἢ κληρικοὶ καὶ τὰ Σχολεῖα ὅπου ἐγένετο ἡ κατήχσις *Κατηχητικὰ Σχολεῖα*. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχον ἰδρυθῆ Κατηχητικὰ Σχολεῖα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, Συρίαν, Ἀλεξάνδρειαν κλπ. εἰς τὰ ὅποια ἐδίδαξαν μεγάλοι διδάσκαλοι (Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Πάνταινος, Ὡριγένης) καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Γρηγόριος ὁ Νύσης, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Μέγας Βασίλειος κλπ.).

Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Κατήχσις ἐγένετο εἰς ἀνθρώπους μεγάλης ἡλικίας διὰ νὰ τοὺς ἐτοιμάσῃ εἰς τὸ Βάπτισμα.

## ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Σήμερον ὁμως πού τὸ Βάπτισμα τελεῖται κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν ἢ Κατήχησις γίνεται ἀργότερα ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τὰ παιδιὰ φοιτοῦν εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικά Κατηχητικά Σχολεῖα, τὰ ὁποῖα διαφέρουν ἀπὸ τὰ παλαιὰ διότι οἱ μαθηταὶ εἶναι πλέον Χριστιανοί. Οἱ διδάσκαλοι τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, οἱ Κατηχηταί, σπεύρουν εἰς τὴν ἀθῶαν παιδικὴν ψυχὴν τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τὰ πιὸ εὐγενικὰ ἰδανικὰ πού πρέπει νὰ ἔχη κάθε καλὸς καὶ ἀληθινὸς Χριστιανός.

Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον ὁδηγεῖ τὸ παιδί κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸ κάνει νὰ ξεχωρίζῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ πράττῃ τὸ καλόν. Τοῦ δημιουργεῖ *ἠθικὴν συνειδησιν* καὶ γενικὰ τὸ ἀνυψώνει εἰς *ἠθικὴν ἀξίαν*.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνισχύσωμεν ὅλοι τὸν θεσμὸν αὐτῶν τῶν κατηχητικῶν σχολείων. Καὶ ἂν σήμερα ὁ ἀριθμὸς τῶν παιδιῶν πού φοιτοῦν εἰς τὰ κατηχητικά σχολεῖα εἶναι περίπου 200.000, αὔριον πρέπει ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος νὰ φοιτοῦν εἰς αὐτά. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ χωρὶς χωρὶς κατηχητικὸν σχολεῖον. Ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα πρέπει ν' ἀνατραφοῦν χριστιανικὰ καὶ ν' ἀποκτήσουν διὰ τὴν ζωὴν τους ἠθικὰ ἐφόδια.

Ἔτσι θὰ δημιουργήσωμεν μίαν εἰρηνικὴν κοινωνίαν μὲ ἀρχηγόν καὶ ὁδηγόν μας τὸν Χριστόν.

Τελευταῖα τὴν κίνησιν τῶν κατηχητικῶν σχολείων ἔχει ἀναλάβει ὁ *Ὄργανισμὸς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος*. Ἡ δράσις του εἶναι μεγάλη καὶ φθάνει μέχρι καὶ τοῦ πιὸ ἀπομακρυσμένου χωριοῦ.

Τὰ κατηχητικά σχολεῖα διαιροῦνται εἰς τρία, ἀνάλογα μὲ τὸν κύκλον τῆς διδασκαλίας.

α) Εἰς τὰ κατώτερα, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν τὰ παιδιὰ τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

β) Εἰς τὰ μέσα, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν τὰ παιδιὰ τῶν τριῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Γυμνασίου.

γ) Εἰς τὰ ἀνώτερα, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν τὰ παιδιὰ τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Γυμνασίου.

Ἐπίσης διαιροῦνται εἰς ἀρρένων καὶ θηλέων.

Ἔτσι τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι μεγάλα, διότι διδάσκονται ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν των ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν κοινωνίαν ἀποστολὴν των.

## ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

### 1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Κάθε άνθρωπος εις τὸν κόσμον εἴτε μορφωμένος εἶναι εἴτε ἀμόρφωτος, εἴτε μόνος εἴτε μὲ ἄλλους, πιστεύει ὅτι ὅ,τι βλέπει γύρω του καὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ παντοῦ, τὰ ἐδημιούργησε μίᾳ ἀνωτέρᾳ καὶ ὑπεράνθρωπος δύναμει, ἢ ὅποια φροντίζει δι' αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐξαρτᾶται. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἔλθῃ μὲ κάθε τρόπον εἰς σχέσιν μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν ποὺ τὴν ὀνομάζει **ΘΕΟΝ**.

Προσεύχεται στρέφοντας τὸ βλέμμα καὶ τὴν καρδίαν του πρὸς αὐτόν, κάνει λειτουργίας καὶ θυσίας καὶ γενικὰ φανερώνει ἀγάπην καὶ εὐσέβειαν.

Ἡ πίστις αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν δημιουργὸν Θεὸν καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν δύναμιν, λέγεται **θρησκεία**.

### 2. Εἶδη ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Ἡ θρησκεία εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι γεννᾶται μαζί μὲ αὐτόν.

Εἰς τὸν κόσμον, ἄλλοι ἄνθρωποι πιστεύουν εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ ἄλλοι εἰς ἓνα καὶ μόνον.

Οἱ ἀμόρφωτοι καὶ ἀπολίτιστοι λαοί, ποὺ δὲν ἔχουν ἀνεπτυγμένον πνεῦμα, πιστεύουν εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία τους λέγεται **Πολυθεϊστική**.

Οἱ μορφωμένοι ὅμως καὶ πολιτισμένοι λαοί πιστεύουν μίαν καὶ μόνον ἀνωτέραν δύναμιν, τὸν παντοδύναμον Θεόν, καὶ ἡ θρησκεία τους λέγεται **Μονοθεϊστική**.

Αἱ σπουδαιότεραι πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι εἶναι :

Α) Ὁ **Φετιχισμὸς** (100 ἑκατ.). Εἰς τὴν θρησκείαν αὐτὴν πιστεύουν οἱ ἄγριοι καὶ ἀπολίτιστοι λαοί, οἱ ὅποιοι νομίζουν πὼς θεοὶ εἶναι διάφορα ὑπερφυσικὰ ἀντικείμενα καὶ φαινόμενα,

τά ὅποια δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐξηγήσουν μὲ τὸ πτωχό τους μυαλό (ὄπως βροντές, ἀστραπές, ἠφαίστεια) καὶ τὰ ὅποια νομίζουν πὼς ἔχουν ψυχὴν καὶ δύναμιν θεϊκὴν.

Β) **Βραχμανισμὸς** (200 ἑκατ.). Αὐτὸς διδάσκει πὼς ὑπάρχουν πολλοὶ θεοὶ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ ζοῦν στερημένα γιὰ νὰ φθάσουν εἰς αὐτούς. Διδάσκει πὼς τρεῖς εἶναι οἱ κυριώτεροι θεοί: *‘Ὁ Βράχμαν, ὁ Βισνοῦ καὶ ὁ Σίββα.*

Γ) **Βουδδισμὸς** (160 ἑκατ.). Εἶναι ἡ θρησκεία τὴν ὁποίαν ἴδρυσεν διὰ τῆς διδασκαλίας του ὁ *Βούδδας*, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη κατὰ τὸν βον π.Χ. αἰῶνα, ἐτελειοποίησε τὸν Βραχμανισμὸν καὶ διδάσκει πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει ν’ ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, ἢ ὅποια εἶναι μεγάλο μαρτύριον καὶ γεμάτη πικρίας. Εἶναι καὶ αὐτὴ πολυθεϊστικὴ θρησκεία, διότι κατὰ τὸν Βούδδαν ὑπάρχουν τρεῖς θεοί. *‘Ὁ δημιουργός, ὁ καταστροφεὺς καὶ ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει διὰ τὸν κόσμον.*

‘Ὁ Βουδδισμὸς ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν, τὰς διασκεδάσεις, τὴν ἐπιθυμίαν ξένης γυναικός, τὸν φόνον, τὸ χρῆμα, τὰ ποτὰ κλπ. καὶ ἐπιδιώκει τὴν νέκρωσιν τῶν αἰσθήσεων.

Οἱ Βουδδισταὶ ὁμοιάζουν σὲ πολλὰ μὲ τοὺς Χριστιανούς καὶ εἶναι ἀνεξίθρησκοι καὶ φιλόανθρωποι.

Δ) **Κομφουκισμὸς** (350 ἑκατ.). Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι ὁ *Κομφούκιος*. Αἱ ἠθικαὶ του ἰδέαι εἶναι: καλὴ συμπεριφορὰ τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, δικαιοσύνη πρὸς ὄλους, τάξεις καὶ εὐπρέπεια εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος κατὰ τὴν βούλησιν δύναται διὰ τῶν καλῶν ἔργων ν’ ἀνυψωθῆ καὶ ν’ ἀποκτήσῃ ἐσωτερικὴν γαλήνην καὶ ἄρμονίαν.

Ε) **Σιντοϊσμὸς**. Ἀποτελεῖ τὴν θρησκείαν τῶν Ἰαπώνων. Εἶναι θρησκεία ἐθνικὴ, διότι διδάσκει τὴν πίστιν εἰς τὴν θείαν καταγωγὴν τῶν Ἰαπώνων καὶ ἔργον αὐτῆς ἔχει ν’ ἀνυψώσῃ τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα τῶν Ἰαπώνων.

Ζ) **Παρσισμὸς** (2 ἑκατ.). Εἶναι ἡ θρησκεία τῶν Περσῶν. Κατ’ αὐτὸν ὑπάρχουν δύο θεοὶ τοῦ κόσμου, ὁ θεὸς τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ φωτός καὶ ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ σκότους. "Ἄλλαι ἰδέαι αὐτοῦ εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἡ λατρεία τοῦ πυρός ὡς συμβόλου τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, ἡ συχνὴ προσευχή,

διάφοροι καθαρμοί κατά την λατρείαν και συνιστᾶ τὴν βίαν ὡς μέσον διαδόσεως τῆς θρησκείας.

Ὅλοι αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκεῖαι δὲν εἶναι ἀληθεῖς ἀλλὰ ψευδεῖς, διότι παραδέχονται αἱ περισσότεραι ὡς θεοὺς διάφορα φυσικὰ φαινόμενα καὶ τὰ κτίσματα καὶ ὄχι τὸν κτίστην. Καλοῦνται δὲ φυσικαὶ θρησκεῖαι, διότι τὰς διεμόρφωσεν ὁ ἄνθρωπος μόνος του.

Αἱ μονοθεϊστικαὶ θρησκεῖαι εἶναι θρησκεῖαι ἐξ ἀποκαλύψεως. Δηλ. τὰς ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

Α) Ἡ Ἰουδαϊκὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη μονοθεϊστικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὁ Θεὸς διὰ τοῦ *Μωϋσέως*. Τὴν διδασκαλίαν της περιέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Διδάσκει ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Μωϋσῆς διὰ τῆς νομοθεσίας του προσεπάθησε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἰουδαίους μακρὰν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὴν πίστιν εἰς ἓνα μόνον Θεὸν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν λατρείαν αὐτοῦ, παρεσκεύασε δὲ τοὺς Ἰουδαίους πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Χριστοῦ.

Β) Μωαμεθανικὴ. Ἰδρυτὴς της εἶναι ὁ *Μωάμεθ*. Αὐτὴ παραδέχεται ἓναν θεὸν (τὸν Ἄλλὰχ) μὲ σπουδαιότερον προφήτην καὶ ἰδρυτὴν αὐτῆς τὸν Μωάμεθ. Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία περιέχει πολλὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην.

Κατ' αὐτὴν οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ προσεύχωνται πέντε φορές τὴν ἡμέραν καὶ νὰ νηστεύουν ὁλόκληρον τὸν μῆνα (Ραμαζάνι). Οἱ Μωαμεθανοὶ πιστεύουν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὴν τύχην (μοῖρα, κισμέτ). Δὲν παραδέχονται τὴν ἰσότητά των ἀνθρώπων καὶ ἐπιτρέπουν τὴν πολυγαμίαν. Ὁ Μωαμεθανισμὸς ὑπόσχεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὕλικὰς ἀπολαύσεις.

Γ) Χριστιανικὴ. Εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ θρησκεία καὶ ἡ τελειότερα. Ἰδρυτὴς της εἶναι ὁ *Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ*.

Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἄνθρωποι ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ ἐλάτρευον τὰ εἰδῶλα.

Ἦσαν δηλ. εἰδωλολάτραι καὶ προσέφερον θυσίας εἰς αὐτά, διότι ἐπίστευον ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι των.

Ἐπίσης ἐπίστευον εἰς τὸν Ἥλιον, εἰς τὴν σελήνην, θάλασσαν, στὶς ἀστράπες, βροντές, ἠφαίστεια, σεισμοὺς κλπ.

## ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον ὁ ἴδιος *ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός*, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπῆρε καὶ τὸ ὄνομά της.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστάλη ἀπὸ τὸν *Πατέρα του* εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν.

Ἦλθεν ὡς ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, ἀπὸ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν καὶ ἐσταυρώθη διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ διδάσκει ἀγάπην, καλωσύνην, ἰσότητά, δικαιοσύνην. Διδάσκει ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφία, παιδιὰ ἐνὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἔχομεν πατέρα ὅλοι.

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ὡς θρησκεία ἀληθινή, ἔγινε θρησκεία ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ διεδόθη μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους.

Εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἦτο ἀνόθευτη, ὅπως τὴν εἶχε διδάξει ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Μὲ τὰ χρόνια ὅμως, διάφοροι ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἐνόθευσαν τὴν διδασκαλίαν της καὶ διαίρεσαν αὐτήν.

Τὸ 867 μ. Χ. ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ *Καθολικὴ* (Παπικὴ) ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐπρόσθεσε διαφόρους πλάνους εἰς τὴν διδασκαλίαν της καὶ ἀναγνωρίζει τὸν *Πάπαν* ὡς ὀρατὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς.

Ὁ Πάπας ἤθελε νὰ διοικῇ ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ ἔκαμε καὶ μίαν ἀλλαγὴν εἰς τὸ «Πιστεύω». Εἰς τὸ ἄρθρον ποῦ λέγει διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπρόσθεσεν, ὅτι τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐπίσης διὰ νὰ κερδίξῃ χρήματα ἄρχισε νὰ μοιράζῃ τὰ περίφημα συγχωροχάρτια.

Ἀπὸ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσχίσθη τὸ 1529 ἡ *Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων ἢ Προτεσταντῶν*. Ταύτην ἴδρυσεν ὁ *Δούθηρος*, ὁ ὁποῖος διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος ἐμοίραζε τὰ συγχωροχάρτια.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Κατόπιν απέσχθησαν ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ *Καλβινισταὶ* μὲ ἀρχηγόν τοὺς τὸν *Καλβίνον* καὶ ἡ *Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία*.

Ἄπ' ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἡ μόνη ἀληθῆς εἶναι ἡ *Ὁρθόδοξος*, διότι αὐτὴ διετήρησεν ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὴν ἐδίδαξεν Αὐτὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ὀνομάζεται δὲ *Ὁρθόδοξος*, διότι οἱ ὁπαδοὶ τῆς δοξάζουν ὀρθῶς τὸν Θεόν, (πιστεύουν εἰς τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας).

Τὴν *Ὁρθόδοξον* Ἐκκλησίαν ἀκολουθοῦν κυρίως οἱ λαοὶ τῶν Βαλκανίων (Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι), οἱ Ρῶσοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐγκατεσπαρμένοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κάθε ἕνα ἔθνος ἀπὸ αὐτὰ ἔχει ἰδικήν του αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν καὶ διοικοῦνται ἀνεξάρτητα ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς: Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑλλάδος Κύπρον, Ρωσσίας, Ρουμανίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου καὶ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Αὐστρουγγαρίας.

Τοὺς Νεστοριανούς, τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Νεστορίου Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ὁ ὁποῖος ἐχώρισε τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ (τὴν θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην), ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία τοὺς ἀπεκήρυξεν. Αὐτοὶ κατοικοῦν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, Ἀραβίαν, Κουρδιστάν, Περσίαν καὶ Ἰνδοστάν. Ἐπίσης ἀπεκήρυξεν ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία καὶ τοὺς *Μονοφυσίτας*, τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Εὐτυχοῦς, Ἀρχιμανδρίτου Κωνσταντινουπόλεως ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ἐδίδαξεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει μίαν μόνον φύσιν, τὴν θεῖαν. Μονοφυσίται εἶναι οἱ *Κόπται* τῆς Αἰγύπτου, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Συρίας καὶ οἱ Ἀβησσοὶ.

## ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἰς τὰς ὁποίας περιέχεται ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι ἡ *Ἁγία Γραφή* καὶ ἡ *Ἱερὰ Παράδοσις*.

Α. Ἁγία Γραφή ἢ Ἱερὰ Βίβλος, εἶναι τὸ βιβλίον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει γραφῆ κατὰ θεϊκὴν ἔμπνευσιν.

Περιέχει τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀποκαλύπτει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο μέρη: *Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην* καὶ εἰς τὴν *Καινὴν Διαθήκην*.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς



**Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη** μᾶς διδάσκει τὴν ἱστορίαν τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν καὶ πῶς ἐφανερώθη εἰς τοὺς Ἑβραίους ὁ Θεός.

Περιέχει τὰς διαφόρους προφητείας, τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ τὸν *Δεκάλογον*, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Θεός εἰς τὸν Μωϋσῆν διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Λέγεται δὲ Διαθήκη, ἢ συμφωνία τὴν ὅποیان ἔκαμεν ὁ Θεός με τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ προστατεύσῃ αὐτοὺς πού θὰ ἐφύλαττον τὰς ἐντολάς του καὶ θὰ ἐκτελοῦσαν τὸ θέλημά του.

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν πλὴν ὀλίγων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ μετεφράσθησαν πρὶν γεννηθῆ ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ 70 Ἰουδαίων πού ἐγνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν.

Εἶναι δὲ 49 καὶ διαιροῦνται :

α) **Εἰς ἱστορικά**, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν πῶς ἔγινεν ὁ κόσμος καὶ περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ταῦτα εἶναι 23. Ἡ Πεντάτευχος, Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριτές, ἡ Ρούθ, τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν, τὰ βιβλία τῶν Παραλειπομένων, τὰ βιβλία τοῦ Ἑσδρα, Νεεμί, Ἑσθήρ, Ἰουδήθ, Τωβίτ καὶ τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων.

β) **Τὰ διδακτικά**, τὰ ὁποῖα περιέχουν ψαλμούς, προσευχὰς καὶ ἠθικὰ διδάγματα. Ταῦτα εἶναι 7. Ὁ Ἰώβ, οἱ Ψαλμοί, οἱ Παροιμίαι, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων, ἡ Σοφία τοῦ Σολομῶντος καὶ ἡ Σοφία τοῦ Σειράχ.

γ) **Τὰ προφητικά**, τὰ 4 βιβλία τῶν μεγάλων Προφητῶν, Ἡσαΐα, Ἰερεμία, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ καὶ 12 τῶν Ἀποστόλων. Αὐτὰ περιέχουν ὅλας τὰς προφητείας τῶν προφητῶν, περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ κόσμου.

**Ἡ Καινὴ Διαθήκη** ἐγράφη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 βιβλία, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὸν βίον τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Αὐτὰ εἶναι :

1) **Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια**, τὸ κατὰ Μάρκον, Ματθαῖον, Λουκᾶν καὶ Ἰωάννην, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφεται ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Αὐτὰ μαζὶ ἀποτελοῦν τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον τὸ ὁποῖον ἐπῆρε τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, διότι περιέχει τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν (ἀγγελίαν) ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.



2) Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς καὶ ἀναγράφουν πῶς ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι τὸ Εὐαγγέλιον.

3) Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων (14 τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ 7 καθολικαὶ ποὺ ἀπευθύνονται πρὸς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας). Τὰς ἐπιστολάς αὐτάς ἔστειλον οἱ Ἀπόστολοι ἢ πρὸς ὠρισμένα πρόσωπα ἢ πρὸς κατοίκους μιᾶς πόλεως.

4) Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Εἶναι τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προφητεῦει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ καὶ θὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι θεόπνευστος (Β' Πέτρου α' 21). Δηλ. ἐγράφη μὲ τὴν ἔμπνευσιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τόσον ὕψηλὰ νοήματα ἦτο ἀδύνατον νὰ γραφοῦν ἀπὸ ἀνθρώπου ἀπλοϊκοῦς.

Β. Ἱερὰ παράδοσις. Ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν ἔχει ὅλη γραφῇ οὔτε καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔγραψαν ὅλα ὅσα ἐδίδαξαν, ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅλην αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, διότι ἐκηρύχθησαν προφορικὰ καὶ διεδόθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ μεγαλυτέρους πρὸς τοὺς μικροτέρους.

Ἡ προφορικὴ αὐτὴ λοιπὸν διδασκαλία περὶ τοῦ Θεοῦ ἢ ὁποῖα συμπληρῶνει τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ διεσώθη μέχρι σήμερον εἶναι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν (Ἰωάννου 21, 25), ἡ ὁποία λέγει ὅτι εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ ὁποῖα ἔκανε ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ δὲν ἐγράφησαν διότι εἶναι πάρα πολλά. Εἰς πολλὰ μέρη ἐξαίρεται ἡ ἀξία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς παραδόσεως (Α' πρὸς Κορινθίους Ια' 2, Β' Θεσσαλ. β' 15, Καθολικὴ ἐπιστολὴ Γ 13 καὶ 14).

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι σπουδαιότατη πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας Ἡ πρώτη ἐκκλησία δι' αὐτῆς ἐλειτούργησε καὶ ἐκυβερνᾶτο, διότι ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐγράφη πολὺ ἀργότερα.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δίδει εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἴσην ἀξίαν μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διότι συμπληρῶνει καὶ διασαφίζει πολλὰ γραφόμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Οἱ καθολικοὶ δίδουν μεγαλυτέραν ἀξίαν εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὅμως δὲν τὴν παραδέχονται καθόλου, πιστεύοντες μόνον εἰς ὅσα ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι αἱ λειτουργίαι, αἱ θρησκευτικαὶ συνήθειαι, αἱ νηστεῖαι, αἱ ἑορταί, αἱ ἀκολουθίαι, τὰ μνημόσυνα, αἱ προσευχαί, τὰ ἀναθύματα, τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων καὶ γενικῶς τὰ ἔθιμα τῆς ἐκκλησίας. Περιέχεται δὲ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἰς τοὺς κανόνας καὶ τὰς διαταγὰς τῶν Ἀποστόλων, εἰς ὅσα ἔγραψαν οἱ Πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν διαφόρων Συνόδων.

## ΜΕΡΟΣ Α'

# ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

### Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως

Ἡ θρησκεία μας, ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Θρησκεία, ἔχει ὀρισμένας βασικὰς καὶ θεμελιώδεις ἀληθείας καὶ ἀρχάς. Τὸς ἀληθείας αὐτὰς πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ τηρῇ κάθε χριστιανός, διότι ἀποτελοῦν τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς Χριστιανικῆς μας Πίστεως. Αἱ βασικαὶ αὐταὶ ἀρχαὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ περιλαμβάνονται εἰς τὸ *Σύμβολον τῆς Πίστεως* καὶ μᾶς διδάσκουν ποῖα εἶναι ἡ πίστις ἡμῶν, εἰς ποῖον δηλ. πιστεύομεν, ποῖος εἶναι αὐτός εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύομεν καὶ διατί πιστεύομεν εἰς αὐτόν.

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως εἶναι καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 ἄρθρα.

Τὰ 7 πρῶτα ἄρθρα τὰ συνέταξαν 318 Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὅταν ἔγινεν ἡ *Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος* εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βηθουσίας τὸ ἔτος 3 5 μ. Χ.

Ἡ Σύνοδος αὐτῆ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἔγινε διὰ νὰ καταδικασθῇ ὁ Ἄρειος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦτο Θεός, ἀλλὰ δημιούργημα (κτίσμα) τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ὑπόλοιπα 5 ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως συνέταξαν 150 Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ἔγινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ *Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος* τὸ ἔτος 381 μ. Χ.

Κατὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, κατεδίκασαν τὸν αἰρετικὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μακεδόنيον, ὁ ὁποῖος κακῶς ὑπεστήριζε καὶ παρεδέχετο ὅτι τὸ Ἄγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός.

᾿Ωρισαν δὲ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς κανένα νὰ προσθέσῃ ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ τίποτε ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὸ ὁποῖον εἶναι σύντομον καὶ πρέπει νὰ τὸ γνωρίζουν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι τὸ ἑξῆς :

1) Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2) Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3) Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4) Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5) Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6) Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7) Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8) Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

9) Εἰς μίαν Ἁγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10) Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11) Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12) Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

#### Ἐξήγησις τοῦ 1ου ἄρθρου

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν».

Μὲ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως κάθε Χριστιανὸς ὁμολογεῖ ὅτι πιστεύει εἰς ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πατέρας ὅλων μας. Κυρίαρχος τοῦ κόσμου καὶ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐκείνων ποὺ βλέπομεν καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν βλέπομεν.

#### ✓ Ἀπόδειξις ὅτι ὑπάρχει Θεὸς

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἔμφυτον τὴν ἰδέαν μέσα τους ὅτι ὑπάρχει Θεός. Μὰ ὅμως ἡ πίστις αὐτὴ διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ

Θεοῦ στερεώνεται πῶς πολὺ, ὅταν ἐρευνήσωμεν ποῖος ἔδημιούργησε τὸν κόσμον.

“Ὅταν στρέψωμεν τὰ μάτια μας εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ παρατηρήσωμεν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν θὰ εἰποῦμε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔδημιούργησε μίᾳ ἀνωτέρα δύναμις.

Διότι ὅλα τὰ ὄντα καὶ τὰ φαινόμενα ὀφείλονται εἰς κάποιαν αἰτίαν. Αυτόματος ζωὴ καὶ κινήσις δὲν ὑπάρχει καὶ ἐπομένως ὁ θαυμάσιος αὐτὸς κόσμος δὲν εἶναι ἄναρχος οὔτε τυχαίως ἐκτίσθη καὶ ἐτέθη εἰς κίνησιν, ἀλλὰ ἔδημιουργήθη ἀπὸ παντοδύναμον καὶ πάνσοφον Δημιουργόν. Μόνον μίᾳ τέτοιᾳ δύναμις ἤμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τόσα πράγματα (ἓνα κόσμον ὀλόκληρον) μὲ τόσῃν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ σκοπὸν καὶ σοφίαν (ψαλμ. 18, 1).

Ὁ κόσμος ὅλος εἶναι μίᾳ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ πῶς μεγάλην ἀπόδειξιν ἔχομεν ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὅταν παρατηρήσωμεν τὴν ψυχὴν μας μετὰ ἀπὸ κάθεμας πράξις. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει ἔμφυτος ὁ ἠθικὸς νόμος, νὰ πράττῃ δηλ. τὸ καλόν. “Ὅταν ἡ πράξις μας εἶναι καλή, τότε αἰσθανόμεθα εἰς τὴν ψυχὴν μας χαρὰν καὶ εὐχαριστήσιν. “Ὅταν ὅμως ἡ πράξις μας εἶναι κακή, αἰσθανόμεθα βάρος καὶ λύπην. “Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι οἱ καλοὶ καὶ δίκαιοι εὐτυχοῦν, οἱ δὲ κακοὶ τιμωροῦνται ἀνάλογα μὲ τὰς πράξεις των. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἓνας παντοδύναμος, πανάγαθος καὶ παντογνώστης Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὰς κρυφὰς ἀκόμη πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀναλόγως κρίνει αὐτούς. Ἐπομένως ἡ συνείδησίς μας παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει ἓνας ἀνώτερος καὶ δίκαιος κριτὴς καὶ ἡ σκέψις μας πετᾷ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρών, βλέπει τὰς πράξεις μας, τὰς κρίνει καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τοὺς μὲν καλοὺς θὰ ἀνταμειψῇ, τοὺς δὲ κακοὺς θὰ τιμωρήσῃ.

Τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲν εὐρέθη λαὸς ποὺ νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς Θεὸν καὶ νὰ μὴ λατρεύῃ αὐτὸν κατὰ οἰονδήποτε τρόπον.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν πραγματικότητά ὑπάρχει Θεός, ὁ ὁποῖος ἐξασκεῖ τόσῃν ἐπίδρασιν εἰς τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. ✓

## Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ

1) Ὁ Θεὸς εἶναι *ἄυλος*, δηλ. στερεῖται ὕλης καὶ ἐπομένως εἶναι πνεῦμα. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ἡ Ἁγία Γραφή «πνεῦμα ὁ Θεός». (Ἰωάννου Δ' 24).

2) Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα δὲν φαίνεται ἀλλὰ εἶναι *λόγος*. (Α' Τιμοθ. ζ' 16).

3) *Εἶναι πανταχοῦ παρὼν* διότι εἶναι πνεῦμα (Ἰωάν. Δ' 24).

4) *Παντοδύναμος*. Ὁ Θεὸς ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἀνωτέρα δύναμις ἢμπορεῖ νὰ κάνῃ ὅτι θέλει. Μόνον τὸ κακὸν δὲν κάνει διότι εἶναι πανάγαθος.

5) *Πάνσοφος*. Διότι ὅλα τὰ ἐδημιούργησε μὲ σοφίαν. (Ψαλμ. 103, 24).

6) *Παντογνώστης*. Διότι ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα. Κι' ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν καὶ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται στὸ παρὸν καὶ ὅσα θὰ γίνουν στὸ μέλλον. (Ἀποκ. Ἰωάν. Γ' 20).

7) *Πανάγαθος*. Διότι εἶναι γεμᾶτος ἀγάπην πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς καὶ κακοὺς.

8) *Δίκαιος*. Διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοὺς μὲν καλοὺς θὰ ἀνταμείψῃ, τοὺς δὲ κακοὺς θὰ τιμωρήσῃ. (Ρωμ. β' 6 ψαλμ. 47).

9) *Ἄναρχος* καὶ *Ἀθάνατος*. Διότι δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ εἶναι αἰώνιος.

10) *Ἄγιος*. Διότι δὲν ἔχει ἁμαρτίας ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἁμαρτωλοί.

## Περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος

Εἶπομεν ὅτι ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι μονοθεϊστική, διότι πιστεύει κατ' οὐσίαν εἰς ἕνα Θεόν.

Ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι τρισυπόστατος, ἔχει τρεῖς ὑποστάσεις δηλ. τρία πρόσωπα. (Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος). Αὐτὸ μᾶς τὸ βεβαιώνει εἰς πολλὰ μέρη ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος ἐκήρυξεν αὐτὸ καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις τὸ ἀναφέρει (Γεν. Α. 26, Γεν. ΙΑ' 7).

Τοῦτο τὸ βλέπομεν κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Κυρίου, ὅπου ἐφανερώθησαν καὶ τὰ τρία πρόσωπα. Ὁ Θεὸς ὁ ὅποιος εἶπεν «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου». Ὁ Χριστὸς ὁ ὅποιος ἐβαπτίζετο καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ ὅποιον κατέβη ὡς περιστέρα. (Ματθ. ΙΖε' Γ. 17).

Ἐπίσης καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς του νὰ βαπτίζουσαν τοὺς ἀνθρώπουσαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ ὄνομα δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος (Ματθ. ΚΗ, 19).

Τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἀπὸ τὴν αὐτὴν οὐσίαν (ὁμοοῦσια). Εἶναι ἴσα μεταξύ τους καὶ δὲν εἶναι χωρισμένα, μόνον διακρίνονται στὰ ἐξῆς: Ὁ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἀπὸ τὸν Πατέρα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ τὸ Ἁγιον Πνεῦμα Ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα.

### Δημιουργία τοῦ Κόσμου καὶ Θεία Πρόνοια

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς διάστημα ἕξ ἡμερῶν, μόνον μὲ τὸν λόγον του, ἐνῶ πρὶν δὲν ὑπῆρχε τίποτε (ἐκ τοῦ μηδενός). (Β' Ματθ. Ζ, 28).

Ὁ Θεὸς δὲν ἔκανε τὸν κόσμον ἀπὸ ἀνάγκη ἢ ἀπὸ συμφῆρον, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκη οὐδενός, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην ἠθέλησε νὰ κάνῃ καὶ ἄλλα ὄντα εὐτυχισμένα.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας. Τὴν πρώτην ἡμέραν ἔκανε τὸ φῶς, τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸν οὐρανόν, τὴν τρίτην ἐχώρισε τὰ νερά ἀπὸ τὴν γῆν, ἢ ὅποια ἐβλάστησε δένδρα καὶ χλόη. Τὴν τετάρτην ἐδημιούργησε τὸν ἥλιον, τὸ φεγγάρι καὶ τὰ ἀστέρια. Τὴν πέμπτην τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ψάρια καὶ τὴν ἕκτην τὰ ἄλλα ζῶα τῆς γῆς μαζί καὶ τὸ πλέον τέλειον πλάσμα του, τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ Θεὸς ὅταν ἔπλασεν ὄλον τὸν κόσμον δὲν ἔπαψε νὰ φροντίζει δι' αὐτόν. Δὲν τὸν ἄφησε νὰ κυβερνᾶται μόνος του ἔτσι εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ ἐπρονόησε δι' αὐτόν. Ὅ,τι κάνει ὁ Θεὸς τὸ κάνει διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάντοτε σκοπὸς του εἶναι τὸ ὑψιστον ἀγαθόν.

Τὴν φροντίδα αὐτὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου τὴν λέμε «*Θεία Πρόνοια*». (Πράξ. Ζ, 18. Σοφ. Σολομ. α, 25, Ματθ. ι' 29).

Ἡ Ἁγία Γραφή διακηρύττει ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια παρακολουθεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τύχην ὄλων τῶν δημιουργημάτων καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη. Χωρὶς τὴν θεῖαν παραχώρησιν κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου οὔτε ἓνα στρουθίον, οὔτε μία τρίχα τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς δύναται νὰ καταστραφῇ.

## Περὶ ἀμαρτίας τῶν Πρωτοπλάστων

Ὅπως εἴπομεν ὁ Θεὸς τελευταῖα ἔπλασε τὰ τελειότερα δημιουργήματά του τὸν Ἄδὰμ (χωματένιος) καὶ τὴν Εὐά (ζωή).

Ἡ Ἁγία Γραφή ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν Ἄδὰμ ἀπὸ χῶμα καὶ τοῦ ἐνεφύσησε τὴν ζωὴν, τὴν δὲ Εὐάν ἀπὸ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἄδὰμ.

Ὁ Θεὸς διὰ νὰ διακρίνη τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματά του, τοῦ ἐδώρησε πνεῦμα ἢ ψυχὴν.

Ἀκόμη ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον *κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Αὐτοῦ*. Δηλαδή ὁ Θεὸς ἔδωσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον λογικὸν καὶ ἐλευθερίαν καὶ ἔτσι τὸν ἔκανε ἰκανὸν νὰ κἀνη καλὴν χρῆσιν αὐτῶν, νὰ γίνῃ ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν, νὰ γίνῃ τέλειος.

Ὁ Θεὸς ἔδωσεν ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του καὶ τὸν ὑπέβαλεν εἰς δοκιμασίαν. Τοῦ ἔδωσεν ὠρισμένας ὁδηγίας καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μὴ φάγῃ ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, παρασυρθεὶς ἀπὸ τὸν διάβολον, ἡμάρτησε. Παρήκουσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἔχασε τὰ πάντα. Ὁ νοῦς του ἔσκοτίσθη. Ἦθελε νὰ πράττῃ τὸ κακόν.

Ὁ Θεὸς ἐτιμώρησεν αὐτοὺς διὰ τὴν παρακοὴν τους καὶ τοὺς ἔδιωξεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον.

Ἡ ἀμαρτία αὐτῆ τῶν πρωτοπλάστων (προπατορικὴ ἀμαρτία) μετεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐκτοτε ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται μὲ τὸ *προπατορικὸν ἁμάρτημα*.

Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἄφησε τὸ τελειότερον δημιούργημά του εἰς τὴν τύχην του, ἀλλὰ ἐξηκολούθησε νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ τοῦ ἔστειλε τὸν μονογενῆ Υἱόν του, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας. Ἡ σωτηρία λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου προήλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν.

## Οἱ Ἄγγελοι

Τοὺς ἀγγέλους, πού εἶναι πιὸ ἀνώτερα πλάσματα καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὁ Θεὸς τοὺς ἐδημιούργησε πρὶν δημιουργῆσθαι τὸν κόσμον. Εἶναι χωρὶς σῶμα, ἄδρατοι.



Εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν γίνεται πολλές φορές λόγος περὶ τῶν ἀγγέλων, οἱ ὅποιοι ἐξαγγέλλουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ. "Ἄγγελοι παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Λῶτ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσουν νὰ φύγῃ μετὰ τὴν οἰκογένειάν του ἀπὸ τὰ Σόδομα. "Ἄγγελος πάλιν ἐβοήθησε τὸν προφήτην Ἡλίαν εἰς τὴν ἔρημον (3 Βασ. ιθ' κ. ε.). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην βλέπομεν ὅτι δι' Ἀγγέλου ἀνηγγέλθη ἡ γέννησις τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Κυρίου καὶ ἄγγελος εἰδοποίησε τὸν Ἰωσήφ ὅτι κινδυνεύει τὸ θεῖον βρέφος κ.λ.π., (ἐβρ. α' 18).

Τοὺς ἐπλάσσε διὰ νὰ φέρουν τὰς ἀγγελίας του εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δι' αὐτὸ τοὺς λέμε Ἀγγέλους. "Ὅλοι οἱ Ἄγγελοι ἐπλάσθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀγαθοί. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀνοησίαν ἠθέλησαν νὰ γίνουσι ἴσοι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐπανεστάτησαν μετὰ ἀρρηγόν τοὺς τὸν Διάβολον (Σατανᾶν). Διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοὺς αὐτὴν ὁ Θεὸς τοὺς ἐτιμώρησε, τοὺς κατηράσθη καὶ τοὺς ἔδιωξεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ Δαίμονες, τὰ κακὰ πνεύματα ποὺ περιπλανῶνται καὶ ἔχουν ὡς σκοπὸν τοὺς νὰ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔλαβε μορφήν ὄψεως καὶ παρέσυρε τὴν Εὐὰν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, (Ἰώβ α' 6—Ἰωάνν. η' 44,2).

### Περὶ τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος

Ἀπὸ τὸ 2ον ἕως τὸ 7ον ἄρθρον τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὸ δεῦτερον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸν *Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*.

"Ἄρθρον 2ον.—«Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Ὁμολογοῦμεν ὅτι πιστεύομεν μ' ἓνα λόγον καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν ὁ ὅποιος εἶναι *μονογενὴς υἱὸς* τοῦ Θεοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Εἶναι φῶς, τὸ ὅποιον φωτίζει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ἀληθινὸς διότι δὲν ἐπλάσθη ὅπως τὰ ἄλλα πλάσματα, ἀλλὰ ἐγεννήθη καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖται καὶ ὁ Πατέρας, ὁ Θεός.

"Ἄρθρον 3ον.—«Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρον πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Κύριος κατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν, ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν, διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλυτρώθη ὁ κόσμος ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας. Ἐκήρυξε τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς μας, τὴν μετάνοιαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ὅ,τι ὁ ἴδιος ἐδίδαξε, τὸ ἐφήρμοζε καὶ εἰς τὸν βίον του. Τὸ φρικτὸν Πάθος τοῦ Σταυρικοῦ του θανάτου τὸ ὑπέστη ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας.

**Ἄρθρον 4ον.**— «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα». Μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρον πιστεύομεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος ἐσταυρώθη ὅταν ἦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην διοικητῆς ὁ Ῥωμαῖος Πόντιος Πιλάτος. Ὁ Κύριος ἐδέχθη τὸν θάνατον ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

**Ἄρθρον 5ον.**— «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς». Μὲ αὐτὸ πιστεύομεν ὅτι ἀνεστήθη τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ταφὴν του, ὅπως τὸ ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή.

**Ἄρθρον 6ον.**— «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς». Μὲ αὐτὸ πιστεύομεν ὅτι ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἀνεστήθη, ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθησεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς.

**Ἄρθρον 7ον.**— «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρον πιστεύομεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν φορὰν ὡς Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ κρίνῃ τὰς πράξεις τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν. Θὰ ἔλθῃ μὲ δόξαν καὶ ἡ Βασιλεία του αὐτῆ θὰ εἶναι αἰωνία, δηλαδή δὲν θὰ ἔχῃ τέλος.

### Ὁ Ἰησοῦς Σωτὴρας τοῦ Κόσμου

Ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Αὐτὴ εἶναι  
ἡ φημιολογήθη ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καλωσύνης. Ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴν διδασκαλίαν του, τὸ παράδειγμά του καὶ τὸν ἀπολυτρωτικὸν του θάνατον ἐξηγόρασε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔσωσεν.

Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν κόσμον ὡς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Ἐγεννήθη ἄνευ ἁμαρτίας εἰς σπήλαιον ταπεινά, ἐδοκίμασεν ὡς ἄνθρωπος τὴν πείνα, τὴν δίψαν, τὸν κόπον, τὴν λύπην, τὴν ἀγωνίαν, τὸν πόνον καὶ τέλος τὸν σταυρικὸν θάνατον, χάριν τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἰησοῦς ὡς Θεός, καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἤμποροῦσεν ὄλ' αὐτὰ νὰ τὰ ἀποφύγῃ. Μὰ ὅμως ὅλα τὰ ὑπέφερεν ὡς ἄνθρωπος, διότι τοῦτο ἦτο θέλημα τοῦ Πατρὸς του διὰ νὰ σωθῇ ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὁ κόσμος. (Λουκ. 24, 50—52 Ψαλμ. Δαυὶδ 99, 1).

### Περὶ τοῦ Τρίτου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ δὸν ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἀναφέρει διὰ τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος.

**Ἄρθρον δὸν.**—«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν».

Μὲ τὸ ἄρθρον αὐτό, ὁμολογοῦμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο εἶναι Κύριον καὶ δίδει πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία πιστεύει πῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ Πατρὸς (Ἰωαν. ΙΕ' 26) καὶ ὄχι ὅπως κακῶς πιστεύουν οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱόν. Αὐτὸ εἶναι σφάλμα διότι δὲν στηρίζεται οὔτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν: «Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ». Ἐπειδὴ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ προσκυνούμεν καὶ νὰ τὸ δοξάζωμεν, ὅπως δοξάζομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ἐπίσης ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς Προφῆτας καὶ ἐπροφήτευσαν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς ὃ ὁποῖος θὰ σώσῃ τὸν κόσμον. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι

τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐφωτίσθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ νὰ διδάξουν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Πάντα φωτίζει τοὺς χριστιανοὺς νὰ κάνουν καλὰς πράξεις, αὐτὸ τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὸν καλὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ καὶ μεταδίδει τὴν χάριν τοῦ εἰς ὄσους ἀληθινὰ τὴν ζητήσουν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

### Περὶ Ἐκκλησίας

"Ἄρθρον 9ον.— «Εἰς μίαν Ἄγιαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Μὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρον ὁμολογοῦμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται *μία*, διότι μία εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς, ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος τὴν ἵδρυσε, μία ἡ διδασκαλία τῆς καὶ μία ἡ Πίστις. Λέγεται Ἄγια, διότι τὴν ἵδρυσεν ὁ Ἰησοῦς, *Καθολικὴ* διότι ἔχει σκοπὸν νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ γίνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χριστιανοί. Λέγεται δὲ Ἀποστολικὴ διότι τὴν διέδωσαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἵδρυσεν. Ὁ Σωτὴρ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, «*μαθητεύσατε πάντα τὰ Ἔθνη*».

Ὅταν λέγωμεν Ἐκκλησία δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὸ κτῆριον, εἰς τὸ ὁποῖον συγκεντρῶνεται οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ τὴν συνάθροισιν τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἴδιαν πίστιν καὶ λατρείαν καὶ ἔχει σκοπὸν τὴν σωτηρίαν τους.

Τὴν Ἐκκλησίαν μας, τὴν διοικοῦν κληρικοὶ οἱ ὁποῖοι λειτουργοῦν. Οἱ κληρικοὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι :

- 1) Νὰ κηρύττουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.
- 2) Νὰ τελοῦν τὰ μυστήρια.
- 3) Νὰ ἐξομολογοῦν τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ ἐκτελοῦν ὅ,τι τοὺς ὀρίζει ἡ Ἐκκλησία.

### Περὶ τοῦ Βαπτίσματος

Τὸ 10ον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁμιλεῖ περὶ βαπτίσματος.

"Ἄρθρον 10ον.— «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Λέγει ὅτι κάθε χριστιανὸς πρέπει νὰ βαπτισθῇ διότι διὰ τοῦ βαπτίσματος θὰ σωθῇ ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του ἁμαρτήματα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ἡ Ἁγία Γραφή «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθῆναι σωθήσεται». Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον τὸ ὁποῖον θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μυστηρίων.

### Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, μᾶς ὁμιλοῦν τὸ 11ον καὶ 12ον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

Ἄρθρον 11ον. — «Προσοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Ἄρθρον 12ον. — «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

Μὲ τὰ ἄρθρα αὐτά, ὁμολογοῦμεν ὅτι περιμένομεν τὴν μέλλουσαν ζωὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ νεκροὶ θὰ ἀναστηθοῦν διὰ τὸ νὰ τοὺς κρίνῃ ὁ Θεός. Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ κριθοῦν.

Εἰς τοὺς τάφους τὰ νεκρὰ σώματα θὰ λάβουν ψυχὴν ἢ ὁποῖα εἶναι ἀθάνατος καὶ θὰ ἀναστηθοῦν. Τὰ σώματα δὲν θὰ μοιάζουσι μὲ αὐτὰ πού εἶναι τώρα, ἀλλὰ θὰ ἔχουσι ἀλλάξει. Τότε ὁ Βασιλεὺς ὄλων, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, θὰ εἶναι ὁ αὐστηρὸς ἀλλὰ δίκαιος κριτὴς τῶν ἀνθρώπων. Θὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς σύμφωνα μὲ τὰς πράξεις πού ἔκανε ὁ καθένας. Καὶ τοὺς μὲν καλοὺς καὶ δικαίους θὰ βάλῃ εἰς τὰ δεξιὰ του εἰς τὸν ὄμορφον Παράδεισον μαζί μὲ τοὺς Ἀγγέλους, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ ἀδίκους θὰ βάλῃ εἰς τὰ ἀριστερά του, ὅπου θὰ τοὺς βασανίζῃ ἢ τύψῃ τῆς συνειδήσεως καὶ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως μὲ νόημα τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι δὲν ἔπραξαν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ εἶναι δυστυχεῖς, (2 Κορ. Θ, 6 Ρωμ. Β' 6).

Αἱ ἀμοιβαὶ καὶ αἱ ποιναὶ θὰ εἶναι αἰώνιοι καὶ ἀνάλογοι μὲ τὰ ἔργα ἐκάστου.

Μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, θὰ ἐπέλθῃ ἡ διάλυσις τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀνακαίνισις αὐτοῦ, ἢ ὁποῖα ὀνομάζεται παλιγγενεσία.

Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ καινούργιους οὐρανοὺς καὶ γῆν θὰ περιμένομεν, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἐπικρατῇ δικαιοσύνη. (Ρωμ. Η' 21 καὶ Β' Πέτρ. Γ' 13).

Ὁ χρόνος τῆς δευτέρας παρουσίας εἶναι ἄγνωστος. Πολ-

λοι αἱρετικοὶ ἠθέλησαν νὰ ὀρίσουν τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἐπλανήθησαν. Ὁ Σωτὴρ σχετικῶς μὲ αὐτὰ εἶπεν «περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας, οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῶ, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰμὴ ὁ Πατήρ». (Μαρκ. ΙΓ' 32).

Ἡ Ἁγία Γραφή ἀπλῶς ἀναφέρει ὅτι θὰ καταλάβωμεν τὸν χρόνον ποὺ πλησιάζει ἡ δευτέρα παρουσία, ἀπὸ τὰ διάφορα συμβάντα ἅτινα θὰ προηγηθῶσι. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος νὰ μᾶς κρίνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι δι' ἔργων πίστεως καὶ ἀρετῆς νὰ τὸν ὑποδεχθῶμεν.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

### Περὶ Μυστηρίων

#### Τί λέγονται μυστήρια

*Μυστήρια* λέγονται ὠρισμένοι ἱεραὶ τελεταὶ τῆς ἐκκλησίας μας, τὰς ὁποίας ὠρισαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται ἡ θεία χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν θέλησίν τους καὶ μὲ μεγάλην πίστιν τὰ δέχονται.

Ἐπειδὴ ἡ θεία χάρις δίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἀοράτως καὶ κατὰ τρόπον μυστηριώδη, διὰ τοῦτο αἱ τελεταὶ αὐταὶ λέγονται μυστήρια.

Τὰ μυστήρια δὲν ἠμπορεῖ κάθε ἄνθρωπος νὰ τὰ τελῇ. Αὐτὰ πρέπει νὰ τελοῦνται σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν κληρικῶν μόνον.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ.

1) Τὸ Βάπτισμα. 2) Τὸ Χοῖσμα. 3) Ἡ Ἐξομολόγησις. 4) Ἡ Θεία Ἐὐχαριστία. 5) Γάμος. 6) Ἐὐχέλαιον καὶ 7) Ἱερωσύνη.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι *ὑποχρεωτικά*, δηλαδὴ κάθε χριστιανὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ ἐκτελῇ, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τρία εἶναι *προαιρετικά*, δηλαδὴ ἔάν θέλῃ καὶ ἔάν ἐπιθυμῇ, τὰ ἐκτελεῖ ὁ κάθε χριστιανός.

#### Ἐποχρεωτικά

##### Τὸ Βάπτισμα

Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ ὁ βαπτιζόμενος βυθίζεται τρεῖς φορές μέσα εἰς τὸ ἁγιασμένο νερό, ἐνῶ ὁ ἱερεὺς λέγει «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, ὁ βαπτιζόμενος καθαρίζεται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του. Ἐάν εἶναι ἀνήλικος καὶ δὲν ἔχη ἰδικὰς του ἁμαρτίας, καθαρίζεται ἀπὸ τὴν προπατορικὴν Ἐχθρὴν ἰδικὰς του ἁμαρτίας, καθαρίζεται ἀπὸ τὴν προπατορικὴν  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀμαρτίαν. Ἐὰν ὅμως εἶναι μέγας ὁ βαπτιζόμενος καθαρίζεται καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του ἀμαρτίας.

Ὅταν ἔστειλε τοὺς μαθητὰς του νὰ διαδώσουν τὴν διδασκαλίαν του τοὺς εἶπε: «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ Ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτὰ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος*». (Ματθ. ΚΗ' 19).

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐβαπτίζοντο μεγάλοι. Ἀργότερα ὅμως ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξήπλωθη ὡς σήμερον, διὰ νὰ μὴ πεθαίνουν τὰ παιδιὰ ἀβάπτιστα τὰ βαπτίζομεν νήπια (μικρά).

Τὸ βάπτισμα τὸ τελεῖ ὁ ἱερεὺς. Τὸ μυστήριον αὐτὸ τελεῖται μόνον μίαν φοράν εἰς κάθε ἄνθρωπον. Ὅταν ὅμως τὸ παιδί κινδυνεύη καὶ δὲν προφθάνη νὰ ἔλθῃ ἱερεὺς, προκειμένου νὰ πεθάνῃ ἀβάπτιστον, δύναται νὰ τελέσῃ τὸ βάπτισμα ὁποιοσδήποτε χριστιανός, ἀρκεῖ νὰ σηκώσῃ τὸ μωρὸ εἰς τὸν ἀέρα τρεῖς φορές λέγων «*βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κ.λ.π.*»

Ὅρατὰ καὶ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ βαπτίσματος εἶναι:

1) Τὸ νερό, 2) τὸ λάδι, 3) κατάδυσις καὶ ἡ ἀνάδυσις εἰς τὸ νερὸ ἐπὶ τρεῖς φορές καὶ 4) ἡ ἀγιαστικὴ εὐχή.

Τὸ νερὸ καὶ τὸ λάδι συμβολίζουν τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, ὅπως καθαρίζεται τὸ σῶμα ἀπὸ τὰς ἀκαθαρσίας.

Ἡ τριπλῆ κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις συμβολίζει τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ ἀγιαστικὴ εὐχὴ εἶναι τὰ λόγια τοῦ ἱερέως, τὰ ὁποῖα λέγει κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου.

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος παραδέχονται καὶ αἱ τρεῖς ἐκκλησίαι. Ὁρθόδοξος, Καθολικὴ καὶ Διαμαρτυρομένων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ Παπικὴ καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων, τὸ τελοῦν μὲ ράντισμα.

### Τὸ Χρῖσμα

Ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα, ὁ ἱερεὺς *χρῖει* (ἀλείφει) μὲ μύρον (ἀγιασμένον ἔλαιον) τὸ βρέφος ποὺ ἐβαπτίσθη, διὰ νὰ μεταδοθοῦν εἰς αὐτὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μὲ τὸ Ἅγιον μύρον ἀγιάζεται τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ βαπτισθέντος.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς



Ὁ ἱερεὺς ὅταν τελῆ τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος χρεὶ μὲ τὸ ἁγιασμένον ἔλαιον σὲ σχῆμα σταυροῦ τὸ κεφάλι, στήθος, χέρια, πόδια, στόμα καὶ αὐτιά, λέγοντας «*spergas δωρεᾶς Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν*».

Τὸ κεφάλι χρεῖται διὰ νὰ ἁγιασθῆ ὁ νοῦς καὶ νὰ σκέπτεται πάντοτε καλὰ πράγματα. Τὰ χέρια διὰ νὰ κἀνη καλὰ ἔργα. Τὰ πόδια διὰ νὰ βαδίζῃ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ. Τὰ αὐτιά διὰ νὰ ἀκούῃ τὸ καλόν, τὸ στόμα διὰ νὰ λέγῃ καλὰ λόγια καὶ τὸ στήθος πρὸς ἁγιασμόν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ.

Κατὰ τὰ πρῶτα χριστιανικὰ χρόνια οἱ Ἀπόστολοι τελοῦσαν τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, θέτοντας τὰ χέρια εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν βαπτιζομένων. Ἀργότερον ὁμοίως ἀντικατεστάθη αὐτό, μὲ τὸ Ἅγιον μύρον.

Τὸ Ἅγιον μύρον ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς ἀρωματικὰς ὕλας (λάδι, κρασί, βάλαμον, μαστίχα, λιβάνι κ.λ.π.) καὶ ἡ Ἐκκλησία μας τιμῆς ἕνεκεν τὸ παίρνει ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον τὸ κατασκευάζει τὴν Μεγάλην Τετάρτην καὶ ἀγιάζεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία χρεὶ τὰ μὲν κορίτσια εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν, τὰ δὲ ἀγόρια εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν.

### Ἡ Ἐξομολόγησις

Τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ **Μετάνοια**, τελεῖται διὰ νὰ ἐξομολογηθῆ (νὰ εἴπῃ) ὁ χριστιανὸς τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, μετανοημένος δι' αὐτὰς καὶ διὰ νὰ λάβῃ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔαν πράγματι μετενόησε δι' αὐτάς.

Ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἁμαρτήσῃ χάνει τὴν θείαν χάριν ποῦ εἶχε πάρει διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ὅταν ὁμοίως ἐξομολογηθῆ καὶ μετανοήσῃ πραγματικὰ τότε ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ πάλιν τὴν θείαν χάριν. Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι πανάγαθος, θὰ συγχωρήσῃ αὐτόν, ἔαν εἰλικρινῶς μετενόησε δι' αὐτάς καὶ ἐπιθυμῆ οὐδέποτε νὰ διαπράξῃ ἐκ νέου αὐτάς.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος πρῶτος εἶπεν εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐδίδασκε καὶ ἵσχυοντο νὰ τοῦς βαπτίσῃ εἰς τὸ ἰδικόν

του βάπτισμα «μετανοήτε ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως συνέστησεν ὅταν εἶπεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους «ἂν συγχωρήσετε τὰς ἁμαρτίας μερικῶν, θὰ συγχωρηθοῦν, ἂν δὲν τὰς συγχωρήσετε δὲν θὰ συγχωρηθοῦν». (Ἰωάνν. Κ' 23).

Μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν, θέτει ὁ ἱερεὺς τὰς χεῖρας του ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τοῦ χριστιανοῦ καὶ διαβάζει τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν, διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι του ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Πολλές φορές οἱ ἱερεῖς ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς πιστοὺς τὰ λεγόμενα *ἐπιτίμια*. Αὐτὰ εἶναι αἱ προσευχαί, αἱ νηστεῖαι, αἱ λειτουργίαι καὶ ἀπαγόρευσις εἰς ὠρισμένον χρόνον τῆς θείας Κοινωνίας (Μεταλήψεως).

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως γίνεται πρὸ πάντων ὅταν θέλωμεν νὰ κοινωνήσωμεν, καὶ ὅταν τυγχάνη νὰ ἁμαρτήσωμεν.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως τὸ τελοῦν οἱ ἐπίσκοποι οἱ ὅποιοι παραχωροῦν τὴν ἄδειαν τῆς ἐξομολογήσεως καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς τοὺς ὁποίους λέγομεν τότε πνευματικούς.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως ἡ ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων τὸ ἀπορρίπτει, ἐνῶ ἡ Δυτικὴ τὸ παραδέχεται, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι θεωρεῖ τὰ ἐπιτίμια ὡς τιμωρίας, καὶ ὄχι ὡς μέσον μετανοίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

### ✓ Ἡ Θεία Εὐχαριστία

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Θεία Μετάληψις ἢ Θεία Κοινωνία εἶναι μυστήριον, κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ὁποίου πιστεύομεν ὅτι κοινωνοῦμεν καὶ μεταλαμβάνομεν τὸ ἴδιον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ πρῶτος τὸ συνέστησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον πρὶν σταυρωθῆ. Ἄφοῦ κάθησεν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν του καὶ ἔφαγεν, ἐπῆρεν ἄρτον, τὸν ἔκοψε τεμάχια, τὸν ἠύλδγησε καὶ τὸν ἐμοίρασεν εἰς τοὺς μαθητάς του λέγων : «*Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν*». Κατόπιν ἔλαβεν ἓνα ποτήριον μὲ οἶνον καὶ ἄφοῦ τὸ ἠύλδγησεν εἶπεν : «*Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν*». (Ματθ. Κ. στ' 27—28).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς του. "Ὅταν συναθροίζωνται εἰς τὸ ὄνομά του νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνουν *«τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»*. (Λουκ. Κ. Β' 19).

Πραγματικὰ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἄλλοτε καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ καὶ ἡμεῖς σήμερον δεχόμεθα τὸ μυστήριον τῆς θείας Κοινωνίας, κατόπιν μεγάλης προπροσασκευῆς.

Τὴν ἁγίαν μετάληψιν πρέπει νὰ δεχόμεθα μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ κατάνυξιν, μὲ φόβον καὶ πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, διότι εἶναι αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου.

Πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχωμεν νηστεύσει καὶ ἐξομολογηθῆ, νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ μας καθαρὴ, διότι διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου μεταλαμβάνομεν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ λαμβάνομεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Οἱ καλοὶ χριστιανοὶ πρέπει νὰ κοινωνοῦν συχνά, διότι μὲ τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν ἐνούμεθα μὲ τὸν Χριστόν, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «ὅποιος τρώγει τὸ σῶμά μου καὶ πίνει τὸ αἷμά μου μένει μαζί μου καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα του» καὶ ὅτι θὰ συχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας καὶ θὰ κληρονομήσωμεν τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν.

Ὅρατὰ σημεῖα κατὰ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι :

1) Ὁ ἄρτος ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ σῖτον καὶ ἔνζυμος.

2) Ὁ οἶνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι κόκκινος καὶ ἀναμειγμένος μὲ νερό, διὰ νὰ θυμίζῃ τὸ αἷμα καὶ ὕδωρ πού ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ, ὅταν τὸν ἐτρύπησεν ὁ στρατιώτης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μὲ τὴν λόγχην.

3) Τὰ λόγια τὰ ὁποῖα λέγει ὁ ἱερεὺς : *«Λάβετε φάγετε . . .»* καὶ *«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...»*, καὶ

4) Ἡ εὐχὴ *«Μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ»*. Κατὰ τὴν στιγμήν αὐτὴν μεταβάλλεται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ψάλλεται *«Σὲ ὑμνοῦμεν...»*.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἢ Καθολικὴ ἐκκλησία τελεῖ μὲ ἄρτον ἄζυμον καὶ οἶνον λευκόν. Μὲ οἶνον μόνον οἱ κληρικοὶ μεταλαμβάνουν.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι μεταλαμβάνουν μὲ ἄζυμον καὶ αὐτοὶ ἄρτον καὶ μὲ οἶνον χωρὶς ὕδωρ.

## Προαιρετικά

### Ὁ Γάμος

Τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου γίνεται πάντοτε διὰ Ἱεροτε-  
λεσίας.

Μὲ τὸ μυστήριον αὐτό, ἀγιάζεται ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ  
τῆς γυναικὸς, διὰ ν' ἀποτελέσουν οἰκογένειαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἀγιάζεται μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλη-  
σίας. Ὁ Γάμος ἐγίνετο ἀπὸ τὴν παλαιάν ἐποχὴν. Ὁ ἴδιος ὁ  
Θεὸς συνέστησε τὸν Γάμον εἰς τοὺς πρωτοπλάστους (Ἀδάμ  
καὶ Εὐᾶ) λέγων εἰς αὐτοὺς *«Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πλη-  
ρώσατε τὴν γῆν»*. Ἐπίσης εἶπε *«δὲν εἶναι καλὸν προᾶγμα νὰ εἶναι  
μόνος τὸν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχη καὶ σύντροφον»*.

Ὁ Ἰησοῦς πάλιν ἠλόγησε τὸν γάμον εἰς τὴν Κανὰ τῆς  
Γαλιλαίας καὶ ἔκανε καὶ τὸ πρῶτο θαῦμά του. Ἀγίασε δηλ. τὸ  
νερό καὶ τὸ ἔκασε κρασί.

Ὅρατὰ σημεῖα κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου εἶναι :

1) Ἡ συγκατάθεσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ὅτι θέ-  
λουν νὰ ἐνωθοῦν.

2) Τὰ δακτυλίδια ποὺ συμβολίζουν τὴν παντοτινὴν ἔνωσιν.

3) Τὰ στέφανα ποὺ συμβολίζουν τὴν τιμὴν καὶ δόξαν αὐ-  
τῶν ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς οἰκογενείας, τὸ  
θεμέλιον τῆς κοινωνίας.

4) Τὰ λόγια τοῦ ἱερέως *«Ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...  
καὶ στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...»*.

5) Ὁ οἶνος ὁ ὁποῖος πίνεται ἀπὸ κοινὸν ποτήριον καὶ συμ-  
βολίζει τὴν κοινὴν ζωὴν τοῦ ζεύγους.

Κατὰ τὸν Γάμον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνωθοῦν πρέπει νὰ  
ἔχουν νόμιμον ἡλικίαν καὶ νὰ μὴ ἔχουν συγγένειαν.

Ἡ ἐκκλησία μας ἐπιτρέπει καὶ δεύτερον γάμον καὶ τρίτον  
ἔστερα ἀπὸ θάνατον ἢ διαζύγιον. Ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον ὅταν  
ὑπάρχη σοβαρὸς λόγος.

Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου γίνονται δύο τελεταί :

1) Ὁ ἀρραβὼν ἢ μνηστεία κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἱερεὺς ἀλ-  
λάσσει τὰ δακτυλίδια τοῦ ζεύγους, καὶ 2) ἡ στέψις κατὰ τὴν  
ὁποῖαν ἀλλάσσονται τὰ στέφανα τοῦ ζεύγους.

Κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἀγιάζεται ἡ ἔνωσις τοῦ ζεύγους (ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς) καὶ ἡ γέννησις τῶν τέκνων ἐκ τοῦ γάμου τούτου.

Ἐπιτρέπεται ὁ γάμος μεταξὺ *Χριστιανοῦ καὶ μὴ Χριστιανοῦ ἀπαγορεύεται*. Μεταξὺ Ὁρθοδόξου χριστιανοῦ καὶ αἰρετικοῦ ἐπιτρέπεται ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ γίνῃ ὁ γάμος ὑπὸ Ὁρθοδόξου ἱερέως καὶ τὰ τέκνα νὰ βαπτισθοῦν καὶ νὰ διδασθοῦν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν.

Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἀπαγορεύει τὸ διαζύγιον καὶ ἐπιτρέπει καὶ τέταρτον γάμον.

Ἡ Διαμαρτυρομένη δὲν τὸν παραδέχεται ὡς μυστήριον (πολιτικὸς γάμος).

### Ἱερωσύνη

Ἡ Ἱερωσύνη εἶναι προαιρετικὸν μυστήριον.

Ὁ Ἐπίσκοπος διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν του εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν χάριν διὰ νὰ γίνῃ ὁ χειροτονούμενος ἄξιος λειτουργὸς τῆς ἐκκλησίας. Τὸ μυστήριον αὐτό, τὸ ἴδρυσεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ συνεχισθῇ τὸ ἔργον του καθηγίασε τοὺς δώδεκα μαθητὰς του καὶ αὐτοὶ πάλιν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τους εἰς ἄλλους, σύμφωνα μὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ Χριστοῦ *καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ καὶ ἐγὼ πέμπω ὑμᾶς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἃν τινὼν ἀφίετε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς κ.λ.π.* (Ἰωαν. 20, 21—23).

Ὁρατὰ καὶ αἰσθητὰ σημεῖα κατὰ τὴν χειροτονίαν, εἶναι ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου εἰς τὸν χειροτονούμενον, ἡ εὐχὴ ποὺ λέγει ὁ Ἐπίσκοπος καὶ αἱ λέξεις «ἄξιος, ἄξιος» ποὺ λέγει ὁ Ἐπίσκοπος ὅταν ἐνδύῃ μὲ τὰ ἱερά ἄμφια τὸν χειροτονούμενον καὶ τὰς ὁποίας ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ παρευρισκόμενος λαός.

Μὲ τὴν χειροτονίαν μεταδίδεται εἰς τὸν κληρικὸν ἡ ἐξουσία νὰ διοικῇ τὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἐκτελῇ τὰ διάφορα μυστήρια καὶ ἱεράς ἀκολουθίας καὶ νὰ διδάσκῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς :

Τοῦ Ἐπισκόπου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Διακόνου.

Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκτελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια.

Ὅλοι οἱ Ἐπίσκοποι ἔχουν τὸν ἴδιον ἱερατικὸν βαθμόν. Ὑψιφοιοῦθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πάρχουν ὅμως καὶ μερικὰ ἀξιώματα (*μητροπολίτης, ἀρχιεπίσκοπος, πατριάρχης*) ποὺ ἐδόθησαν εἰς ἐκείνους ποὺ διοικοῦν μεγαλυτέρας περιφερείας, χωρὶς ὅμως καὶ ν' ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον βαθμὸν ἱερωσύνης.

Ὁ Πρεσβύτερος κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐκτελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια πλὴν τῆς ἱερωσύνης καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας (ἐνορίας)

Ὁ Διάκονος ἀπλῶς βοηθεῖ τὸν πρεσβύτερον εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν χωρὶς νὰ ἔχη ὁ ἴδιος δικαίωμα νὰ τελήσῃ μυστήριον μόνος του.

Ὁ Πρεσβύτερος καὶ ὁ Διάκονος χειροτονοῦνται ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον.

Ὁ Ἐπίσκοπος χειροτονεῖται ἀπὸ τρεῖς τοῦλάχιστον Ἐπισκόπους.

Οἱ Πρεσβύτεροι καὶ Διάκονοι δύνανται νὰ εἶναι ἔγγαμοι ἂν ἐνυμφεύθησαν πρὶν χειροτονηθοῦν. Εἰς τοὺς Ἐπισκόπους ὅμως ἀπαγορεύεται ὁ γάμος.

Ἡ ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ *Ἱερά Σύνοδος* καὶ ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ 12 ἄλλους Ἐπισκόπους οἱ ὅποιοι ἀλλάζουσι κατ' ἔτος καὶ λέγονται Συνοδικοί.

Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἔχει καὶ ἄλλους τέσσαρας βαθμοὺς ἱερωσύνης. Πρέπει δὲ κατ' αὐτὴν νὰ εἶναι ὅλοι ἄγαμοι. Ἡ Διαμαρτυρομένη δὲν παραδέχεται ὡς μυστήριον τὴν ἱερωσύνην.

### Τὸ Εὐχέλαιον

Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου ὁ ἱερεὺς ἀλείφει μὲ ἁγιασμένον ἔλαιον τοὺς χριστιανούς. Μὲ τὸ μυστήριον αὐτὸ πιστεύομεν ὅτι ἡ Θεία χάρις ἡ ὁποία μᾶς παρέχεται, μᾶς θεραπεύει τὰς ἀσθενείας τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. (Ἰακώβου Ε' 14—16).

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς συνέστησεν αὐτὸ εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀλείφουν μὲ ἔλαιον τοὺς ἀσθενεῖς διὰ νὰ θεραπεύωνται *«ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον»*. (16, 18 Μαρκ.).

Οἱ Ἀπόστολοι ἐξετέλεσαν τὴν σύστασιν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ μετέδωσαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους των, ἀπὸ τοὺς  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὁποίους τὴν παρέλαβεν ἡ ἐκκλησία μας καὶ ἐκτελεῖ μέχρι σήμερον τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχέλαιου.

Ὅρατὰ σημεῖα εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι τὸ ἔλαιον, αἱ ἑπτὰ εὐχαί, ἡ ἀνάγνωσις ἑπτὰ Εὐαγγελίων καὶ ἑπτὰ Ἀποστόλων καὶ ἡ ἐπίχρισις διὰ τοῦ ἔλαιου σὲ σχῆμα σταυροῦ εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος (χεῖρας, στήθος, μέτωπον, στόμα κ. λ. π.).

Οἱ καλοὶ χριστιανοὶ πρέπει νὰ τελοῦν τὸ μυστήριον τοῦτο, διότι ἡ Θεία Χάρις ἡ ὁποία μεταδίδεται εἶναι ἡ ἄφεσις (συγχώρησις) ἁμαρτιῶν καὶ ἡ ὑγεία τοῦ σώματος. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸ τελεῖ τὴν Μεγάλην Τετάρτην, διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμοι οἱ χριστιανοὶ νὰ κοινωνήσουν τὴν Μεγάλην Πέμπτην.

Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία παραδέχεται τὸ Εὐχέλαιον ὡς μυστήριον.

Ἡ Διαμαρτυρομένη δὲν τὸ παραδέχεται ὡς μυστήριον.

## ΗΘΙΚΟΝ

### ✓'Ο Δεκάλογος

**Δεκάλογον** ὀνομάζομεν τὰς δέκα ἐντολάς τὰς ὁποίας ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆ εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, διὰ νὰ τὰς δώσῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους.

Ὅταν ἀνέβῃ ὁ Μωϋσῆς ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, ἠκούσθησαν βρονταὶ καὶ δυνατὰ σαλπίσματα. Πυκνὰ σύννεφα ἐσκέπασαν τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ φοβεραὶ ἀστραπαὶ αὐλάκωσαν τὸν οὐρανόν.

Οἱ Ἰσραηλίται ἐφοβήθησαν πολὺ, διότι κατάλαβαν τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλην φωνὴν ὠμίλησεν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδωκε διὰ τοῦ Μωϋσέως τὰς δέκα ἐντολάς γραμμένας ἐπάνω εἰς δύο λίθινας πλάκας, τὰς τέσσαρας πρώτας ἐντολάς εἰς τὴν μίαν πλάκα καὶ τὰς ἕξ ὑπολοίπους εἰς τὴν ἄλλην.

Αἱ δέκα ἐντολαὶ περιέχουν τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν καὶ τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς Μονοθεϊστικῆς Θρησκείας, καθὼς καὶ τὰ θεμελιώδη παραγγέλματα τοῦ ἠθικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἐν γένει δὲ αἱ δέκα ἐντολαὶ μᾶς διδάσκουν τί πρέπει καὶ τί δὲν πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ εἴμεθα τέλειοι χριστιανοί. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

1) Ἐγὼ εἶμι Κύριος ὁ Θεὸς σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ.

2) Οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδωλόν, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

3) Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

4) Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἑργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίου ποιήθηκα ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς



5) Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

6) Οὐ φονεύσεις.

7) Οὐ μοιχεύσεις.

8) Οὐ κλέψεις.

9) Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

10) Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν.

Ἄπο αὐτάς τὰς ἐντολάς αἱ τέσσαρες πρῶται μᾶς διδάσκουν τὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἕξ μᾶς διδάσκουν τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας, πρὸς τὸν πλησίον. ✓

## Τί μᾶς διδάσκει ὁ δεκάλογος

### Πρώτη ἐντολή

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ».

Ἡ πρώτη ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεὸν πρέπει νὰ πιστεύωμεν. Ἄλλοι θεοὶ πλὴν Αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουν. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ πατέρας ὄλων μας. Αὐτὸν πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν μὲ ὄλην τὴν καρδίαν μας, νὰ λατρεύωμεν καὶ εἰς αὐτὸν νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν βοήθειάν του.

### Δευτέρα ἐντολή

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλόν, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Τὴν ἐντολήν αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διότι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ λατρεύσουν τὰ εἰδωλα. Αὐτὴ ἡ ἐντολή συμπληρώνει τὴν πρώτην καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὰ εἰδωλα καὶ νὰ τὰ προσκυνοῦμεν ὡς θεοὺς, οὔτε νὰ προσκυνοῦμεν ὡς θεοὺς ὅσα βλέπομεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν ἢ ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ μόνος καὶ ἀληθινὸς Θεός.

Ἡ πρώτη ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεὸν πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν βοήθειάν του. Διότι

μέ αὐτήν τιμῶμεν καί προσκυνοῦμεν τὰ πρόσωπα ποῦ εἰκονίζουσι καί ὄχι τὴν ὕλην ἐξ ἧς εἶναι κατασκευασμένη ἡ εἰκών. Καί προσκυνοῦμεν τοὺς Ἁγίους οὐχὶ ὡς θεοὺς, ἀλλ' ὡς ἀξιωθέντας τῆς θείας μακαριότητος ἵνα μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν.

### Τρίτη ἐντολή

*«Ὁὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».*

Αὐτὴ ἡ ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν χωρὶς λόγον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι Κύριος ὄλων μας. Δηλαδή δὲν πρέπει νὰ ὀρκιζώμεθα χωρὶς νὰ ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἱερὸν καί πρέπει νὰ τὸ σεβώμεθα. Ὅποιος δὲν σέβεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀσεβῆς καί ἀχάριστος. Περισσότερον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὀρκίζονται ψευδῶς καί ἐκεῖνοι ποῦ βλασφημοῦν.

Ὁ ἀληθινὸς χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ὀρκίζεται. Ὁ ὄρκος ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, ὅπως εἰς τὸ δικαστήριον καί ὁ ὑπηρεσιακὸς ὄρκος.

Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν ὠμίλησεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος, εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀρκιζώμεθα καθόλου, ἀλλὰ νὰ βεβαιώνομεν κάτι μόνον μὲ ἓνα «ναί» ἢ ἓνα «ὄχι». (Ματθ. 5. 37).

### Τετάρτη ἐντολή

*«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἐξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».*

Ἡ τετάρτη ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου νὰ τὴν θεωροῦμεν ἅγιαν.

Τὰς ἕξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος νὰ ἐργαζώμεθα, τὴν δὲ ἐβδόμην νὰ ἀναπαυώμεθα καί νὰ πηγαίνομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ λατρεύσωμεν τὸν Θεόν. Καί ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅταν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας, τὴν ἐβδόμην ἀνεπαύθη.

Πραγματικὰ πρέπει ν' ἀναπαύεται ὁ ἄνθρωπος σωματικῶς καί πνευματικῶς, διότι ἔχει ἀνάγκην νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὸν κόπον καί διὰ νὰ πάρῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως νέας δυνάμεις.

Ὡς ἡμέραν ἀναπαύσεως ὥρισαν οἱ χριστιανοὶ τὴν Κυριακὴν, διότι κατ' αὐτὴν ἀνεστήθη ὁ Χριστὸς καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος. Τὴν Κυριακὴν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀφιέρωσαν καὶ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀκούουν τὴν θεῖαν λειτουργίαν μὲ προσοχὴν καὶ εὐλάβειαν, προσεύχονται εἰς τὸν Θεὸν μὲ δέος καὶ κατάνυξιν. Κάνουν φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθοεργίας.

Οἱ Ἑβραῖοι ὡς ἡμέραν ἀργίας εἶχαν τὸ Σάββατον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο νὰ ἐργασθοῦν.

### Πέμπτη ἐντολὴ

*«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς».*

Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ μᾶς διδάσκει τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς γονεῖς, δηλ. νὰ τιμῶμεν, νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας.

Οἱ γονεῖς εἶναι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι, μετὰ τὸν Θεόν, φροντίζουν δι' ἡμᾶς. Οἱ γονεῖς μᾶς ἐγέννησαν, μᾶς ἀναθρέφουν, μᾶς μορφώνουν καὶ τὸ μόνον ὄνειρόν τους εἶναι νὰ ἴδοῦν τὰ παιδιά τους εὐτυχισμένα. Δι' αὐτὸ ἀγωνίζονται, στεροῦνται, ὑποφέρουν. Δι' αὐτὸ πολὺ ἀχάριστο θὰ εἶναι ἐκεῖνο τὸ παιδί ποὺ δὲν σέβεται καὶ δὲν ἀγαπᾷ τοὺς γονεῖς του. Ἦμπορεῖ μερικὲς φορές οἱ γονεῖς μας νὰ ἔχουν ἐλαττώματα. Τὰ παιδιά καὶ εἰς οὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὀφείλουν νὰ ὑπακούσουν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦν.

Ὅποιο παιδί δὲν τηρεῖ αὐτὴν τὴν ἐντολήν, δηλ. δὲν ἀγαπᾷ τοὺς γονεῖς του, δὲν θὰ τηρήσῃ καὶ ὅσας τὸς ἄλλας ἐντολάς. Τὰ παιδιά ὀφείλουν τὴν ἀγάπην τους νὰ τὴν φανερώνουν εἰς τοὺς γονεῖς τους στὶς δύσκολες στιγμὲς τῶν γηρατειῶν τους.

Ἡ εὐτυχία τῶν παιδιῶν δίδει τὴν μεγαλυτέραν χαρὰν εἰς τοὺς γονεῖς. Ἡ εὐχὴ τῶν γονέων εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, διότι δι' αὐτῆς ἔχομεν τὴν εὐλογίαν των καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ κατάρρα καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῶν γονέων εἶναι πολὺ κακὸ διὰ τὰ παιδιά. Τ' ἀκολουθεῖ εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ προκόψουν.

Μαζὶ μὲ τοὺς γονεῖς πρέπει νὰ σεβώμεθα καὶ ν' ἀγαπῶ-

μεν τοὺς διδασκάλους μας, οἱ ὅποιοι φροντίζουν νὰ μᾶς μορφώσουν καὶ νὰ μᾶς κάνουν καλοὺς καὶ χρήσιμους πολίτας.

Ἐπίσης πρέπει νὰ τιμῶμεν καὶ νὰ σεβώμεθα τοὺς ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν. Ὅταν τιμῶμεν καὶ σεβώμεθα τοὺς γονεῖς μας, τοὺς διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς καὶ ὅλον τὸν κόσμον, τότε θὰ εὐτυχήσωμεν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς θὰ ἐκτιμῆσουν καὶ θὰ ἀγαπήσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ τὸ ἔδωσε πρῶτος ὁ Χριστός.

### Ἑκτη ἐντολὴ

«*Οὐ φονεύσεις.*»

Μὲ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν διδασκόμεθα ὅτι δὲν πρέπει νὰ φονεύωμεν καὶ νὰ στεροῦμεν τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων. Ὅποιος κάνει φόνον, κάνει τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν.

Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ ἔδωσε ζωὴν. Ἐπομένως μόνον αὐτὸς ποὺ τὴν ἔδωσε καὶ μᾶς ἐξουσιάζει ἔχει δικαίωμα νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ.

Ἀκόμη καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἀφαιρέσωμεν τὴν ζωὴν μας (νὰ αὐτοκτονήσωμεν). Εἶναι δὲ τόσο μεγάλη ἁμαρτία, ὥστε ἡ ἐκκλησία μας ἀπαγορεύει νὰ θάπτωμεν μὲ ἱερεῖς αὐτοὺς ποὺ αὐτοκτονοῦν.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου περιφρονοῦμεν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα τὸ τέλειον δημιούργημά του.

Ὁ φόνος εἶναι κακὸν πρᾶγμα, ὄχι μόνον δι' ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου στεροῦμεν τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν οἰκογένειάν του, ἢ ὁποία στερεῖται ἓνα ἀγαπητὸν μέλος καὶ ἓνα προστάτην καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, ἢ ὁποία στερεῖται ἓνα καλὸν πολίτην, ὁ ὁποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ φανῆ χρήσιμος εἰς αὐτήν.

Οἱ καλοὶ χριστιανοὶ ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ ἀφαιροῦν τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ δὲν πρέπει νὰ ὀργίζωνται οὔτε νὰ μισοῦν, οὔτε νὰ φθονοῦν, διότι ἡ ὀργή, τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος ἠμποροῦν νὰ μᾶς ὠθήσουν εἰς τὸ ἔγκλημα.

Ἡ Ἁγία Γραφή λέγει «*πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν.*»

Τότε μόνον ἐπιτρέπεται ὁ φόνος ὅταν πρόκειται νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν ζωὴν μας, τὴν τιμὴν μας, τὴν πίστιν μας καὶ τὴν πατρίδα μας.

## Ἑβδόμη ἐντολή

«Οὐ μοιχεύσεις»

Ἡ ἐντολή αὐτὴ μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσβάλλω-  
μεν τὴν τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ νὰ σεβώμεθα αὐτήν.

Καὶ πραγματικά. Μετὰ τὴν ζωὴν, τὸ πλεόν πολυτίμον διὰ  
τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ τιμὴ του καὶ μάλιστα ἡ οἰκογενειακὴ.  
Εἰς αὐτὴν βασιζέται ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων καὶ μέχρι  
σήμερον ἡ εὐτυχία τῆς οἰκογενείας καὶ ὀλοκλήρου τῆς κοινωσίας.

Γενικῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ εἶναι ἔντιμοι. Προ-  
πάντων ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀκηλίδωτη καὶ  
καθαρά. Πρέπει κάθε ἄνθρωπος νὰ προσέχη νὰ μὴ τὴν προσ-  
βάλλῃ, διότι μὲ τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν ἤμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ  
κατάστασιν, πού θά ἔχη ἄσχημα καὶ λυπηρὰ ἀποτελέσματα.  
Ὁ καλὸς χριστιανὸς ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ προσβάλλῃ τὴν  
οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ πλησίον του, ἀλλὰ πρέπει μὲ κάθε  
τρόπον νὰ φροντίζῃ δι' αὐτήν. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ν' ἀποφεύγω-  
μεν τὴν προσβολὴν τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου μὲ πράξεις, ἀλλὰ  
ν' ἀποφεύγωμεν νὰ θιξωμεν αὐτὴν καὶ μὲ τοὺς λόγους, οἱ  
ὅποιοι πολλὰς φορὰς κάνουν πιὸ μεγάλο κακὸν ἀπὸ τὰς πρά-  
ξεις. Ἡ Ἁγία Γραφή λέγει «*προτιμότερον εἶναι τὸ καλὸν  
ὄνομα παρὰ ἕνα μεγάλο θησανρός*». Ἡ ὕβρις, ἡ συκοφαντία  
καὶ ἡ περιφρόνησις, προσβάλλουν τὴν ὑπόληψιν καὶ θιγουν τὴν  
τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καλὸς χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ σέβε-  
ται μόνον τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδικήν του. Διὰ  
νὰ φυλάττωμεν ἄθικτον τὴν τιμὴν μας πρέπει νὰ εἴμεθα ἐνάρε-  
τοι καὶ ἐγκρατεῖς. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὴν ἀργίαν ὅπο τὴν  
ὅποیان προέρχονται ὅλαι αἱ κακαὶ πράξεις. Νὰ ἀποφεύγωμεν  
ἐπίσης τὰς ἀσωτείας, τὰς κακὰς συναναστροφάς, τὰς διασκε-  
δάσεις, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὰ ἄσεμνα θεάματα, διότι μὲ αὐτὰ  
ὁ ἄνθρωπος καταστρέφει καὶ διαφθείρει τὰ ἦθη του.

## Ὁγδὴ ἐντολή

«Οὐ κλέψεις».

Ἡ ἐντολή αὐτὴ μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ στεροῦμεν  
τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ νὰ σεβώμεθα αὐτήν. Ἡ κλο-  
πὴ εἶναι μεγάλο κακὸ καὶ ἀμάρτημα, διότι δι' αὐτῆς στεροῦ-

μεν τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον μας, ἡ ὁποία εἶναι πολύτιμον ἀγαθόν, διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πρόδοόν του. Ἡ κλοπὴ δὲν εἶναι μόνον ἐπιζημία δι' αὐτὸν εἰς βᾶρος τοῦ ὁποίου γίνεται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν ποῦ τὴν διαπράττει ἔχει ἐπιζημία καὶ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα.

Ὁ κλέπτης συλλαμβανόμενος ἐξευτελιζέται καὶ ταπεινοῦται εἰς τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, περιφρονεῖται καὶ χλευάζεται ὑπ' αὐτῶν. Εἶναι ἱκανὸς κατὰ τὴν κλοπὴν νὰ διαπράξῃ τὰς πλεόν ἀτίμους πράξεις, συχνὰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἔγκλημα. Κλέπτης δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φανερὰ ἀφαιρεῖ τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ ὁ αἰσχροκερδὴς καὶ ὁ τοκογλύφος καὶ ὁ μαυραγορίτης καὶ γενικῶς αὐτοί, οἱ ὁποῖοι κρυφίως καὶ χωρὶς νὰ φαίνωνται ἀφαιροῦν ἔστω καὶ λίγο-λίγο ἀπὸ τὴν περιουσίαν μας. Κλέπται γίνονται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νὰ ἐργασθοῦν καὶ οἱ πλεονέκται οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἀπαραίτητα, ἀλλὰ θέλουν πολλά.

Διὰ ν' ἀποφεύγωμεν τὴν μεγάλην αὐτὴν ἁμαρτίαν τῆς κλοπῆς, πρέπει νὰ εἴμεθα ἐργατικοὶ καὶ ὀλιγαρκεῖς καὶ νὰ ἀρκούμεθα εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα κερδίζομεν τιμίως διὰ τῆς ἐργασίας μας. Ἐπίσης πρέπει ὡς καλοὶ χριστιανοὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ κλέπτωμεν, ἀλλὰ νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ συντρέχωμεν αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην.

### Ἐνάτη ἐντολή

»*Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.*»

Ἡ ἐντολή αὕτη μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ψευδῶμεθα εἰς τὰ δικαστήρια ἢ καὶ ὅπουδῆποτε ἄλλου, εἰς βᾶρος ἄλλου.

Ὁ ἄνθρωπος πάντα πρέπει νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς πάθος, διότι τότε εἶναι καλὸς καὶ ἄξιος χριστιανός. Στὴν μαρτυρίαν του δὲν πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τοῦ ἔχθραν ἢ φιλίαν. Ὁ ψεύτης, ὁ ραδιοῦργος καὶ ὁ συκοφάντης εἶναι ἀνάξιος ὄχι μόνον χριστιανός ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. Εἶναι ἄνθρωπος ταπεινός καὶ κακοήθης, διότι ἠμπορεῖ μὲ τὰς πράξεις του αὐτὰς νὰ καταστρέψῃ ὑλικῶς, πνευματικῶς καὶ σωματικῶς τὸν πλησίον του. Ἡ ψευδομαρτυρία εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὰς πλεόν βαρυτέρας ἁμαρτίας, διὰ τοῦτο πρέπει πάντα ν' ἀποφεύγωμεν αὐτὴν καὶ νὰ μὴν κατακρίνωμεν τοὺς ἄλλους ἀλλὰ νὰ τοὺς

κρίνωμεν με ἐπιείκειαν. Διότι ὀρθῶς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή «*μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε*».

Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος λέγει τὴν ἀλήθειαν εἶναι πάντοτε ἀνώτερος ψυχικά, ἐνῶ ὁ ψεύτης δημιουργεῖ εἰς τοὺς συνανθρώπους του τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν.

### ✓ Δεκάτη ἐντολὴ

«*Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῶ πλησίον σου ἐστί*».

Νὰ μὴν ἐπιθυμῆσης ὅσα πράγματα ἀνήκουν εἰς τὸν πλησίον σου. Διὰ τῆς δεκάτης ἐντολῆς, διδασκόμεθα ὄχι μόνον νὰ μὴ κάνωμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ τὸ σκεπτώμεθα. Ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς τὴν κακὴν ἐπιθυμίαν, διότι ἀπὸ αὐτὴν προέρχεται καὶ ἡ κακὴ πρᾶξις. Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ ρίζα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν φυτρώνει καὶ ἀναπτύσσεται τὸ κακόν. Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἐκεῖνη ποὺ ἠμπορεῖ νὰ κάνῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ κλέψῃ, νὰ ἀδικήσῃ, νὰ φονεύσῃ. Μακρὰν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας ἡ κακὴ ἐπιθυμία. Πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα χαρὰν διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν συνανθρώπων μας. Ἡ ζήλεια καὶ ὁ φθόνος δὲν πρέπει τὰ ὑπάρχουν μέσα μας. Νὰ προσπαθοῦμε νὰ φθάσωμε τοὺς ἄλλους ὄχι μὲ πονηρὰ μέσα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

### Περὶ προσευχῆς

Προσευχὴ εἶναι ἡ μυστικὴ συνομιλία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος στρέφει τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τοὺς οὐρανοὺς, ἀφήνει τὴν ψυχὴν του νὰ πετάξῃ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὑψώνοντας τὸ πνευμά του πρὸς τὸν Θεὸν ἐπικοινωνεῖ μετ' Αὐτοῦ.

Ὁ χριστιανὸς κάμνει τὴν προσευχὴν του διότι πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν δύναμιν Αὐτοῦ, ἐλπίζει εἰς τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην Του καὶ ἀγαπᾷ Αὐτόν. Εἰς τὴν προσευχὴν του ὁ χριστιανὸς ἡ δοξολογεῖ καὶ ἀνυμνεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰ θαυμαστά ἔργα του καὶ τὸ ὑπέρτατον μεγαλεῖον του, ἡ ζητᾷ κάτι, ἢ τὸν εὐχαριστεῖ διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ ἔδωσε.

Ἔχομεν λοιπὸν τρία εἶδη προσευχῆς. Τὴν *δοξολογίαν*, τὴν *δέησιν* ἢ *παράκλησιν* καὶ τὴν *εὐχαριστίαν*.

Κατὰ τὴν προσευχὴν πρέπει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀφιερῶνῃ ὅλην τοῦ τὴν σκέψιν εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνεται ταπεινὰ καὶ χωρὶς ἐπίδειξιν μὲ εὐσέβειαν καὶ πίστιν καὶ νὰ μὴ γίνεται μὲ λόγια ποῦ δὲν τὰ αἰσθανόμεθα. Δὲν πρέπει νὰ γίνεται τυπικὰ καὶ ἀπὸ συνήθειαν ἢ ὅταν μᾶς τὴν ἐπιβάλλουν ἄλλοι. Τὴν προσευχὴν μας ἔαν γίνεται μὲ πραγματικὸν σεβασμὸν καὶ ἀγάπην, ὁ Θεὸς τὴν δέχεται μ' εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὡς πνεῦμο εἶναι πανταχοῦ παρῶν, οἱ ἄνθρωποι ἡμποροῦν νὰ προσευχηθοῦν ὅπου θέλουν καὶ ὅποτε θέλου. Ἰδιαιτέρως ὁμῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνωμε μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν κοινὴν προσευχὴν εἰς τοὺς Ναοὺς κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς.

Ἡ κοινὴ προσευχὴ εἰς τοὺς ναοὺς μας, δυναμώνει τὴν πίστιν καὶ μᾶς κάνει νὰ νοιώθωμε μεγαλύτερον δέος καὶ σεβασμὸν. Αἱ εἰκόνες, τὸ στόλισμα τοῦ ναοῦ, τὸ Εὐαγγέλιον, οἱ ψαλμοὶ καὶ οἱ ὕμνοι μᾶς ἐπιβάλλουν μεγαλυτέραν εὐσέβειαν καὶ ἡ προσευχὴ μας γίνεται μὲ μεγαλυτέραν κατάνυξιν. Γενικῶς εἴτε μόνοι εἴμεθα, εἴτε ἀπὸ κοινοῦ, πρέπει οἱ χριστιανοὶ νὰ προσευχώμεθα τακτικὰ, διότι ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς εἶναι μεγάλη.

### Κυριακὴ Προσευχὴ

Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμίλιαν τοῦ κατηγορῶν τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι προσηύχοντο μὲ ἀλαζονείαν καὶ ἐπίδειξιν, ἔδωκεν ὁ ἴδιος ἕναν ὠρισμένον τύπον προσευχῆς ἣ ὅποια λέγεται «Κυριακὴ Προσευχὴ» ἢ «Πάτερ ἡμῶν» ἀπὸ τὰς πρώτας λέξεις της. Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ εἶναι ἡ ἀκόλουθος :

Πρόλογος : *«Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,*

*A' αἴτημα Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.*

*B' » Ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου.*

*Γ' » Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.*

*Δ' » Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον.*

*Ε' » Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.*

*ΣΤ' » Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.*



\*Επίλογος : «*Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας*».

### \*Ερμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς

«*Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*».

Μὲ τὴν προσφώνησιν αὐτὴν τῆς προσευχῆς, ἀποκαλοῦμεν τὸν Θεὸν πατέρα μας, διότι εἶναι ὁ δημιουργὸς ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Παραδεχόμεθα λοιπὸν ὅτι εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως πνευματικὰ ἀδέλφια. Λέγομεν ἐπίσης ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ νὰ δεῖξωμεν τὸ μεγαλεῖον του, ἐνῶ γνωρίζομεν ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρῶν.

«*Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*».

Ζητοῦμεν νὰ ἁγιασθῇ τὸ ὄνομά του ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο θὰ γίνῃ ὅταν οἱ ἄνθρωποι πράττουν τὸ θέλημά του μὲ ἀληθινὴν πίστιν.

«*Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*».

Ζητοῦμεν νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ παύσῃ νὰ βασιλεύῃ ἡ ἁμαρτία, δηλ. νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν δευτέραν Παρουσίαν.

«*Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*».

Ζητοῦμεν νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

«*Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον*».

Ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας. Μὲ αὐτὸ δεῖχνομεν ὅτι ἀρκούμεθα εἰς τὰ ὀλίγα καὶ τοῦτο διότι πιστεύομεν καὶ ἐπαφιέμεθα εἰς τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ μέλλον.

«*Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν*».

Ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Πανάγαθον Θεὸν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας, πού ὡς ἄνθρωποι ἡμπορεῖ νὰ ἔχωμεν, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ συγχωρήσωμεν τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Διότι ἂν ἡμεῖς δὲν συγχω-

ρήσωμεν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων, οὔτε καὶ ὁ Θεὸς θὰ συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς μας ἁμαρτίας.

*«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ».*

Παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὸν πειρασμόν, ἀπὸ τὰς κακὰς ἐπιθυμίας ποὺ μᾶς σπρώχνουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν Πονηρόν, διότι δὲν ἔχομεν πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις μας ἂν θὰ ἀντισταθῶμεν εἰς τὸν Πονηρόν, ὅπως ἔκανε ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰώβ κλπ.

*Ἀμήν.*

Εὐχόμεθα τὰ γίνουιν ὅλα αὐτὰ ποὺ ζητοῦμεν εἰς τὴν προσευχὴν μας.

*«Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας».*

Μὲ τὸν ἐπίλογον ὁμολογοῦμεν ὅτι ζητοῦμεν ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι εἶναι βασιλεὺς ὅλων, παντοκράτωρ, παντοδύναμος καὶ δοξασμένος εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. ✓

# ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

## ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

### Εἰσαγωγή

*Λειτουργική* λέγεται τὸ μάθημα ποῦ ἐξετάζει καὶ ἐρμηνεύει κάθε τι ποῦ ἀφορᾷ τὴν θείαν λατρείαν τῶν χριστιανῶν.

Ἡ λειτουργικὴ ὡς ἐκ τούτου εἶναι μάθημα χρησιμώτατον, διότι ὁ χριστιανὸς μαθαίνει νὰ παρακολουθῇ ἐνσυνειδήτως καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας κάθε χριστιανικὴν τελετὴν καὶ γνωρίζει καὶ αἰσθάνεται βαθειὰ τὸ νόημα κάθε σημείου τῶν ἱερῶν τελετῶν.

Εἰς τὸ μάθημα τῆς Λειτουργικῆς ἐκτίθεται ὁ κύκλος τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν, τὰ μέρη τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ, τὰ ἐν αὐτῷ ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια καὶ ἡ χρῆσις καὶ ἡ συμβολικὴ σημασία αὐτῶν.

Τὸ περιεχόμενον τῆς Λειτουργικῆς διαίρομεν εἰς 4 μέρη.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει ποῦ πρέπει νὰ λατρεύεται ὁ Θεός, δηλ. τὸν τόπον, καὶ ἐκθέτει τὰ περὶ τοῦ ναοῦ, ρυθμοῦ τῶν ναῶν, ἱερῶν σκευῶν καὶ ἁμφίων.

Τὸ δεύτερον, ἐξετάζει πότε γίνεται ἡ θεία λατρεία, δηλ. τὸν χρόνον, καὶ περιλαμβάνει τὰς χριστιανικὰς ἑορτάς.

Τὸ τρίτον μέρος, ἐξετάζει πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ θεία λατρεία, δηλ. τὸν τρόπον, καὶ περιλαμβάνει τὰς ἱερὰς ἀκολουθείας καὶ τὸ τέταρτον μέρος περιλαμβάνει τοὺς Ἐκκλησιαστικούς ὕμνους.

## ΠΟΥ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

### Οἱ Ναοὶ

Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ χριστιανοὶ προσήχοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἢ εἰς τὰς ἑβραϊκὰς συναγωγὰς ἢ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ, διότι ἤξευραν ὅτι ἡ προσευχή τους εἰσακούεται, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρῶν.

Ὅταν ὅμως ἤθελαν νὰ τελέσουν τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, συνήρχοντο εἰς διάφορα οἰκήματα, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἡ τέλεσις τῶν μυστηρίων εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Ἀργότερον ἔκτισαν ναοὺς, ὅπου γινόταν κοινὴ λατρεία. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς ὅμως τῶν χριστιανῶν, οἱ ναοὶ ἐκρεμνίζοντο καὶ οἱ χριστιανοὶ ἠναγκάζοντο νὰ τελοῦν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα (λατρείαν) εἰς ἀπόκρυφα μέρη, σπήλαια, κατακόμβας, κλπ. καὶ ἐκεῖ ἔθαπτον καὶ τοὺς νεκροὺς των.

Ὅταν ὅμως κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐθριάμβευσεν ὁ Χριστιανισμός, ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἤρχισαν νὰ κτίζονται μεγαλοπρεπεῖς ναοί, μὲ χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου, τὰ ὅποια συνεισέφερον οἱ ἴδιοι οἱ αὐτοκράτορες (Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ Ἁγία Ἐλένη).

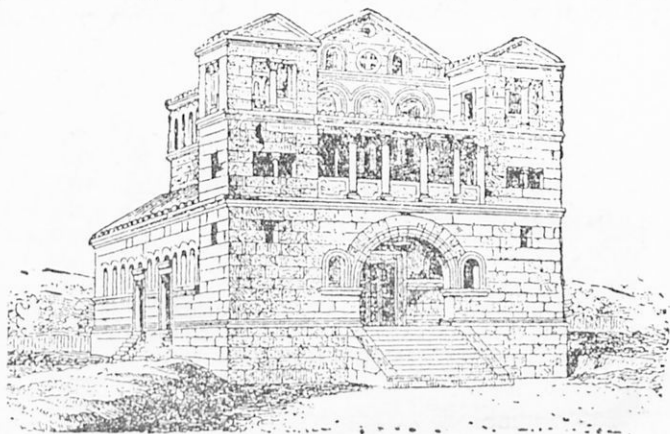
Διὰ τὸ κτίσιμον τῶν ναῶν ἐδίδετο ὠρισμένον σχέδιον, τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν *ρυθμόν*.

Οἱ σπουδαιότεροι ρυθμοὶ εἶναι: ὁ ρυθμὸς τῆς *Βασιλικῆς*, ὁ *Βυζαντινός*, ὁ *Γοτθικὸς* καὶ τῆς *Ἀναγεννήσεως*.

### Α' Ρυθμὸς Βασιλικῆς

Εἶναι ὁ πρῶτος ρυθμὸς ποὺ ἔκτιζον οἱ χριστιανοὶ τοὺς ναοὺς των. Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ὁ ναὸς εἶναι εὐρύχωρον ὀρθογώνιον κτίριον. Ἡ στέγη εἶναι εὐλίμη καὶ κλίνει πρὸς βορρᾶν καὶ νότον.

Τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ τελειώνει εἰς ἡμικύκλιον (κόγχη) καὶ τὸ δυτικὸν σὲ ἓνα στενὸ διαμέρισμα, τὸν *νάρθηκα*. Καθ' ὄλον τὸ μῆκος του, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔχει κίονας (στύλους) οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὸν ναὸν εἰς τρία ἢ πέντε μέρη (κλί-



Ναὸς Ρυθμοῦ Βασιλικῆς

τη), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον εἶναι πλατύτερον. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, εἰς τὰ πλάγια καὶ ἄνω, εἶναι οἱ γυναικωνῖται.

Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τὸν *κυρίως ναὸν* καὶ εἰς τὸ *Ἅγιον Βῆμα*.

Ναοὶ ρυθμοῦ Βασιλικῆς ὑπάρχουν πολλοί. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τῶν Καθολικῶν, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἐκάη τὸ 1917 καὶ ἀνεστηλώθη τὸ 1950.

### Β' Βυζαντινὸς Ρυθμὸς

Μετὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς ἐπεκράτησεν ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς, ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦταν ὁ Ἰουστινιανός. Αὐτὸς ὅταν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκάη κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, τὸν ἔκτισεν εἰς ρυθμὸν Βυζαντινόν. Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτόν, ὁ ναὸς ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Εἰς τὸ μέσον δὲ τοῦ σταυροῦ ὑψώνεται ὁ τροῦλλος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσωτερικῶς ζωγραφίζεται ὁ Παντοκράτωρ. Γενικὰ οἱ ναοὶ τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ ἐκτίζονται ἐκ τῶν ἑξῆς στοιχείων: α) ἡμικύκλιον μετὰ εἰκό-

νας καὶ πολύχρωμα σχέδια, παριστάνουν δὲ τὴν ψυχὴν τῶν χριστιανῶν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ εἶναι στολισμένη μὲ καλὰς πράξεις καὶ ἀκλόνητον πίστιν.

Ὁ μεγαλοπρεπέστερος Βυζαντινὸς ναὸς, ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸν ὅποιον ἔκτισαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος



Ναὸς Βυζαντινοῦ Ρυθμοῦ

καὶ Ἰσίδωρος. Ἡ κατασκευὴ του διήρκεσε δέκα περίπου ἔτη καὶ ἐργάσθησαν δέκα χιλιάδες ἐργάται. Ὁ πλοῦτος του δὲ εἶναι ἀμύθητος.

Ἄλλοι ὀνομαστοὶ ναοὶ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὁ ναὸς τοῦ Δαφνίου, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ τῆς Καπνικαρέας εἰς τὰς Ἀθήνας, τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εἰς τὴν Λεβάδειαν, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς Χριστιάνους Τριφυλίας. Ὁ ναὸς Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἔμπορεῖ νὰ ἔχη περισσοτέρους τρούλλους. Σήμερα δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κτίζονται ναοὶ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ μὲ μικρότερον ὅμως τρούλλον, δηλαδὴ χωρὶς τύμπανον.

### Γ' Γοτθικὸς ρυθμὸς

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν 11ον αἰῶνα, τὸν ὅποιον ἔφεραν οἱ Γότθοι (βάρβαροι). Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ τριγωνικὸν σχῆμα τῆς ἡμικύκλιου ἀφαιρούμενης ἀπὸ τοῦ τετραγώνου τοῦ Βυζαντινοῦ



Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἔχει μεγαλοπρέπειαν καὶ προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν.

Περίφημοι ναοὶ ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, εἶναι ὁ ναὸς τοῦ



Ρυθμὸς Ἀναγεννήσεως

Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, τοῦ ὁποῦ το ἰσῆδιον ἔκαμαν οἱ περιφῆμοι ἀρχιτέκτονες Μιχαὴλ Ἀγγελος καὶ Ραφαήλ. Εἶναι δὲ ὁ μεγαλύτερος ναὸς τῆς Χριστιανωσύνης.

Ρυθμὸς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ Παναγία τῆς Γενούης κ.λ.π.

### Μέρη τοῦ ναοῦ

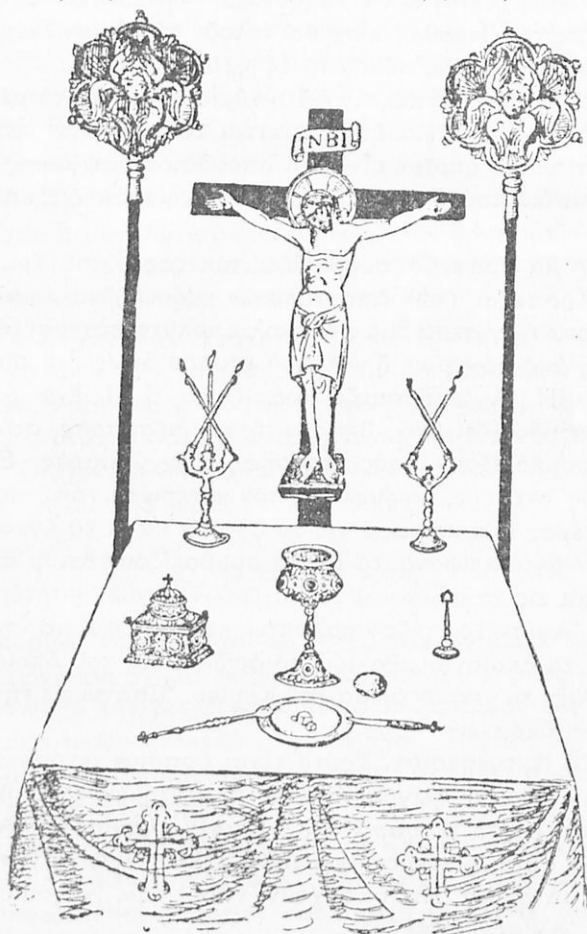
Ἀπὸ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν οἱ ναοὶ ἐκτίζοντο κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ χωρίζονται εἰς τρία μέρη: Ἁγιον Βῆμα, Κυρίως Ναὸν καὶ Νάρθηκα, ἐπειδὴ τρεῖς ἦσαν καὶ αἱ τάξεις τῶν χριστιανῶν (ιερεῖς, πιστοί, κατηχούμενοι).

Τοιουτοτρόπως λοιπόν: 1) Διὰ τοὺς ἱερεῖς ἐχωρίσθη τὸ Ἁγιον Βῆμα τὸ ὁποῖον εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν ἄλλον ναόν, 2) διὰ τοὺς πιστοὺς ὁ κυρίως ναὸς καὶ 3) διὰ τοὺς κατηχουμένους ὁ νάρθηξ ἢ πρόναος.



## 1. Ἅγιον Βῆμα

Τὸ Ἅγιον Βῆμα ἢ Ἱερὸν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τοῦ εἰκονοστασίου ἢ Τέμπλου, καὶ εὐρίσκεται ὑψηλότερον αὐτοῦ. Ἐπὶ



Ἅγία Τράπεζα

Ἐξαπτέρυγα—Ἐσταυρωμένος—Δικηροτρίκηρα—Ἄρτοφόριον—Μυροδοχεῖον—Σπόγγος—Ἅγιος δίσκος

τοῦ εἰκονοστασίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ξύλινον, φέρει τρεῖς θύρας. Τὴν κεντρικὴν ἢ ὁποία καλεῖται *Ὁραία Πύλη* καὶ τὰς δύο πλα-  
Ψηφιοποίηθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γίας μίαν ἀριστερά τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ μίαν δεξιά. Διὰ τῶν θυρῶν αὐτῶν, ἀφοῦ ἀνέλθωμεν 2—3 σκαλιά, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ "*Ἁγιον Βῆμα*". Ἀπὸ τὴν Ὁραίαν Πύλην ἀπαγορεύεται νὰ εἰσέλθουν καὶ νὰ ἐξέλθουν οἱ χριστιανοί. Δι' αὐτῆς μόνον οἱ κληρικοὶ εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται.

Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ οἱ κληρικοὶ τελοῦν τὴν θείαν λειτουργίαν. Εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ Ἁγία Τράπεζα. Αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λατρείας καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται Μυστικὴ τράπεζα καὶ θυσιαστήριον.

Ἡ Ἁγία Τράπεζα συμβολίζει τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ. Αἱ πρῶται Τράπεζαι (τῶν ἀποστολικῶν χρόνων) κατασκευάζοντο ἀπὸ ξύλον. Ἀργότερα ὅμως ἐγίνοντο πολυτελέστεραι (ἀπὸ μάρμαρον ἢ ἀπὸ ἄργυρον ἢ καὶ ἀπὸ χρυσόν ὅπως ἦτο τῆς Ἁγίας Σοφίας). Ἡ Ἁγία Τράπεζα στηρίζεται ἢ εἰς ἓνα στύλον, ὃ ὁποῖος συμβολίζει τὸν Ἰησοῦν ἢ εἰς τέσσαρας στύλους, οἱ ὁποῖοι συμβολίζουν τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. Εἰς ἓναν ἀπὸ τοὺς στύλους, κυρίως εἰς τὸν κεντρικόν, ἀφήνουν εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἓνα κοίλωμα εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοποθετοῦν ἅγια λείψανα τὰ ὁποῖα συμβολίζουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται εἰς τὸ αἷμα καὶ τὰ ὀστέα τῶν Ἁγίων μαρτύρων.

Τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καλύπτει λευκὸν ὕφασμα τὸ *Κατασάρμιον*, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὸ σινδόνι διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξε τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὑπάρχει:

α) Τὸ ἀντιμήνσιον. Τοῦτο εἶναι ὕφασμα τετράγωνον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἶναι ζωγραφισμένος ἢ κεντημένος ὁ τάφος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα του εἶναι ραμμένα Ἁγία λείψανα. Μὲ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ἤμπορεῖ νὰ τελέσῃ λειτουργίαν καὶ εἰς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν ναοί, δηλ. χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

β) Τὸ ἀρτοφόριον. Τοῦτο εἶναι μικρὸν κιβώτιον (κουτί) μέσα εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσεται καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἅγιος ἔρτος, ὃ ὁποῖος ἔχει ἀγιοσθῆ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ μὲ τὸν ὁποῖον μεταλαμβάνουν οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἐτοιμοθάνατοι. Ἡ πληροφορία αὕτη εἰληφθήκει ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γ) Τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν Χριστόν.

δ) Δύο Κηροπήγια.

2) Ἡ πρόθεσις. Αὕτη καλεῖται *Παρατραπέζιον ἢ Προσκομιδῆ*. Εἶναι μικρὸν τραπέζιον ἢ κοιλότης εἰς τὸν τοῖχον, ἀριστερὰ τῆς Ἀγίας Τραπέζης. Ἐκεῖ τοποθετοῦνται (προσκομίζονται) τὰ Τιμια Δῶρα (ὁ οἶνος καὶ ὁ ἄρτος) διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας κατὰ τὸν ὄρθρον πρὶν μεταφέρει αὐτὰ ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν. Ἡ πρόθεσις συμβολίζει τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

3) Τὸ Σκευοφυλάκιον ἢ *Διακονικὸν ἢ Κειμηλιαρχεῖον*. Τοῦτο εἶναι ἢ μεγάλο κιβώτιον ἢ ἐρμάριον ἢ καὶ μικρὸν δωμάτιον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ. Εὐρίσκεται δεξιὰ τῆς Ἀγίας Τραπέζης.

4) Τὸ Σύνθρονον. Τοῦτο εἶναι καθίσματα τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται κατὰ σειρὰν, ὀπισθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης. Αὐτὰ εἶναι ξύλινα ἢ μαρμάρινα, συνήθως πέντε. Εἰς αὐτὰ κάθονται οἱ Ἐπίσκοποι, ὅταν ὁ ψάλτης ἀναγιγνώσκῃ τὸν ἀπόστολον ἢ προφητεῖες. Ὀλίγοι μεγάλοι ναοὶ ἔχουν Σύνθρονον. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔχει ὁ ναὸς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

## 2. Ὁ κυρίως ναὸς

Ὁ κυρίως ναὸς εἶναι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ναοῦ καὶ ἔχει συνήθως σχῆμα τετράγωνον. Εἰς τὸν κυρίως ναὸν παραμένουν κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν τελετῶν οἱ χριστιανοί. Εὐρίσκεται μεταξύ τοῦ Ἀγίου Βήματος καὶ τοῦ Νάρθηκος. Χωρίζεται ἀπὸ τὸ Ἱερόν διὰ τοῦ Εἰκονοστασίου.

Ἐμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ, εἶναι ἓνα μικρὸν κυκλικὸν ὕψωμα ὁ Σολέας, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου παλαιότερον ὑπῆρχον καθίσματα κτισμένα διὰ νὰ κάθωνται οἱ καλύτεροι πολῖται (βουλευταί, γερουσιασταί). Σήμερον δὲν ὑπάρχουν τὰ καθίσματα, ἀλλὰ μόνον τὸ κυκλικὸν αὐτὸ ὕψωμα τὸ ὁποῖον ἔχει τρεῖς ἕως τέσσαρας βαθμίδας.

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν εὐρίσκονται τὰ ἐξῆς ἔπιπλα. Ὁ Ἄμβων. Εὐρίσκετο ἄλλοτε εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίως ναοῦ. Σήμερον ὑψηλοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρον εύρίσκεται όλίγον πρός τά άριστερά και άπέναντι από τó Δεσποτικόν.

Ό άμβων γίνεται συνήθως από ξύλον ή μάρμαρον. Είναι μικρά κυκλική έξέδρα, ή όποία στηρίζεται εις έναν στύλον του ναού. Είς αυτόν ανερχόμεθα διά κλίμακος. Κατά τούς παλαιότερους χρόνους από τόν ιερόν άμβωνα ανεγίνωσκον οί διάκονοι τεμάχια έκ τής 'Αγίας Γραφής, έκήρυττον οί ιεροκήρυκες και έψαλλον οί ψάλται. 'Επίσης κατά τούς Βυζαντινούς χρόνους από τόν άμβωνα έστέφοντο οί Αύτοκράτορες και άνεκηρύσσονται οί Πατριάρχαι. Σήμερον από τόν άμβωνα άναγινώσκουν οί διάκονοι τó 'Ιερόν Εύαγγέλιον και γίνεται τó θεϊον κήρυγμα από τούς ιεροκήρυκας.

Τό Δεσποτικόν. Είναι θρόνος, επί του όποίου παραμένει ό 'Επίσκοπος (Δεσπότης) κατά την τέλεσιν τής θείας λειτουργίας. Από εκεί ψάλλει, τελει τήν λειτουργίαν, κηρύσσει τόν λόγον του Θεού, εύλογεί τó εκκλησίασμα του ναού, και μοιράζει τó αντίδωρον.

Ό Δεσποτικός θρόνος εύρίσκεται εις τó δεξιόν μέρος του ναού, άπέναντι του άμβωνος και είναι κατασκευασμένος από ξύλον ή από μάρμαρον και έπ' αυτού ύπάρχει ή εικόνα του Χριστού.

Τά άναλόγια. Εύρίσκονται εις τó έμπροσθεν μέρος του κυρίως ναού, πλησίον του ιεροϋ, πρός τó δεξιόν και άριστερόν μέρος. Τά άναλόγια (ψαλτήρια) είναι ύψηλότερα από τó πάτωμα και εις αυτά βάζουν οί ψάλται τά βιβλία. Αύτά δύνανται να περιστρέφονται και περιφράσσονται.

Τά στασίδια. Είναι ξύλινα καθίσματα και χρησιμεύουν διά τούς πιστούς. Αύτά εύρίσκονται τοποθετημένα εις τόν δεξιόν και άριστερόν τοίχον του ναού ή και έμπροσθεν κίωνων (στύλων). Είς αυτά κάθονται και άναπαύονται οί πιστοί εις ώρισμένα μέρη τής θείας λειτουργίας και τών τελετών.

### 3. Ό Νάρθηξ

Ό Νάρθηξ ή Πρόναος είναι τó μέρος του ναού τó όποιον εύρίσκεται πρό του κυρίως ναού. Όπως είπομεν και προηγουμένως, ό νάρθηξ ύπήρχε μόνον εις τούς παλαιότερους ναούς, διότι τότε έμμενον εκεί διά τó να παρακολουθήσουν τας ιεράς τε-

ημιοποίηθη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λειτάς οί κατηχούμενοι, δηλαδή εκείνοι οί όποιοι έδιδάσκοντο τήν χριστιανικήν θρησκείαν, αλλά δέν είχον άκόμη βαπτισθή. Σήμερον εις τούς περισσοτέρους ναούς δέν ύπάρχει ό νάρθηξ, διότι δέν ύπάρχουν οί κατηχούμενοι.

“Άλλοτε πρό της εισόδου τών ναών ύπήρχε μεγάλη αύλή, εις τό μέσον τής όποίας ήτο ή *κρήνη* ή *φιάλη* (λεοντάριον, κολυμβείον). Αύτη ήτο λεκάνη από μάρμαρον και εις αύτην ένιπτον τās χειράς των οί πιστοί πριν εισέλθουν εις τόν ναόν, διά νά δείξουν ότι άφοϋ έκαθαρισθησαν με τό ύδωρ σωματικώς, εισέρχονται εις τόν ναόν διά νά καθαρισθοϋν και ψυχικώς από τās άμαρτίας. Εις τήν κρήνην έπίσης έγίνετο τότε και ό ‘Αγιασμός κατά τήν έορτήν τών Θεοφανείων.

‘Ο Ναός της ‘Αγίας Σοφίας είχε τήν περίφημον έπιγραφήν άνωθεν τής Κρήνης που διαβάζεται και άντιστρόφως :

*«Νίψον άνομήματα μή μόναν ύψιν»*

Εις τήν μεγάλην αύτην αύλήν έκτιζον έπίσης και τās κολυμβήθρας (βαπτιστήρια), αί όποιαί ήσαν όκτάγωνοι και έχωρίζοντο εις δύο διαμερίσματα : 1) τό άποδυτήριον εις τό όποϊον άφηναν τά ένδύματά των οί χριστιανοί διά νά βαπτισθοϋν (τότε έβαπτίζοντο μεγάλοι) και 2) τό φωτιστήριον τόόποϊον ήτο δεξαμενή με ύδωρ εις τό όποϊον έβαπτίζοντο. Σήμερον που οί άνθρωποι βαπτίζονται όταν είναι μικροί, ή έκκλησία μας άντί τής δεξαμενής χρησιμοποιοεί κολυμβήθραν.

## ‘Ιερά Σύμβολα. Εικόνας

Οί πρώτοι χριστιανοί δέν είχαν εικόνας εις τούς ναούς των. ‘Αργότερα όμως έσχεδιάζον ώρισμένα πράγματα που είχον σχέσιν με τήν θρησκείαν μας, δηλ. έδιδον συμβολικόν χαρακτήρα.

Τέτοια σύμβολα ήσαν :

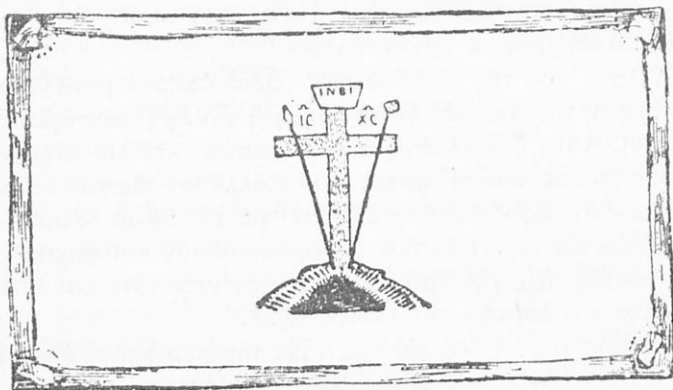
Τό **Σημείον του Σταυρου** τό σπουδαιότερον έξ όλων, διότι με αυτό οί χριστιανοί ώμολογοϋσαν τήν πίστιν των. Τό σημείον του σταυρου τό κάμνομεν με τά τρία δάκτυλα και σημαίνει ότι πιστεύομεν εις τήν ‘Αγίαν Τριάδα.

**Α—Ω** δηλ. άρχή και τέλος είναι ό Θεός.

**Χ ή ΧΡ ή ΙΧ** = ‘Ιησους Χριστός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἰχθύς. Τὸ σύμβολον αὐτὸ περιέχει τὰ ἀρχικά γράμματα τοῦ Χριστοῦ δηλ. Ἰ(ησοῦς Χριστὸς) Θ(εοῦ) Υ(ιὸς) Σ(ωτήρ).



Ὁ Σταυρὸς

Ἡ λύρα συμβολίζει τὴν προσευχὴν.

Ἡ ἄγκυρα συμβολίζει τὴν ἐλπίδα.

Ἡ ναῦς συμβολίζει τὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ φοῖνιξ συμβολίζει τὴν ἀθανασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ περιστέρα συμβολίζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὴν ἀγιότητα.

Ὁ στέφανος συμβολίζει τὴν νίκην.

Τὸ κρίνον συμβολίζει τὴν ἀγνότητα.

Ὁ κλάδος ἐλαίας συμβολίζει τὴν Εἰρήνην

Ὁ ἄμνος συμβολίζει τὸν Χριστόν.

Ἡ ἄμπελος συμβολίζει τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ λυχνία συμβολίζει τὸ αἰώνιον φῶς.

Ἡ εἰκὼν τοῦ καλοῦ ποιμένος συμβολίζει τὸν Χριστόν ποῦ σώζει τοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ παγώνια πίνοντα ὕδωρ συμβολίζουν τὴν θείαν κοινωνίαν.

### Ἱερὰ Σκεύη

Εἰς τοὺς ναοὺς ὑπάρχουν διάφορα ἄλλα χρήσιμα σκεύη, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα διὰ τὴν τέλει τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ ἄλλων μυστηρίων ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἱερῶν ἀκολουθιῶν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

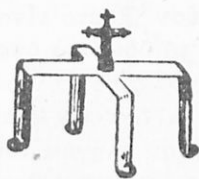
*Α'. Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι :*

1) Τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Τοῦτο εἶναι τὸ πλέον ἱερὸν ἀπὸ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς λειτουργίας, διότι ἀπὸ αὐτὸ κοινωνοῦμεν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι χρυσὸ ἢ ἀσημένιο ἢ καὶ ὑάλινον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέτει ὁ ἱερεὺς οἶνον καὶ ὕδωρ (δηλ. τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ). Τὸ ἱερὸν Ποτήριον συμβολίζει τὸ ποτήριον τοῦ μυστικοῦ δείπνου.

2) Ὁ Ἅγιος Δίσκος. Εἶναι χρυσοῦς ἢ ἀσημένιος καὶ ἐπά-



Λαβίς - Ἅγιον Ποτήριον



Ἄστερισκος

νω εἰς αὐτὸν τοποθετεῖται κατὰ τὴν τέλεισιν τῆς προσκομιδῆς ὁ ἅγιος ἄρτος (δηλ. τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ). Ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς τεμαχίζει τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ κατόπιν τὸν ρίπτει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον, ὅπου ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ οἴνου κατὰ τὴν τέλεισιν τῆς θείας Κοινωνίας.

Ὁ Ἅγιος Δίσκος συμβολίζει τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ.

3) Ὁ ἄστερισκος. Εἶναι ἱερὸν σκεῦος τὸ ὁποῖον ἔχει σχῆμα ἀστέρος καὶ συμβολίζει τὸν ἀστέρα, ὁ ὁποῖος ὠδήγησε τοὺς Μάγους εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ. Χρησιμεύει διὰ νὰ κρατῆ τὸ κάλυμμα τοῦ δίσκου ὥστε νὰ μὴ ἐγγίξῃ τοῦτο καθόλου τὸν ἅγιον ἄρτον. Ὅταν ὁ ἱερεὺς τοποθετῆ τὸν ἀστερίσκον ἐπάνω εἰς τὸν δίσκον λέγει «καὶ εἶναι ὁ ἀστὴρ ἐπάνω εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου ἐγεννήθη τὸ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

παιδίον (Ἰησοῦς) καὶ ἔστι ὁ ἀστὴρ ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον» (Ματθ. Β' 9).

4) Ἡ Λόγχη. Ἡ ἀγία λόγχη εἶναι μικρὸν μαχαίριδιον διὰ τοῦ ὁποίου κόπτεται ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον ἄρτον λέγων «καὶ εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξεν» (Ἰωάν. ΙΘ' 34). Καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς στρατιώτας μὲ λόγχην τὴν πλευρὰν τοῦ Κυρίου ἐτρύπησεν.

Ἡ ἀγία Λόγχη εἰς τὴν ἄκρην τῆς λαβῆς της καταλήγει εἰς σταυρὸν. Ἡ ἀγία Λόγχη συμβολίζει τὴν λόγχην, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ στρατιώτης ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ.

5) Ἡ Λαβίς. Αὐτὴ εἶναι μικρὸν κοχλιάριον (κουταλάκι) μὲ τὸ ὁποῖον μεταλαμβάνουν οἱ πιστοὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου.

6) Ὁ Σπόγγος. Αὐτὸς συμβολίζει τὸν σπόγγον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ στρατιώτης ἐπότισεν εἰς τὸν σταυρὸν τὸν Ἰησοῦν μὲ χολὴν καὶ ὄξος. Χρησιμεύει διὰ νὰ καθαρίζῃ ὁ ἱερεὺς τὸν Ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

7) Τὸ Ζέον. Τοῦτο εἶναι μικρὸν δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου θερμαίνεται τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς ἀναμιγνύει ἐντὸς τοῦ ποτηρίου μὲ τὸν οἶνον κατὰ τὴν τέλει τῆς θείας Εὐχαριστίας. Τοῦτο γίνεται διὰ νὰ μᾶς θυμίζῃ τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ποῦ ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πληγὴν τοῦ Ἰησοῦ, ὅταν ἐτρύπησε τὴν πλευρὰν του ὁ στρατιώτης διὰ τῆς λόγχης.

8) Ὁ Ἄηρ. Εἶναι τετράγωνον ὕφασμα διὰ τοῦ ὁποίου καλύπτονται μαζὶ τὰ Τιμια Δῶρα. Τὸ κάλυμμα τοῦτο σείει ὁ ἱερεὺς ἄνωθεν τοῦ ποτηρίου ὅταν ὁ ψάλτης ἀπαγγέλλῃ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ὁ Ἄηρ συμβολίζει τὴν καθαρὰν σινδόνα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐτύλιξε τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ὁ Ἰωσήφ ὅταν τὸ κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν σταυρὸν.

9) Τὰ καλύμματα. Αὐτὰ εἶναι τεμάχια ἀπὸ ὕφασμα μὲ τὰ ὁποῖα καλύπτονται ὁ Ἅγιος Δίσκος καὶ τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

*Β'. Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ τὰς διαφόρους τελετὰς εἶναι τὰ ἑξῆς:*

1) Ἡ κολυμβήθρα. Χρησιμεύει διὰ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος καὶ συμβολίζει τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἢ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ. Εἶναι ἀπὸ χαλκὸν καὶ μοιάζει μὲ μεγάλο δισκοπότηρο.

2) Τὸ ὑποδοχεῖον ἢ ὑποφόριον εἶναι ὀλίγον μικρὸν



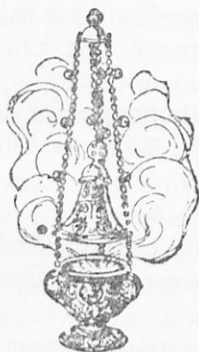
δοχείον τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ "Ἅγιον μύρον διὰ τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος.

3) Ὁ **ἀετός** ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων. Εἶναι ἓνα στρογγυλὸ κομμάτι ὕφασμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ζωγραφισμένος ἓνας ἀετός ποῦ πετάει ἐπάνω εἰς μίαν πόλιν. Ὁ ἀετός συμβολίζει τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἡ πόλις τὴν περιφέρειαν τοῦ ἐπισκόπου.

4) Ὁ **ἐπιτάφιος**. Εἶναι χρυσοῦφαντον ὕφασμα τὸ ὁποῖον ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου, τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν.

Εἶναι καὶ ξύλινος ἐπιτάφιος ἐκτός τοῦ ἄλλου καὶ συμβολίζει τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ.

**Τὰ ἐξαπτέρυγα.** Εἶναι στρογγυλές εἰκόνες ἀπὸ χρυσὸν ἢ ἀργυρον καὶ παριστάνουν ἀγγέλους μὲ ἕξ πτέρυγας. Τοποθετοῦνται ὀπίσω τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἢ εἰς διάφορα μέρη τοῦ



Θυμιατήριον



Ἱερὰ Σημαία

κυρίως ναοῦ καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετάς, ἀκολουθίας καὶ λιτανείας.

**Τὸ θυμιατήριον.** Εἶναι μετάλλινον δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποῦ καίεται εἰς ἀναμμένα κάρβουνα ἀρωματώδες θυμίαμα (λιβάνι, μοσχολιβανον). Μὲ αὐτὸ οἱ λειτουργοὶ θυμιοῦν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τοὺς πιστοὺς. Αὐτὸ συμβολίζει τὴν προσευχήν. "Ὅπως ὁ καπνὸς ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἄνω, ἔτσι καὶ ἡ προσευχή μας ἀνέρχεται εἰς τὸν Θεόν. Ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγει

ἠφιστοποίηθη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

«κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου». Τὸ θυμίαμα ἐπεκράτησε καὶ ἀπὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Μάγοι τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν νεογέννητον Χριστὸν προσέφερον λίβανον καὶ σμύρναν.

7) Τὸ δίπτυχον. Εἶναι εἶδος σημειωματαρίου. Εἰς τὴν μίαν πλευρὰν γράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ζώντων καὶ εἰς τὴν ἄλλην τῶν νεκρῶν, ποῦ θὰ μνημονεύσῃ ὁ ἱερεὺς κατὰ τὸν ἀγιασμόν τῶν Τιμίων Δώρων.

8) Τὰ κηροπήγια ἢ Μανουάλια, οἱ πολυέλαιοι καὶ αἱ κανδηλαί. Ὅλα αὐτὰ ἀνάπτονται πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων.

Τὸ κερὶ συμβολίζει τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ λαμπάδα τὴν χαρὰν ἢ τὴν λύπην.

Αἱ κανδηλαί καίονται μὲ ἔλαιον τὸ ὁποῖον εἶναι σύμβολον τῆς εἰρήνης. Ἡ κανδήλα ποῦ καίει ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ἡμέραν καὶ νύκτα λέγεται ἀκοίμητος καὶ συμβολίζει τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. Καίονται καὶ ἄλλαι κανδηλαί ἔμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων καὶ φανερώνουν τὸ σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν ποῦ πρέπει νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἁγίους. Οἱ πολυέλαιοι ἢ χοροὶ συμβολίζουν τὸ οὐράνιον φῶς.

9) Τὸ δικηροτρίκηρον καὶ τρικηροτρίκηρον. Μὲ αὐτὰ εὐλόγει ὁ ἐπίσκοπος τοὺς χριστιανούς. Τὸ δικηροτρίκηρον συμβολίζει τὴν διπλὴν φύσιν τοῦ Χριστοῦ (θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην), τὸ δὲ τρικηροτρίκηρον τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

10) Οἱ κώδωνες ἢ καμπάναι. Μὲ αὐτὰς καλοῦνται οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἀναγγέλλονται χαρμόсуна ἢ πένθημα γεγονότα τῆς ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκαλοῦντο οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τοὺς λαοσυνάκτας (ἄνθρωποι ποῦ κτυποῦσαν τὶς πόρτες). Κατόπιν ἐκαλοῦντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ σάλπιγγας, ἀργότερα μὲ σήμαντρα ἢ ἀγιοσίδερα καὶ τελευταῖα κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα μὲ κώδωνας, ποῦ λέγονται καὶ καμπάναι, διότι κατεσκευάσθησαν διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν πόλιν Καμπανίαν τῆς Ἰταλίας.

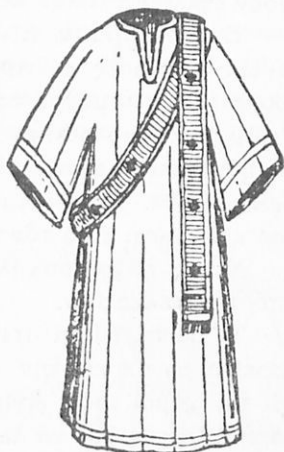
## Ἱερὰ ἄμφια

Ἱερὰ ἄμφια λέγονται αἱ ἰδιαίτεροι στολαὶ ποῦ φοροῦν οἱ

κληρικοί κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν διαφόρων ἱεροπραξιῶν. Ὄταν ἐνδύωνται μὲ τὰ ἱερὰ ἄμφια κάνουν ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ὅταν δὲ τὰ ἐνδύωνται λέγουν διαφόρους εὐχὰς καὶ ρητὰ ἀπὸ τῆν Ἁγίαν Γραφήν.

Τὰ ἱερὰ ἄμφια εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λευκὰ διὰ νὰ φανερώουν τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς.

Διὰ κάθε βαθμὸν ἱερωσύνης ἔχομεν καὶ ἰδιαιτέραν ἐνδυμασίαν διὰ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ ἔτσι ἔχομεν ἱερὰ ἄμφια τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου.



Στιχάριον

μὲ ὠράριον Διακόνου

#### α) Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ διακόνου

1) Τὸ Στιχάριον. Εἶναι χιτῶν ποδήρης μὲ εὐρύχωρα μανίκια, συνήθως λευκὸς διὰ νὰ συμβολίζῃ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τῶν λειτουργῶν. Λέγεται στιχάριον ἐπειδὴ κοσμεῖται μὲ ἐρυθροὺς στίχους (ρῆγες).

2) Ἐπιμανίκια. Εἶναι μικρὰ τεμάχια ἀπὸ χρυσοκέντητον ὕφασμα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ κληρικοί καλύπτουν τὸν καρπὸν τῆς χειρός. Συμβολίζουν τὴν δύναμιν μὲ τὴν ὁποῖαν νικοῦν τὸν ἐχθρὸν καὶ διὰ τοῦτο ὅταν τὰ φοροῦν λέγουν διὰ μὲν τὸ δεξιὸν χεῖρ «*ἡ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, δεδόξασαι ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς*», διὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν «*αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με, συνέτισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου*».

3) Τὸ Ὁράριον. Εἶναι μιὰ στενὴ καὶ μακρὰ λωρίδα ἀπὸ πολύχρωμον ὕφασμα κεντημένον μὲ σταυρούς.

Μὲ αὐτὴν τυλίσσεται ὁ διάκονος ἀπὸ τὸν ἀριστερὸν ὦμον ὥστε τὰ ἄκρα τῆς νὰ πίπτουν τὸ ἓνα ἐμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο ὀπίσω.

Ἐπὶ τὸ Ὁράριον σημαίνει ὕφασμα ποῦ καθαρίζομεν τὸ στόμα καὶ μὲ τὸ ὁποῖον οἱ διάκονοι ἐσπόγγιζον τὸ στόμα ἐκείνων ποῦ κοινωνοῦσαν.

#### β) Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου.

Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου εἶναι ἐκτὸς τοῦ στιχαρίου  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καί τῶν ἐπιμανικίων, τὰ ὁποῖα φέρουν οἱ διάκονοι, καί τὸ ἐπιτραχήλιον, ἡ ζώνη καί τὸ φαιλόνιον, δι' ἐκείνους δὲ ποῦ ἔχουν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα καί τὸ Ἐπιγονάτιον.

**Ἐπιτραχήλιον.** Εἶναι μιὰ ταινία μακρὰ μὲ χρυσοκεντημένους σταυροὺς καί κρόσια ἢ ὁποῖα κρεμᾶται ἀπὸ τοῦ τραχήλου καί φθάνει μέχρι τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν. Συμβολίζει τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ καί τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ὅταν τὸ φορῆ ὁ ἱερεὺς λέγει *«εὐλόγητός ὁ Θεός, ὁ ἐκχέων τὴν χάριν ἐπὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ»*. Τὰ κρόσια συμβολίζουν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ποῦ κρέμονται ἀπὸ τὸν τράχηλόν του.

Χωρὶς τὸ ἐπιτραχήλιον ὁ ἱερεὺς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμη καμμίαν ἱεροτελεσίαν.

**Ἡ Ζώνη.** Εἶναι στενὴ λωρίδα ἀπὸ ὕφασμα τὴν ὁποῖαν φορεῖ ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν μέσην του καί συμβολίζει τὴν δύναμιν καί τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ λάβῃ ὁ ἱερεὺς διὰ νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ὅταν τὴν φορῆ ὁ ἱερεὺς λέγει *«εὐλογητός ὁ Θεός ὁ περιζωνύων με δύναμιν»*.

**Τὸ φαιλόνιον.** Εἶναι ποδήρης χιτῶν χωρὶς μανίκια. Τὸ φορεῖ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν κεφαλὴν καί καλύπτει τοὺς ὤμους καί τὸ στήθος του. Ὅπισθεν φέρει σταυρὸν ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Συμβολίζει τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον τοῦ Χριστοῦ καί τὴν δικαιοσύνην ποῦ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ ἱερεῖς, διὰ τοῦτο ὅταν τὸ φοροῦν λέγουν *«οἱ ἱερεῖς σου, Κύριε, ἐνδύσονται δικαιοσύνην...»*.

**Τὸ ἐπιγονάτιον.** Εἶναι κυρίως ἄμφιον τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ τὸ φοροῦν καί οἱ ἱερεῖς, ποῦ ἔχουν κάποιο ἀξίωμα (ἀρχιμανδρίται, πρωτοπρεσβύτεροι, οἰκονόμοι κ.λ.π.).

Τοῦτο εἶναι τετράγωνον ὕφασμα τὸ ὁποῖον κρεμᾶται ἀπὸ τὴν ζώνην καί φθάνει μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος καί εἶναι ζωγραφισμένος ὁ Χριστὸς ἢ σταυρὸς ἢ ἄγγελος. Συμβολίζει δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κληρικοῦ καί τὴν πετσέτα ποῦ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Χριστὸς ὅταν ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Ὅταν δὲ τὸ φορῆ ὁ ἱερεὺς λέγει *«περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ...»*.

### γ) Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου.

Τὰ ἄμφια τοῦ ἐπισκόπου εἶναι ὅσα καί τοῦ πρεσβυτέρου, ἐκτός δὲ αὐτῶν καί τὰ ἑξῆς:

**Ὁ σάκκος.** Εἶναι πολυτελὲς ἄμφιον τὸ ὁποῖον ἔχει κοντὰ καὶ πλατιά μανίκια καὶ φθάνει μέχρι τῶν γονάτων.

Αὐτὸ εἶναι ἀνοικτὸν εἰς τὰ πλάγια καὶ ἀποτελεῖ δύο φύλλα τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ ταινίας ἢ μὲ μικροὺς κωδωνίσκους.

Ὁ σάκκος ἦτο ἔνδυμα αὐτοκρατορικὸν τὸ ὁποῖον φοροῦσαν μόνον οἱ Πατριάρχαι, κατόπιν ὅμως ἐπετράπη καὶ εἰς τοὺς ἐπίσκοπους. Εἶναι καὶ αὐτὸ ὅπως τὸ φαιλόνιον καὶ συμβολίζει τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον τοῦ Χριστοῦ.

**Ὠμοφόριον.** Εἶναι δύο εἰδῶν. Τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν.

Τὸ πρῶτον τὸ φορεῖ ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας μέχρι τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ δεύτερον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου μέχρι τέλους τῆς θείας λειτουργίας. Τοῦτο εἶναι στενὸν καὶ μακρὸ χρυσοκέντητον ὕφασμα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον φέρουν οἱ ἐπίσκοποι ἐπάνω εἰς τὸν σάκκον καὶ περιβάλλουν τοὺς ὤμους. Τὸ ὠμοφόριον εἶναι τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας καὶ συμβολίζει τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ.



Σάκκος μετ' ὠμοφορίου

**Ὁ Μανδύας.** Εἶναι μεγαλοπρεπὲς ἔνδυμα τὸ ὁποῖον πίπτει ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ περιδένεται εἰς τὸν τράχηλον καὶ κρατεῖται ὀπισθεν ὑπὸ τοῦ διακόνου.

Ἐχει χρῶμα πορφυροῦν καὶ τὸ φορεῖ ὁ ἐπίσκοπος ὅταν παρευρίσκειται εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

**Ἡ μίτρα.** Εἶναι χρυσοκέντητον στέμμα, στολισμένον μὲ πολύτιμα πετράδια, ὅπως τὸ βασιλικὸν διάδημα.

Ἐχει εἰς τὴν κορυφὴν σταυρὸν καὶ γύρω τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς. Συμβολίζει τὴν δόξαν καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Χριστοῦ.

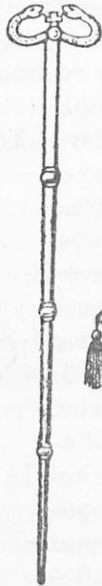
**Τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον.** Εἶναι μαῦρον ὕφασμα τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὸ καλυμμαύχιον, κρεμᾶται πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ καλύπτει τὸν τράχηλον καὶ τὰ αὐτιά. Ἐκτὸς τῶν ἐπισκό-

πων φέρουν αυτό και οι αρχιμανδρίται και συμβολίζει την αταπάρνησιν από τα κοσμικά και την αυτοθυσίαν αυτών.

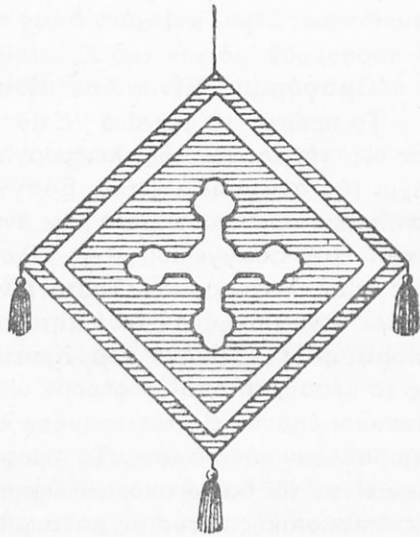
Ποιμαντική ράβδος (πατερίτσα). Είναι χρυσή ράβδος ή όποια φέρει εις την κορυφήν δύο ὄφεις πού βλέπουν αντίθετα



Μίτρα



Ποιμαντική ράβδος



Ἐπιγονάτιον

και εις τὸ μέσον τὸν σταυρόν. Οἱ ὄφεις συμβολίζουν τοὺς δράκοντας καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ σταυρὸς τὴν δύναμιν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐπίσκοπος θὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ ὀδηγήσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ. Ἡ ράβδος αὕτη εἶναι σύμβολον τῆς ὑπερτάτης (ποιμαντορικῆς) ἐξουσίας τοῦ ἐπισκόπου.

Ἐγκόλπιον. Εἶναι εἰκόνισμα στρογγυλὸν τοῦ Σωτῆρος ἢ τῆς Θεοτόκου καὶ κρεμάται μετὰ χρυσὴν ἄλυσσον εἰς τὸν τράχηλον. Εἰκονίζει δὲ τὴν καθαρότητα καὶ εὐθύτητα τῆς ψυχῆς τοῦ ἐπισκόπου.

Ὁ σταυρὸς. Κρεμάται ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἐπισκόπου ἢ καὶ τοῦ ἱερέως καὶ συμβολίζει τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν αὐτοθυσίαν αυτῶν πρὸς τὸν φοροῦν.

Οἱ κληρικοὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας διὰ λόγους σοβαρότητος  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ ἀξιοπρεπειας, φοροῦν μαθρον ράσον καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ καλυμμαύχιον.

## Τὰ λειτουργικὰ βιβλία

Αἱ εὐχαί, οἱ ψαλμοί, οἱ ὕμνοι κ.λ.π. ποὺ ἀκούομεν κατὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἱεροτελεστίας, περιέχονται εἰς τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικά βιβλία, τὰ ὁποῖα λέγονται *Λειτουργικὰ βιβλία*.

Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι :

1) Τὸ **Εὐαγγέλιον**. Τοῦτο εἶναι χρυσόδετον ἢ ἀσημόδετον βιβλίον τὸ ὁποῖον περιέχει περικοπὰς ἀπὸ τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια (Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου) καὶ ἀναγινώσκονται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ ἔτους.

2) Ὁ **Ἀπόστολος**. Εἶναι τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον περιέχει περικοπὰς ἀπὸ τὰς Πράξεις καὶ Ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀναγινώσκεται πάντοτε πρὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

3) Τὸ **Ψαλτήριον**. Τοῦτο περιέχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ.

4) Τὸ **Εὐχολόγιον**. Περιέχει τὰς εὐχὰς ὄλων τῶν λειτουργιῶν, μυστηρίων, ἀκολουθιῶν κ.λ.π.

5) Τὸ **Ὡρολόγιον**. Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ὥρων, δηλ. τοὺς ψαλμοὺς καὶ ὕμνους ποὺ ψάλλονται κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας, δηλ. πρώτην, τρίτην, ἕκτην, ἑνάτην. Περιέχει ἀκόμη τὰς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ, Ἀπόδειπνον καὶ Ὅρθρους καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Θεοτόκου, ἀπολυτίκια καὶ κοντάκια διαφόρων ἑορτῶν.

6) Τὰ **Μηνιαῖα**. Εἶναι δώδεκα βιβλία ἕνα διὰ κάθε μῆνα καὶ περιέχουν τὰς ἀκολουθίας τῶν ἀγίων καὶ τοὺς βίους των, ποὺ ἑορτάζουν εἰς ὠρισμένον μῆνα.

7) Τὸ **Τριώδιον**. Λέγεται Τριώδιον διότι κατ' ἀρχὰς περιεῖχε τρεῖς ὠδάς. Σήμερον προσετέθησαν καὶ ἄλλες ὠδὲς καὶ ἔγιναν ἑννέα. Περιέχει τίς ὠδὲς τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου.

8) Τὸ **Πεντηκοστάριον**. Τοῦτο περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι καὶ τῆς Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς.

9) Ἡ **Ὀκτώηχος**. Περιέχει ὅλα τὰ τροπάρια καὶ ὕμνους ποὺ ψάλλονται σύμφωνα μὲ τοὺς ὀκτῶ ἤχους.

Ἐκαστος ἤχος περιέχει τοὺς ὕμνους μιᾶς ἑβδομάδος.

Ἡ ὀκτώηχος λέγεται καὶ Παρακλητικὴ διότι περιέχει διάφορους παρακλητικούς κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον, τὸν Χριστόν, τὴν Ἁγίαν Τριάδα κ.λ.π.

10) Τὸ Τυπικόν. Εἶναι τὸ βιβλίον ποῦ ὀρίζει τὴν τάξιν καὶ τὴν σειρὰν τῆς θείας Λειτουργίας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν οἱ ψάλται καὶ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν.

11) Τὸ Λειτουργικόν. Τοῦτο περιέχει τὰς λειτουργίας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τῶν προηγησμένων Δώρων ὡς καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου Ἑσπερινοῦ.



## ΜΕΡΟΣ Β'

# ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

## Αι έορταί

Έορταί είναι αι ήμέραι εκείναι κατά τας οποίας οι πιστοι λατρεύουν και τιμοῦν τον Χριστόν, την Θεοτόκον και τους Άγλους.

Άπο τους αρχαιοτέρους χρόνους οι χριστιανοί είχαν ώρισμένες ήμέρας αφιερωμένες εις την λατρείαν, εκ των οποίων σπουδαιότερα δια τους Έβραίους ήτο το Σάββατον, δια δε τους χριστιανούς ή Κυριακή. Έκτός όμως της Κυριακής ή Έκκλησία μας καθιέρωσε και άλλας έορτάς. Τας έορτάς αυτές τας διακρίνωμεν εις: 1) *Δεσποτικάς* δηλ. εκείνας που είναι αφιερωμένοι εις τον Χριστόν. 2) *Θεομητορικάς* δσας αναφέρονται εις την Θεοτόκον και 3) *Έορτάς των Άγλων*, εκείνας δηλαδή που είναι αφιερωμένοι εις τους διαφόρους Άγλους.

## Δεσποτικά έορταί

Αι δεσποτικά έορταί διαιροῦνται εις κινητάς και ακινήτους.

### *Α'. Ακίνητοι δεσποτικά έορταί.*

Αὗται έορτάζονται πάντοτε την αὐτήν ήμερομηνίαν και δια τοῦτο ώνομάσθησαν ακίνητοι. Έχουν ως βάσιν την Γέννησιν του Χριστου, ή οποία πάντοτε έορτάζεται την 25ην Δεκεμβριου. Αι ακίνητοι έορταί συμπίπτουν εις τας αυτές πάντοτε ήμέρας του μηνός εκάστου έτους.

1) Πρώτη ακίνητος δεσποτική έορτή είναι τα *Χριστούγεννα*. Έορτάζονται την 25ην Δεκεμβριου εις ανάμνησιν της γεννήσεως του Χριστου. Είναι ή πλέον λαμπρά ήμέρα των Χριστιανών, διότι έορτάζομεν κατ' αὐτήν τον Θεόν ο οποίος γεννᾶται ως κοινός άνθρωπος. Η έορτή των Χριστουγέννων μέχρι του τετάρτου αἰώνος έορτάζετο μαζί με τα Θεοφάνεια. Κατόπιν

ὅμως ἐωρτάζετο χωριστὰ κάθε μία ἑορτή. Πρώτη τὰς ἐχώρισεν ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία καὶ κατόπιν ἡ Ὁρθόδοξος.

Πρὶν ἔλθῃ ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων οἱ χριστιανοὶ νηστεύουν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας.

2) Ἡ περιτομὴ τοῦ Κυρίου. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν 1ην Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς περιτομῆς τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἔγινεν ὀκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν του. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν εἶχον καὶ οἱ Ἑβραῖοι σύμφωνα μὲ τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον. Ὅκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου ἔδιδαν εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα του. Τὸν Χριστὸν ὠνόμασαν Ἰησοῦν, δηλαδὴ Σωτῆρα τοῦ Κόσμου.

Ἡμεῖς ἀντὶ τῆς περιτομῆς τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Ἑβραῖοι, ἔχομεν τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τὸ ὁποῖον δίδομεν εἰς τὸ παιδίον τὸ ὄνομα.

3) Τὰ Θεοφάνεια ἢ Ἐπιφάνεια ἢ Φῶτα. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν 6ην Ἰανουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰησοῦ. Τὸν Κύριον ἐβάπτισεν ἐντὸς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν. Ὠνομάσθη ἡ ἑορτὴ Θεοφάνεια ἢ Ἐπιφάνεια, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐφανέρωθη ὁ Τριουπόσιτος Θεὸς (Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα).

Ὁ Πατὴρ μὲ τὴν φωνὴν του ποῦ ἔλεγεν «οὗτος εἶναι ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός», ὁ Χριστὸς ποῦ ἐβαπτίζετο καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς περιστέρα.

Ὠνομάσθησαν καὶ Φῶτα διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὰ παλιὰ χρόνια ἐγίνοντο πολλὰ βαπτίσματα (Φῶτα).

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τελεῖται ὁ Μέγας Ἁγιασμός.

4) Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου. Αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν 2αν Φεβρουαρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπαντήσεως (συναντήσεως) τοῦ Κυρίου ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Συμεών. Ἡ ὑπάντησις αὐτὴ ἔγινε 40 ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ, ὅποτε ἡ Παρθένος Μαρία ἔφερε τὸ βρέφος εἰς τὸν ναόν. Ὁ γεροπροφήτης Συμεών, ὅταν ἐδέχθη εἰς τὴν ἀγκάλην τὸν Χριστὸν, ἐδόξασε τὸν Θεὸν καὶ εἶπεν «*nūn ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα*», δηλαδὴ τώρα ἄς ἀποθάνω Θεέ μου.

5) Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος. Αὐτὴν ἑορτάζομεν εἰς τὰς 6 Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ἔγινε ἐπὶ τοῦ ὄρους

Θαβῶρ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου. Κατὰ τὴν μεταμόρφωσίν του ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν ποῦ εἶχεν ἐπῆρε τὴν Θεϊκὴν μορφήν καὶ δόξαν.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως ἑορτάζεται πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἦρχισε δὲ νὰ ἑορτάζεται τὴν 6ην Αὐγούστου ἀπὸ τότε ποῦ ἡ Ἁγία Ἑλένη ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβῶρ, δηλ. τὴν 6ην Αὐγούστου.

6) Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν 14ην Σεπτεμβρίου διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων Μακάριος ὕψωσε τὸν Τιμιὸν Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ εὐσεβῆς αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἡράκλειος τὸ ἔτος 629 μ.Χ. Τοῦτον εἶχον ἀρπάσει κατὰ τὸ ἔτος 614 μ.Χ. οἱ Πέρσαι. Ὁ Ἡράκλειος ὁμῶς εἰς τοὺς πολέμους ποῦ ἔκανε ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐθριάμβευσε, τοὺς ἐνίκησε καὶ ἐπῆρε πάλιν τὸν Τιμιὸν Σταυρόν. Τὸν ὕψωσε δέ, διότι μόνον ὕψωμένον ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἰδῆ καὶ νὰ τὸν προσκυνήσῃ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε μαζευθῆ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ περιλαμβάνεται εἰς τὰς δεσποτικὰς, διότι ὁ Σταυρὸς εἶναι ἱερὸν σύμβολον, τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ.

### *Β'. Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταί.*

Αὗται δὲν ἑορτάζονται εἰς ὠρισμένην ἡμερομηνίαν, διὰ τοῦτο λέγονται καὶ κινηταί. Ἐχουν δὲ ὡς βάσιν τὸ Πάσχα, τὸ ὁποῖον δὲν ἑορτάζεται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, ἀλλὰ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν τῆς Ἑβδομάδος.

Διαιροῦνται δὲ εἰς κινητὰς ἑορτὰς πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ εἰς κινητὰς ἑορτὰς μετὰ τὸ Πάσχα.

### *Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα*

1) Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Αὐτὴ ἑορτάζεται δέκα ἑβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀρχίζει τὸ Τριῶδιον, τὸ ὁποῖον διαρκεῖ μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου ἀναγινώσκειται ἀπὸ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (Λουκ. ιη' 10-14) ἡ παραβολὴ τοῦ

Τελώνου καὶ Φαρισαίου διὰ τὰ διδάσκονται οἱ χριστιανοὶ ὅτι πρέπει κατὰ τὰς προσευχὰς τῶν νὰ εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἀληθεῖς καὶ ὄχι ὑπερήφανοι καὶ ὑποκριταί.

2) **Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου.** Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου (Λουκ. ιε', 11 - 32) ἡ παροβολὴ τοῦ Ἀσώτου, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει ὅτι ὅταν ἁμαρτήσωμεν, ἢμποροῦν νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας ἀπὸ τὸν Πανάγαθον Θεόν, διὰ τῆς πραγματικῆς μετανόιας.

3) **Κυριακὴ τῶν Ἀποκρέω.** Ἐκαμεν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν διότι ἀπὸ τὴν ἐπομένην ἡμέραν οἱ χριστιανοὶ παύουν νὰ τρώγουν κρέας μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς κρεοφαγίας. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου (Ματθ. κε', 31 - 46) περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως (Δευτέρας Παρουσίας) καὶ διδασκόμεθα ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μόνον ὅταν βοηθῶμεν τοὺς πτωχοὺς καὶ πάσχοντας καὶ μανθάνομεν ὅτι ὅταν βοηθῶμεν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι ὡς νὰ βοηθῶμεν τὸν ἴδιον τὸν Θεόν.

4) **Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου.** Ὦνομάσθη τοιοῦτοτρόπως διότι κατ' αὐτὴν καὶ τὴν προηγηθεῖσαν ἑβδομάδα τρώγομεν γάλα, τυρὸν κλπ. καὶ πρόκειται ἀπὸ τὴν ἐπομένην ἡμέραν (Καθαρὰν Δευτέραν) ν' ἀρχίσῃ ἡ νηστεία. Τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου (Ματθ. κεφ. Στ') ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει νὰ νηστεύωμεν, νὰ ἐλεῶμεν καὶ νὰ μὴ θησαυρίζωμεν.

5) **Πρῶτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἢ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.** Ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει ἡ μεγάλη τεσσαρακοστή. Λέγεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἀνεστύλωσε τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ εἰσήγαγεν αὐτὰς θριαμβευτικῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἡ ἀνασύλωσις τῶν ἀγίων εἰκόνων ὑπὸ τῆς Θεοδώρας καὶ ἡ κατάπαυσις τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων ἐγένετο ἐπισήμως κατὰ τὸ ἔτος 842 μ.Χ. Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἀπὸ μὲν τὸν Ἀπόστολον ἡ περικοπὴ (Ἑβρ. ια' 24-40) ἡ ὁποία ἐξυμνεῖ τὰ ἀποτελέσματα τῆς βαθείας πίστεως, ἀπὸ δὲ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ τοῦ Ἰωάννου (α' 43-52), ὅπου φαίνεται ἡ πίστις τοῦ καλοῦ Ἰσραηλίου Ναθαναήλ.

6) **Δευτέρα Κυριακὴ τῶν νηστειῶν.** Κατ' αὐτὴν ἑορτά

ζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἀγώνων του ὑπερήσπισε τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀπὸ τὰς διαφόρους αἵρέσεις καὶ ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου (Μαρκ. β', 1—12).

7) Τρίτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, ἡ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς τεσσαρακοστῆς καὶ ἡ ἐκκλησία προβάλλει τὸν Τιμιὸν Σταυρὸν διὰ νὰ τὸν προσκυνήσουν οἱ πιστοὶ καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐνισχυθοῦν. Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου (Μαρκ. η' 34—38) ἡ ὁποία διδάσκει τοὺς χριστιανοὺς ν' ἀκολουθήσουν τὸν Κύριον διὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των, ἡ ὁποία εἶναι τὸ πλέον πολύτιμον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον.

8) Τετάρτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν. Κατ' αὐτὴν ἡ ἐκκλησία μας τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς *Κλίματος* ψάλλουσα τὴν ἀκολουθίαν του. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἦτο μοναχὸς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. Ἐζῆσε βίον εὐσεβῆ καὶ ἀσκητικὸν καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας 90 ἐτῶν.

9) Πέμπτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν. Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν εὐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας (354-431) ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀμαρτωλή. Κατόπιν μετενόησε καὶ ἔζησε μοναχικὸν βίον εἰς τὰ περὶχωρα τοῦ Ἰορδάνου ἐπὶ 47 ὁλόκληρα ἔτη. Κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς ψάλλεται ὁλόκληρος ὁ *Ἀνάθιστος Ὑμνος* (Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου).

10) Κυριακὴν τῶν Βαΐων. Κατ' αὐτὴν ἔχομεν ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἕξ ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα, ὁπότε οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ κλάδων Βαΐων ὑπεδέχθησαν αὐτόν. Ἡ προηγούμενη ἡμέρα εἶναι τὸ *Σάββατον τοῦ Λαζάρου*, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον ἐκ Βηθανίας. Ἐορτάζομεν δὲ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν μνήμην του.

### Μεγάλῃ Ἑβδομάδι

Ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῶν Βαΐων ἄρχεται ἡ μεγάλη Ἑβδομάς κατὰ τὴν ὁποίαν τιμῶμεν τὰ Ἅγια Πάθη τοῦ Χριστοῦ μὲ εὐλόβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην, διότι ὑπέστη ὅλα χάριν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν.

**Μεγάλη Δευτέρα.** Κατ' αὐτὴν μνημονεύομεν τὸν Ἰωσήφ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ βίος ὁμοιάζει κάπως μὲ τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως ἐκεῖνος ἐφθονήθη καὶ ἐπωλήθη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἐμπόρους, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἐφθονήθη, ἐπροδόθη, ἐσταυρώθη ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ τέλος ἐτάφη καὶ ἀνέστη. Ἐπίσης μνημονεύομεν καὶ τὴν συκὴν ποὺ ἐξήρανε ὁ Χριστὸς, ἡ ὁποία συμβολίζει τὸν ἄκαρπον βίον τῶν ἁμαρτωλῶν. Τὴν Μεγάλην Δευτέραν ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Νυμφίου.

**Μεγάλη Τρίτη.** Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκονται αἱ διδακτικώτεροι παραβολαὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως. Τὴν Μεγάλην Τρίτην ψάλλεται τὸ Τροπάριον τῆς Κασσιανῆς, ἡ ὁποία ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας *«Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή»*.

**Μεγάλη Τετάρτη.** Κατ' αὐτὴν μνημονεύεται ἡ ἁμαρτωλὴ ἐκεῖνη γυναίκα ἡ ὁποία ἤλειψε μὲ πολυτίμον μύρον τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς ἐσπόγγισε μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπρόδωσεν ὁ Ἰούδας τὸν Ἰησοῦν ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων. Τὴν Μεγάλην Τετάρτην τελεῖται καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου.

**Μεγάλη Πέμπτη.** Κατ' αὐτὴν ἔγινεν ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ποὺ ὁ Χριστὸς ἔφαγε μὲ τοὺς μαθητάς του τὸ τελευταῖον Πάσχα. Διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν κοινωνοῦν. Τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἀναγινώσκονται τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Μεταξὺ τοῦ πέμπτου καὶ ἔκτου Εὐαγγελίου ὁ ἱερεὺς ἐξάγει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὸν Ἐσταυρωμένον, τὸν περιφέρει εἰς τὸν κυρίως ναὸν καὶ ψάλλει τὸν περίφημον ὕμνον *«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆς κρεμάσας...»*.

**Μεγάλη Παρασκευὴ.** Κατ' αὐτὴν τιμῶμεν τὴν σταύρωσιν καὶ ταφὴν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου. Εἶναι ἡμέρα λύπης καὶ πένθους. Τὸ ἑσπέρας ψάλλεται ὁ Ἐπιτάφιος Θρήνος καὶ γίνεται ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου.

**Μέγα Σάββατον.** Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τιμῶμεν τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ κάθοδον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἅδην. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν γίνεται μεγάλη νηστεία. Τὴν πρωτὴν γίνεται

ἡ τελετὴ τῆς Πρώτης Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ καμπάναι κτυποῦν χαρμόσυνα.

**Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.** Τὸ μεσονύκτιον τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν, ἐορτάζομεν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, ἡ ὁποία συμβολίζει καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐορτὴ τῶν χριστιανῶν. Εἶναι ἡμέρα χαρᾶς καὶ νίκης τῆς ζωῆς κατὰ τοῦ θανάτου. Ψάλλεται δὲ τὸ ἀναστάσιμον τροπάριον «*Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν . . .*». Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς γίνεται ἡ Δευτέρα Ἀνάστασις ἡ ὁποία λέγεται Ἀγάπη. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν λησμονοῦνται τὰ μίση καὶ οἱ χριστιανοὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους.

Τὴν ἡμέραν τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὥρισεν ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἰς τὴν Νίκαιαν, νὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Ἐὰν ὅμως ἡ πανσέληνος τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας συμπέσῃ Κυριακὴν, τότε τὸ Πάσχα ἀναβάλλεται διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν.

Αἱ ἀκολουθίαι τῶν πρὸ τοῦ Πάσχα κινητῶν ἐορτῶν περιέχονται εἰς τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον λέγεται *Τριῶδιον*.

#### Κινηταὶ ἐορταὶ μετὰ τὸ Πάσχα

Ἡ μετὰ τὸ Πάσχα ἑβδομάς λέγεται ἑβδομάς τῆς *Διακαινησίμου*, διότι ἀπο τὸ Πάσχα ἀρχίζει ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἀνακαίνισις, δηλ. ἡ νέα πνευματικὴ ζωὴ τοῦ βίου τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν ἦτο συνήθεια τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν νὰ βαπτίζωνται οἱ κατηχούμενοι διὰ νὰ λέγωνται χριστιανοί.

Τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος εἶναι ἡ ἐορτὴ τῆς *Ζωοδόχου Πηγῆς*, ἀνάμνησις τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης κατὰ τὴν ὁποίαν εὐρέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου ἡ θαυματουργὸς πηγὴ, ἡ ὁποία ὑπάρχει μέχρι σήμερον.

**Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ Ἀντίπασχα.** Ὁκτῶ ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα ἐορτάζομεν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ ἄπιστος Θωμᾶς ἐπίστευσεν ἀφοῦ ἐψηλάφησε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

**Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων.** Ἐορτάζομεν τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν μνήμην τῶν ἁγίων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μετέβησαν τὴν πρωτὰν τῆς ἐπομένης ἡμέρας τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν



τάφον διὰ ν' ἀλείψουν τὸ σῶμα του μὲ μύρον, σύμφωνα μὲ τὴν συνήθειαν ποῦ εἶχον, ἀδιαφοροῦσαι τὴν τρομοκρατίαν τῶν Ἰουδαίων. Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων εἶναι ἡ δευτέρα Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα.

**Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου.** Ἡ τρίτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα, κατὰ τὴν ὁποίαν μνημονεύομεν τὴν θεραπείαν τοῦ Παραλύτου εἰς τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν Βηθεσδᾶ, ὑπὸ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Χριστοῦ.

**Μεσοπεντηκοστή.** Τὴν Τετάρτην μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Παραλύτου, δηλ. τὸ μέσον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὅτι ὁ Χριστὸς ὠμίλησεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

**Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος.** Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία ἀναφέρει τὸν διάλογον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος, δηλ. τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς.

**Κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὀνομάζεται τοῦ Τυφλοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς θεραπείας τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν.

**Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.** Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἡμέραν Πέμπτην, ἑορτάζομεν τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

**Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πατέρων.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὕτην ἑορτάζομεν τὴν μνήμην τῶν 318 πατέρων τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ κατεδίκασαν τοὺς Ἀρειανούς, συνέταξαν δὲ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

**Πεντηκοστή.** Πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα ἑορτάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπὸ μορφήν πυρῆνων γλωσσῶν, ἐφώτισε καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Ἀποστόλους διὰ νὰ κηρύττουν τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Τὴν ἡμέραν αὕτην ἐπίστευσαν τρεῖς χιλιάδες πιστοὶ καὶ ἔτσι ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία.

**Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων.** Κατ' αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν μνήμην ὄλων ἐκεῖνων τῶν ἁγίων ποῦ μὲ τὴν πίστιν των καὶ τὸν μαρτυρικόν των θάνατον ἐθεμελίωσαν καὶ ἐστερέωσαν τὴν



τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἑορτῶν μετὰ τὸ Πάσχα περιέχονται εἰς τὸ βιβλίον τὸ λεγόμενον *Πεντηκοστάριον*.

### Θεομητορικαὶ Ἑορταὶ

Ἡ ἐκκλησία μας μετὰ τῶν ἱερῶν προσώπων τῆς θρησκείας μας τιμᾷ ἰδιαιτέρως τὴν Παρθένον Μαρίαν, τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν Θεοτόκον, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔχουν καθιερωθῆ πολλαὶ ἑορταὶ αἱ ὁποῖαι καλοῦνται Θεομητορικαὶ καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

**Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου.** Ἑορτάζομεν τὰ γενέθλια τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου.

**Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.** Ἑορτάζεται τὴν 21 Νοεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰσόδου τῆς Παναγίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους.

**Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.** Ἑορτάζομεν τὴν 25 Μαρτίου τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ εἰς τὴν Θεοτόκον ὅτι θὰ γεννήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. Ἡ ἑορτὴ αὕτη δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας εἶναι καὶ Ἐθνικὴ, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ὑψώθη εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ ἢ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως.

**Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.** Ἑορτάζεται τὴν 15 Αὐγούστου εἰς ἀνάμνησιν τῆς κοιμήσεως (τοῦ θανάτου) τῆς Θεοτόκου. Τῆς ἑορτῆς αὐτῆς προηγεῖται νηστεία δεκαπέντε ἡμερῶν.

Πλὴν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν Θεομητορικὰς ἔχομεν καὶ τὴν κατὰ θεσιν τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου (2 Ἰουλίου), τὴν κατὰ θεσιν τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου (31 Αὐγούστου) κ.λ.π.

### Ἑορταὶ Ἁγίων

Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν τιμὴν καὶ δοξάσῃ ὅλους τοὺς ἁγίους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς διδασκαλίας των, τῆς εὐσεβείας των, τῶν μαρτυριῶν των, τῆς θυσίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς των ἀκόμη, ἐπέτυχον τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥρισαν ἰδιαιτέρας ἑορτὰς κατὰ τὰς ὁποίας κάθε χριστιανὸς ἀναλογιζέται τὰς ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας των καὶ τὰς ἔχει ὡς

πρότυπον διὰ τὸν χριστιανικὸν βίον του. Συνήθως ἐορτάζομεν τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου των.

Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι :

- 1) Τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου (14 Νοεμβρίου)
- 2) Τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου (30 Νοεμβρίου)
- 3) Τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (29 Ἰουνίου)
- 4) Τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (30 Ἰουνίου)
- 5) Τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου (27 Δεκεμβρίου).

### Τῶν Μαρτύρων

1) Ἀγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου). Ἐὰν ὁμοῦς τὸ Πάσχα ἔορτασθῆ πέραν τῆς 23ης Ἀπριλίου, τότε τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐορτάζεται τὴν ἐπομένην τοῦ Πάσχα.

- 2) Ἀγίου Δημητρίου (26 Ὀκτωβρίου)
- 3) Ἀγίου Παντελεήμονος (27 Ἰουλίου)
- 4) Ἱερομάρτυρος Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου)
- 5) Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ (24 Ἰουνίου ἢ γέννησις, 29 Αὐγούστου ἢ ἀποκεφάλισις, 7 Ἰανουαρίου ἢ συνάθροισις τῶν πιστῶν πρὸς τιμὴν του).

### Τῶν Ἀσκητῶν

Μεγάλου Ἀντωνίου (17 Ἰανουαρίου)  
Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου (20 Ἰανουαρίου)  
Σάββα (5 Δεκεμβρίου)

### Τῶν Τριῶν Μεγάλων Πατέρων

Τοῦ Μεγάλου Βασιλείου (1 Ἰανουαρίου)  
Τοῦ Μεγάλου Γρηγορίου (Νανζιανζηνοῦ, 25 Ἰανουαρίου)  
Τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (13 Νοεμβρίου).  
Καὶ τῶν Τριῶν μαζί, Τριῶν Ἱεραρχῶν, (30 Ἰανουαρίου).

### Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας  
(18 Ἰανουαρίου).

### Θαυματουργοὶ Πατέρες

- Ἅγιος Νικόλαος (6 Δεκεμβρίου)
- Ἅγιος Σπυρίδων (12 Δεκεμβρίου)
- Ἅγιος Γεράσιμος (20 Ὀκτωβρίου).

## Μεγαλομάρτυρες Γυναίκες

Ἁγία Αἰκατερίνη (25 Νοεμβρίου)

Ἁγία Εὐφημία (11 Ἰουλίου)

Ἁγία Μαρίνα (17 Ἰουλίου)

Ἁγία Εἰρήνη (5 Μαΐου)

Ἁγία Παρασκευὴ (26 Ἰουλίου)

Ἁγία Βαρβάρα (4 Δεκεμβρίου)

Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ (8 Νοεμβρίου)

Οἱ Ἰσαπόστολοι Ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ ἡ μήτηρ του

Ἁγία Ἑλένη (21 Μαΐου).

Προφήτης Ἡλίας (20 Ἰουλίου)

Προφήτης Ἰερεμίας (6 Μαΐου).

## Βίοι Ἀγίων

Ἁγίου Γεωργίου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Ὑπηρετοῦσεν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν ὡς συνταγματάρχης καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Οἱ γονεῖς του ἦσαν εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι. Ὄταν ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του, ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἄφησεν ἐλευθέρους τοὺς δούλους καὶ ἔγινε χριστιανός. Μὲ τὴν διδασκαλίαν του ἔκαμε πολλοὺς χριστιανούς. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ συνελήφθη, ἠρνήθη νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του, καὶ τέλος ἐβασανίσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τὸ λείψανόν του εὐρίσκεται ἐντὸς μοναστηρίου τῆς Παλαιστίνης. Εἶναι ὁ προστάτης τῆς γεωργίας, τοῦ πολέμου, τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν ἀσθενῶν. Τὴν μνήμην του ἐορτάζομεν τὴν 23ην Ἀπριλίου.

## Ἀπολυτίκιον

«Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς  
καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστῆς,  
ἀσθενούντων ἰατρός, βασιλέων ὑπέρμαχος,  
τροπαιοφόρε μεγαλομάρτυς Γεώργιε,  
πρέσβευε Χριστῶ τῷ Θεῷ  
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐγεννήθη ἀπὸ  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πλουσίους καὶ εὐγενεῖς γονεῖς εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν. Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ διεκρίθη διὰ τὴν γενναϊότητά του. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν χριστιανῶν συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἔπαυσε τὴν διδασκαλίαν του διὰ τὸν Χριστόν. Ἐπειδὴ δὲ ἠύλογησε τὸν Νέστορα, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐζήτησε τὴν εὐλογίαν του καὶ ἐνίκησε τὸν εἰδωλολάτρην γίγαντα Λυαῖον, ἐφονεύθη μαζί μὲ τὸν Νέστορα κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τοῦ τάφου του οἱ χριστιανοὶ ἔκτισαν μεγαλοπρεπῆ ναὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναδίδεται θεῖα εὐδία. Κατὰ τὸ ἔτος 1917 ὁ ναὸς αὐτὸς ὑπέστη καταστροφὴν ἀπὸ πυρκαϊάν. Τώρα ἔχει ἐπισκευασθῆ. Εἶναι ὁ πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονικῆς καὶ ἐορτάζομεν τὴν μνήμην του 26 Ὀκτωβρίου.

Ἄπολυτικίον

«Μέγαν εὐρατο ἐν τοῖς κινδύνοις  
σὲ ὑπέρομαχον ἢ οἰκουμένην  
ἀθλοφόρε τὰ ἔθνη τροπούμενον.

Ὡς οὖν Λυαίου καθεῖλες τὴν  
ἐπαρσιν,  
ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύννας τὸν  
Νέστορα,  
οὕτως ἄγιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν  
ἰκέτευε,  
δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα  
ἔλεος».

Ἄγιου Νικολάου. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας. Ἐγένετο πρῶτα μοναχός, κατόπιν διάκονος καὶ τέλος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μύρων.

Ἦτο εὐσεβὴς καὶ φιλόανθρωπος, πρόστάτης τῶν πτωχῶν, ὀρφανῶν, δυστυχισμένων καὶ κοριτσιῶν. Ἰδρυσεν νοσοκομεῖον, πτω-



Ἅγιος Νικόλαος

χοκομεῖον κ.λ.π.

Ἐλαβαν μέρος εἰς τὴν Α΄ Οἰκουμένην σύνοδον, κατεδικα-

τηρίσθη, κεαπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σε τὸν Ἄρειον καὶ ὑπεστήριξε τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἀπέθανε τὸ 330. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 6 Δεκεμβρίου. Εἶναι ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν καὶ ἡ εἰκὼν του εὐρίσκεται εἰς ὅλα τὰ πλοῖα, ἐπειδὴ ἀναφέρονται πολλὰ θαύματά του εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἄπολυτίκιον

*«Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα προαίτητος  
ἐγκρατείας διδάσκαλον ἀνέδειξέ σε τῇ ποίμνῃ σου  
ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια  
διὰ τοῦτο ἐκίσω τῇ ταπεινώσει τὰ ὑψηλά  
τῇ πτωχείᾳ τὰ πλούσια,  
Πάτερ ἱεράρχα Νικόλαε  
Πρέσβευε Χριστῶ τῷ Θεῷ  
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».*

**Ἄγιου Βασιλείου.** Ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Οἱ γονεῖς του ἦσαν εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι. Ὁ πατήρ του δταν ἀπέθανε τὸν ἄφησε μικρόν. Ἡ μήτηρ του ἡ Ἐμμέλεια καὶ ἡ γιαγιά του ἡ Μακρίνη τὸν ἀνέθρεψαν χριστιανικά. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὄταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας. Ἐδίδασκε καθημερινῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Διεκρίθη ὡς μέγας διδάσκαλος, συγγραφεὺς καὶ ρήτωρ. Ἐγραψε καὶ ἰδικὴν του λειτουργίαν πού τελεῖται δέκα φοράς τὸ ἔτος. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὴν 1 Ἰανουαρίου καὶ τὴν 30 Ἰανουαρίου μασζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἱεράρχας, Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον (τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν).

Ἄπολυτίκιον

*«Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου,  
ὡς δεξαμένην τὸν λόγον σου  
δι' οὗ θεοπροπῶς ἐδογματίσας,  
τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἐτροάνωσας,  
τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη κατεκόσμησας  
Βασιλείον ἱεράτευμα, Πάτερ ὅσιε,  
Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε,  
δωρῆσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».*

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

## ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

## Αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι

Ἱεραὶ ἀκολουθίαι εἶναι οἱ διάφοροι τρόποι λατρείας τοῦς ὁποίους καθώρισεν ἡ Ἐκκλησία, μὲ τοὺς ὁποίους δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸ μεγαλεῖον του, παρακαλοῦμεν καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν προστασίαν του.

Κατὰ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας ἀναγινώσκονται εὐχαὶ καὶ περικοπαὶ ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ψάλλονται ὕμνοι.

Τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας περιέχουν τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία.

Αἱ ἀκολουθίαι εἶναι δύο εἰδῶν *τακτικαὶ* καὶ *ἔκτακτοι*.

Τακτικαὶ εἶναι ἐκεῖναι ποὺ τελοῦνται τακτικὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν π.χ. αἱ *ᾠραι*, ὁ *ἐσπερινός*, τὸ *ἀπόδειπνον*, τὸ *μεσονυκτικόν*, ὁ *ὄρθρος* καὶ ἡ *θεία λειτουργία*.

Ἐκτακτοὶ δὲ εἶναι ἐκεῖναι ποὺ τελοῦνται ἐκτάκτως, δηλ. ὅταν παρασιτῆ ἀνάγκη π.χ. τὰ *μυστήρια*, τὰ *ἐγκαίνια ναῶν*, ἡ *κηδεία*, ὁ *ἀγιασμός* (μικρὸς καὶ μέγας) κ.λ.π.

## Τακτικαὶ ἀκολουθίαι

1) Αἱ *ᾠραι*. Εἶναι σύντομοι ἀκολουθίαι. Κατ' ἀρχὰς ἀπετελοῦντο ἀπὸ ψαλμοῦς, χρησιμοποιουμένους ὑπὸ τῶν Ἑβραίων. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβεν ἡ ἐκκλησία μας καὶ ἐπρόσθεθεν εἰς τοὺς ψαλμοὺς μερικὰς εὐχὰς καθὼς καὶ τροπάρια. Αἱ *ᾠραι* εἶναι τέσσαρες. Ἡ πρώτη, τρίτη, ἕκτη, καὶ ἐνάτη. Ἀπ' αὐτὰς μόνον τὴν ἐνάτην πρὸ τοῦ ἐσπερινοῦ ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν ναόν. Τὰς ὑπολοίπους τρεῖς, δηλ. τὴν πρώτην, τρίτην καὶ ἕκτην τὰς ἀναγινώσκει εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἡ πρώτη συμβολίζει τὴν ᾠραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφερον τὸν Ἰησοῦν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχιερέως Καϊάφα εἰς τὸν Πόντιον Πιλάτον καὶ συμπίπτει μὲ τὴν ἰδικὴν μας ἕκτην πρωΐνῃν. Ἡ τρίτη συμβολίζει τὴν ᾠραν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ἀπεφάσισαν τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ συμ-

πίπτει με τὴν ἰδικὴν μας ἐνάτην πρωΐνήν. Ἡ ἕκτη συμβολίζει τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑβραῖοι ἐκάρφωσαν τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ συμπίπτει με τὴν ἰδικὴν μας δωδεκάτην μεσημβρινήν. Ἡ ἐνάτη συμβολίζει τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἀφήκε τὸ πνεῦμα καὶ ἀπέθανε καὶ συμπίπτει με τὴν ἰδικὴν μας τρίτην μεσημβρινήν. Ἐκτὸς τῶν ὥρῶν αὐτῶν ἔχομεν καὶ τὰς ὥρας, αἱ ὁποῖαι ἀναγινώσκονται τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν, αἱ ὁποῖαι λέγονται Μεγάλαι Ὦραι ἢ Βασιλικαί. Καλοῦνται δὲ Μεγάλαι διότι εἶναι πλέον ἐκτεταμέναι ἀπὸ τὰς ἄλλας. Κατ' αὐτὰς ἀναγινώσκονται περισσότερα τροπάρια, περισσότερα προφητικαὶ καὶ Ἀποστολικάι περικοπαὶ καὶ περικοπαὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὰς μεγάλας ὥρας ἀναγινώσκουν οἱ ἱερεῖς εἰς τὸν Ναόν.

2) Ὁ Ἑσπερινός. Εἶναι σύντομος ἱερὰ ἀκολουθία, ἣ ὁποία ψάλλεται τὸ ἑσπέρας ἐκάστης ἡμέρας, δηλ. ὅταν δύη ὁ ἥλιος καὶ εἶναι τὸ προοίμιον τῆς ἐπομένης ἡμέρας. Ὁ ἑσπερινός διακρίνεται εἰς μέγαν καὶ μικρόν: Ὁ μέγας ἑσπερινός ψάλλεται τὸ ἑσπέρας κάθε Σαββάτου καὶ τῶν παραμονῶν τῶν μεγάλων καὶ ἐπισήμων ἑορτῶν. Ὁ μικρὸς ἑσπερινός τελεῖται καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.

Κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ὅταν ὁ ἱερεὺς ψάλλῃ «*Εὐλόγητός ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν*», πρῶτον ἀναγινώσκειται ὁ προοιμιακὸς ψαλμὸς (Ψαλ. 103) ὁ ὁποῖος περιγράφει πῶς ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος. Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀρχίζει με τὴν φράσιν «*Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...*». Μετὰ ἀκολουθοῦν δεήσεις, τροπάρια καὶ ὕμνοι ποὺ λέγονται «*στιχηρὰ*» καὶ κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ εἴσοδος τοῦ ἑσπερινοῦ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς λέγει «*Σοφία Ὁρθοί*».

Μετὰ τὴν εἴσοδον ψάλλεται ὁ ἐπιλύχνιος ὕμνος.

*Φῶς ἱλαρὸν ἀγίας δόξης  
ἀθανάτου πατρὸς οὐρανόυ  
ἀγίου μάκαρος  
Ἰησοῦ Χριστοῦ  
ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν  
ιδόντες φῶς ἑσπερινόν  
ὑμνοῦμεν Πατέρα Υἱὸν καὶ Ἅγιον πνεῦμα Θεὸν*

*Ἄξιόν Σε ἐν πᾶσι καιροῖς  
ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίοις  
νιὲ Θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς  
Δι' ὃ ὁ κόσμος Σε δοξάζει».*

Ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τὸν ὕμνον ὁ ψάλτης ψάλλει μερικά τροπάρια τὰ ὁποῖα καλοῦνται «ἀπόστιχα» καὶ ἀπαγγέλλεται ὁ ὕμνος τοῦ Συμεῶν «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα...*».

Τέλος λέγεται τὸ «*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός...*» ἀκολουθεῖ ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ καὶ τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας.

3) **Τὸ ἀπόδειπνον.** Εἶναι ἀκολουθία ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ εὐχάς, τροπάρια καὶ ψαλμοὺς τοὺς ὁποίους ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν οἰκίαν του μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Ἄπόδειπνον.

Μὲ τὸ Ἄπόδειπνον ὁ ἱερεὺς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ περάσωμεν καλὰ καὶ νὰ μᾶς διαφυλάξῃ κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ κάθε κακόν.

Τὸ Ἄπόδειπνον διακρίνεται εἰς μικρὸν καὶ μέγα. Τὸ μικρὸν ἀναγινώσκειται ὑπὸ τοῦ ἱερέως κάθε ἡμέραν. Τὸ μέγα κατὰ τὸ ὁποῖον ψάλλονται περισσότεροι ψαλμοὶ γίνεται κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Τὸ κατανυκτικὸν τροπάριον τὸ ὁποῖον ψάλλεται κατὰ τὸ Ἄπόδειπνον εἶναι :

*«Κύριε τῶν Δυνάμεων μεθ' ἡμῶν γενεῶν  
ἄλλον γὰρ ἐκτός σου βοηθὸν ἐν θλίψεσιν οὐκ ἔχομεν  
Κύριε τῶν Δυνάμεων ἐλέησον ἡμᾶς».*

4) **Τὸ Μεσονυκτικόν.** Τὸ Μεσονυκτικὸν εἶναι ἀκολουθία ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τροπάρια, ψαλμούς, εὐχάς καὶ δεήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναγινώσκονται πρὸ πάντων κατὰ τὸ μεσονυκτικὸν καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τρεῖς τὸ πρῶτ' εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ Μεσονυκτικὸν διακρίνεται εἰς τρία εἶδη. Τὸ Μεσονυκτικὸν τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκειται τὰς καθημερινάς, τὸ Μεσονυκτικὸν τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκειται κάθε Σάββατον καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκειται κάθε Κυριακὴν.

5) **Ὁ Ὅρθρος.** Ὁ Ὅρθρος εἶναι ἀκολουθία ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὸν ὄρθρον, δηλ. κατὰ τὰ χαράματα καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο.



Κατὰ τὸν ὄρθρον εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν διότι μᾶς διεφύλαξε τὸ βράδυ ἀπὸ κάθε κακὸν καὶ παρακαλοῦμεν Αὐτὸν νὰ μᾶς βοηθήσῃ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας νὰ περάσωμεν καλά.

Ὁ Ὅρθρος εἶναι προοίμιον τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ κατ' αὐτὸν ὁ ἱερεὺς τελεῖ τὴν προσκομιδὴν ἐτοιμάζων τὰ Τιμια Δῶρα.

Κατ' αὐτὸν ὁ ἱερεὺς δοξολογεῖ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, κατόπιν ἀναγινώσκονται διάφοροι ψαλμοὶ καὶ ἀπαγγέλλονται δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅταν ὁ ψάλτης ψάλλῃ τὸ «*Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*», ἀνάπτονται λαμπάδες καὶ φωτίζεται ὁ ναὸς. Ἐν συνεχείᾳ ἀναγινώσκειται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ὅρθρου, ἀναγινώσκειται ὁ 50ὸς ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ ὁ ἱερεὺς, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα, δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ ἀσπασθοῦν τὸ Εὐαγγέλιον. Τέλος ψάλλονται ὁ κανὼν, οἱ Αἶνοι «*αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν...*» καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις.

Περὶφημος εἶναι ἡ ἀναστάσιμος εὐχή τοῦ Ὅρθρου «*Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...*».

## Ἡ θεία Λειτουργία

Ἡ βασικωτέρα ἐκ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ ἡ ἱερωτέρα ὄλων εἶναι ἡ Θεία Λειτουργία, διότι κατ' αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ θεία Λειτουργία ἦτο μιὰ ἀπλὴ τελετὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο μόνον τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δηλ. συνηθορίζοντο οἱ χριστιανοί, ἔκαμνον κοινὴν προσευχὴν, ἠσπάζετο ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, κατόπιν προσέφερον εἰς τὸν ἱερέα ἄρτον, οἶνον καὶ ὕδωρ, ὁ ὁποῖος εὐχαριστοῦσε τὸν Θεόν, ἠγίαζεν αὐτὰ καὶ τὰ προσέφερον εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ νὰ κοινωνήσουν.

Ἀργότερα ὅμως εἰς τὴν ἀπλουσιότητα αὐτὴν μορφήν τῆς Θείας Λειτουργίας προσετέθησαν ὕμνοι, δεήσεις, ἀνάγνωσις περικοπῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, κήρυγμα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ θεία Λειτουργία ἔλαβε μεγαλοπρεπῆ μορφήν.

Διεμορφώθησαν δὲ διάφοροι τύποι λειτουργίας ἐκ τῶν ὁποίων διεσώθησαν τέσσαρες :

1) Τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Ἡ λειτουργία τούτου εἶναι πηγὴ ὄλων τῶν λειτουργιῶν τῆς Ἀνατολῆς, διότι πρῶτος αὐτὸς ἔγραψε λειτουργίαν.

Ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι πολὺ μακρὰ καὶ τελεῖται μόνον τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης του, δηλ. τὴν 23ην Ὀκτωβρίου.

2) Τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Οὗτος ἐσυντόμευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου καὶ ἔκασμεν ἰδικὴν του λειτουργίαν, ἣ ὁποία τελεῖται δέκα φορές τὸ ἔτος, δηλ. τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, τὸ Μέγα Σάββατον, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου ποὺ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του.

3) Τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Τὴν μακρὰν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἐσυντόμευσεν ἀκόμη περισσότερον ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ἡ Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται ὅλας τὰς Κυριακὰς καὶ ἐορτὰς τοῦ ἔτους, ἐκτὸς ἐκείνων κατὰ τὰς ὁποίας τελοῦνται αἱ ἄλλαι τρεῖς λειτουργίαι.

4) Τῶν Προηγιασμένων Δώρων. Αὕτη τελεῖται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, δηλ. Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καὶ τὴν Μεγάλην Δευτέραν, Μεγάλην Τρίτην καὶ Μεγάλην Τετάρτην.

### √ Διαίρεσις τῆς Θείας Λειτουργίας

Ἡ Θεία Λειτουργία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη :

1) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων καὶ 2) εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν.

Εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν ἀνήκει καὶ ἡ Προσκομιδὴ ἣ ὁποία εἶναι τὸ προοίμιον τῆς Λειτουργίας καὶ γίνεται κατὰ τὸν Ὅρθρον.

### Προσκομιδὴ

Κατ' αὐτὴν ὁ ἱερεὺς ἐτοιμάζει εἰς τὴν πρόθεσιν τὰ Τίμια Δῶρα (ἄρτον καὶ οἶνον) τὰ ὁποῖα προσέφερον οἱ χριστιανοί. Διαβάζει προσευχὰς καὶ μὲ τὴν λόγχην κόπτει ἀπὸ τὴν προσφορὰν τὸ τετράγωνον κομμάτι τῆς σφραγίδος. Αὐτὸ λέγεται Ἀμνὸς καὶ παριστάνει τὸν Χριστὸν ποὺ θυσιάζεται. Τὸ κομμάτι αὐτὸ ἔχει τὰ γράμματα ΙΣ. ΧΡ. ΝΙΚΑ.

Ἐπίσης κόπτει καὶ τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ μεγάλου τετραγώνου τετραγωνίδιον τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν Θεοτόκον καὶ πρὸς

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὰ ἀριστερὰ ἑννέα ἄλλα τὰ ὁποῖα παριστάνουν τὸν Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ, τοὺς Ἀγγέλους, τὸν Πρόδρομον, τοὺς Ἀποστόλους κ.λ.π. ὡς καὶ τὸν Ἅγιον ὑπὲρ τοῦ ὁποῦ τελεῖται ἡ λειτουργία.

Ἔτσι αὐτὰ τὰ τοποθετεῖ εἰς τὸν Ἅγιον Δίσκον ἐπὶ τοῦ ὁποῦ τοποθετεῖ τὸν ἀστέρα. Κατόπιν μὲ τὴν λόγχην κεντᾷ τὸ ἄμνὸν εἰς τὰ γράμματα ΙΣ καὶ λέγει «*Εἰς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ*». Μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ χύνει μέσα εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ καὶ καλύπτει αὐτὸ καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον μὲ τὸν ἀέρα, ἐνῶ ἀναγινώσκει διαφόρους εὐχὰς ὑπὲρ ζώντων καὶ τεθνεώτων καὶ τέλος παρακαλεῖ τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς Ἄγλους νὰ μεσιτεύσουν εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ καὶ νὰ μᾶς σώσῃ.

Τοιοῦτοτρόπως τελειώνει ἡ προσκομιδὴ καὶ ἀρχίζει ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων μὲ τὸ «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία...*».

### 1. Ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων

Ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο διότι ἐκτὸς τῶν χριστιανῶν διὰ τοὺς ὁποῖους ἐτελεῖτο, ἐγίνετο καὶ διὰ τοὺς κατηχουμένους οἱ ὁποῖοι τὴν ἤκουαν ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος.

Χωρίζεται δὲ εἰς τέσσερα μέρη :

#### α) Τὸ Προσίμιον

Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς λέγει «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*».

Ὁ ψάλτης λέγει «*Ἀμήν*» τὸ ὁποῖον σημαίνει βέβαια, δηλ. νὰ εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεὸς κ.λ.π. Κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τὸ «*Ἀμήν*» ἔψαλλον ὅλοι μαζί οἱ πιστοί.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐγίνετο πολὺς θόρυβος, διὰ τοῦτο σήμερον τὸ λέγουν οἱ ψάλται. Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ διάκονος ἂν ὑπάρχη, ἀπαγγέλλει τὴν μεγάλην *Συναπτὴν* ἢ ὅπως ἀλλοιῶς λέγωμεν τὰ *Εἰρηνικά*.

Αὐτὰ εἶναι συνέχεια ἀπὸ σειρὰν παρακλήσεων ποὺ συνάπτονται, διὸ λέγονται καὶ μεγάλη Συναπτὴ, διὰ τῶν ὁποῖων ζητοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς εὐλογήσῃ, νὰ μᾶς δώσῃ ἀγαθὰ, νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους, νὰ μᾶς ἀπαλ-

λάβει από τὰς θλίψεις καὶ πρὸ πάντων νὰ δώσῃ εἰς τὸν κόσμον εἰρήνην.

Ὁ ψάλτης εἰς ὄλας αὐτὰς τὰς δεήσεις ἀπαντᾷ μὲ τὸ «*Κύριε ἐλέησον*», δηλ. νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός του καὶ νὰ μᾶς δώσῃ αὐτὸ τὸ ὅποῖον τοῦ ζητοῦμεν.

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λέγει «*ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*» καὶ ὁ ψάλτης εἰς αὐτὸ ἀπαντᾷ «*Ἀμήν*». Ἀκολουθοῦν ὕστερα τὰ ἀντίφωνα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν μικρὰς περικοπὰς ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καθὼς καὶ ψαλμοὺς τοὺς ὁποίους ψάλλουν οἱ ψάλται. Κατὰ τὸ πρῶτον ἀντίφωνον οἱ ψάλται ψάλλουν «*ταῖς προσεβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς*». Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ψάλλουν «*σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς Σοι, ἀλληλουῖα*». Μετὰ ἀπὸ τὰ ἀντίφωνα ψάλλεται ὁ ὕμνος ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφιερωμένος πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Τὸν ὕμνον τοῦτον ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς «*ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ...*».

Ὅταν οἱ ψάλται ψάλλουν τὸν ὕμνον αὐτόν, εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικὴν εὐχὴν διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ τὴν εὐλογίαν του ἐπὶ τῶν χριστιανῶν. Ὁ ἱερεὺς ἐξακολουθεῖ τὰς δεήσεις καὶ ἀπαγγέλλει τὸ «*ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις...*» καὶ οἱ ψάλται ψάλλουν τὸ τρίτον ἀντίφωνον τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας.

### β) Ἡ μικρὰ Εἴσοδος ἢ Εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου

Ὅταν οἱ ψάλται ψάλλουν τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας γίνεται μικρὰ εἴσοδος. Κατ' αὐτὴν ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ἐάν ὑπάρχη ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν βορεινὴν Πύλην τοῦ Ἱεροῦ. Ἐμπρὸς πηγαίνουν αἱ λαμπάδες καὶ ἀκολουθοῦν ὁ διάκονος κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ ἱερεὺς. Ὅταν φθάσουν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας, ὁ διάκονος ὑψώνει τὰς χεῖρας κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀναφωνεῖ «*Σοφία ὀρθοί*» δηλ. τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι σοφία καὶ πρέπει νὰ τὸ ἀκούσωμεν ὀρθοί πρὸς τιμὴν καὶ ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς αὐτὸ τὸ ὅποῖον παριστάνει ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸν Σωτῆρα. Κατόπιν εἰσέρχονται διὰ τῆς Ὡραίας Πύλης εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ καταθέτουν τὸ Εὐαγγέλιον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τρα-  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πέζης, οί δὲ ψάλλται ψάλλουν τὸ *εισοδικὸν* «*δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ...*». Τὰ παιδιὰ μὲ τὰς λαμπάδας εἰσέρχονται εἰς τὸ Ἱερὸν διὰ τῶν πλαγίων θυρῶν. Ἀκολουθοῦν μερικαὶ δεήσεις καὶ τροπάρια καὶ ψάλλεται ὁ *Τρισάγιος Ὑμνος* «*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς*».

Ἐπειτα ψάλλεται τὸ *Πολυχρόνιον* τοῦ βασιλέως καὶ ἡ *φήμη* τοῦ Ἐπισκόπου.

### γ) Ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον

Μετὰ τὸ Πολυχρόνιον καὶ τὴν φήμην ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ «*Πρόσχωμεν, σοφία πρόσχωμεν*», δηλ. νὰ προσέχωμεν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ψάλλτης ἀναγινώσκει τὸν Ἀπόστολον. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ἀκολουθεῖ τὸ Θεῖον Κήρυγμα. Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶναι ὠρισμένα διὰ κάθε Κυριακὴν καὶ ἑορτήν.

### δ) Ἡ Ἐκτενὴς δέησις

Ἄφοῦ γίνῃ τὸ θεῖον κήρυγμα ἀκολουθεῖ μιὰ σειρὰ ἀπὸ πολλὰς δεήσεις καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Ἐκτενὴς δέησις.

Κατ' ἀρχὴν ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος εὐχεται ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων ἂν καὶ σήμερον δὲν ὑπάρχουν. Ἡ ἐκτεταμένη δέησις ἀρχίζει διὰ τοῦ «*Εἶπωμεν πάντες ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἶπωμεν*». Ὅταν τελειώσῃ ἡ Ἐκτενὴς δέησις ὁ ἱερεὺς λέγει «*Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε μὴ τις τῶν κατηχουμένων*» δηλ. νὰ φύγουν οἱ κατηχούμενοι. Διότι ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον βαπτισθῆ δὲν ἐπετρέπετο νὰ ποραμείνουν κατὰ τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐπειτα ἀναφωνεῖ «*Ὅσοι πιστοὶ εἶτε καὶ εἶτε ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*» δηλ. ὅσοι εἴσθε πιστοὶ νὰ μείνετε διὰ νὰ δεηθῶμεν μὲ εἰρήνην εἰς τὸν Κύριον. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν Κατηχουμένων.†

### 2) Ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν

Λέγεται οὕτω διότι μόνον οἱ πιστοὶ (οἱ βαπτιζόμενοι) ἠδύναντο νὰ παρακολουθήσουν τὸ μέρος αὐτὸ τῆς θείας Λειτουργίας ἐνῶ οἱ κατηχούμενοι ἐξήρχοντο τοῦ ναοῦ.

Ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τὸ «*ὅσοι πιστοί...*».

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς λειτουργίας διότι τελεῖται κατ' αὐτὴν τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἀγιάζεται ὁ ἄρτος καὶ οἶνος καὶ μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ κοινωνοῦν οἱ πιστοί.

Διαιρεῖται δὲ εἰς τὴν *Μεγάλην Εἴσοδον*, τὸν ἀσπασμὸν καὶ *ὁμολογίαν* τῆς πίστεως, τὴν *εὐχαριστίαν* καὶ *ἀγιασμὸν* τῶν Τιμίων Δώρων, τὴν *θεῖαν κοινωνίαν* καὶ τὴν *ἀπόλυσιν*.

### α) *Μεγάλη Εἴσοδος*

Ἡ μεγάλη εἴσοδος συμβολίζει τὴν τέλεισιν τοῦ Μυστικῆς Δείπνου, τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, τὴν σταύρωσίν του, τὴν ἀποκαθήλωσίν του καὶ τὴν ταφήν του. Γίνεται δὲ τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ψάλτης ψάλλει τὸν Χερουβικὸν ὕμνον «*Οἱ τὰ Χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες...*». Ὅταν δὲ ψάλλῃ «*ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι*» ὁ ἱερεὺς κρατῶν τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ ὁ Διάκονος τὸν Ἅγιον Δίσκον ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἱεροῦ διὰ τῆς βορείας πύλης. Ἐμπρὸς καὶ πίσω πηγαίνουν παιδιὰ μέλαμπάδας. Σταματοῦν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ ἱερεὺς ψάλλει: «*Πάντων ἡμῶν μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε.*»

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει εὐχὰς ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τοῦ Βασιλέως, τοῦ στρατοῦ κ.λ.π. καὶ ἐπιστρέφουν ἔπειτα εἰς τὸ ἱερὸν διὰ τῆς Ὁραίας πύλης καὶ τοποθετοῦν τὰ Τιμια Δώρα εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς παίρνει τὸν ἀέρα ἀπὸ τοὺς ὄμους τοῦ διακόνου καὶ σκεπάζει τὰ Ἅγια.

### β) *Ἡ Ὁμολογία τῆς Πίστεως*

Μετὰ τὴν εἴσοδον ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ «*Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ*» καὶ ἀναγινώσκει μυστικὰ εὐχὴν μετὰ τὴν ὁποῖαν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πιστοὺς «*συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν...*». Κατόπιν εὐχεται εἰς τοὺς πιστοὺς εἰρήνην «*εἰρήνην πᾶσιν*» καὶ ὁ διάκονος λέγει «*ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους...*» οἱ δὲ ψάλλται ψάλλουν «*πατέρα, ἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον*».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ ἡσπάζοντο μεταξύ τους τώρα μόνον οἱ ἱερεῖς ποὺ λειτουργοῦν ἀσπάζεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον

ἄλλον. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ «*τάς θύρας, τάς ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν*» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἱερεὺς ἄνωθεν τοῦ Τιμίων Δώρων κινεῖ τὸν Ἄερα ὁ ὁποῖος συμβολίζει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέρχεται εἰς τὰ Τιμια Δῶρα.

**γ) Ἡ Εὐχαριστία καὶ Ἀγιασμοὺς τῶν Τιμίων Δώρων**

Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὁ ἱερεὺς λέγει «*σιτῶμεν καλῶς, σιτῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν*» δηλαδὴ προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ προσέξωμεν ὅπως μὲ φόβον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μετὰ προσοχῆς προσφέρουν τὴν θυσίαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ψάλτης ἀπαντᾷ «*ἔλαιον εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως*». Ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τοὺς πιστοὺς καὶ συμβουλεύει αὐτοὺς νὰ ὑψώσουν τὴν καρδίαν τους εἰς τὸν Θεὸν «*ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας...*» καὶ ὁ ψάλτης ἀπαντᾷ «*ἔχωμεν πρὸς τὸν Κύριον*». Ὁ ἱερεὺς λέγει «*εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ*», ὁ δὲ ψάλτης ἀπαντᾷ «*ἄξιον καὶ δίκαιον*».

Ὁ ἱερεὺς κατόπιν ἀναγινώσκει εὐχαριστήριον εὐχὴν πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης διὰ τῆς ὁποίας εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας του. Ὁ ψάλτης ψάλλει τὸν ἐπινίκιον ὕμνον «*ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν δόματι Κυρίου...*»

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἅγιον Δίσκον τὸν ἁγιασμένον ἄρτον, τὸν θέτει ἐντὸς τοῦ ἁγίου Ποτηρίου καὶ λέγει «*Λάβετε φάγετε τοῦτό μου ἔστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλώμενον εἰς ἄφειν ἁμαρτιῶν*», δηλ. λάβετε, φάγετε ὁ ἄρτος αὐτὸς εἶναι τὸ σῶμα μου, τὸ ὁποῖον θυσιάζεται διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ συνέχεια χύνει ἐντὸς τοῦ ἁγίου Ποτηρίου τὸν ἁγιασμένον οἶνον καὶ λέγει «*πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφειν ἁμαρτιῶν*», δηλ. πίετε ἀπ' αὐτὸ ὅλοι διότι εἶναι αὐτὸ τὸ αἷμα μου τὸ ὁποῖον ἔχυσά διὰ νὰ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίαι σας.

Οἱ ψάλται ἀπαντοῦν μὲ τὸ «*ἀμήν*». Ὁ ἱερεὺς λέγει «*τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα*», δηλ. ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν νὰ προσφέρωμεν δῶρα εἰς τὸν Θεόν, τοῦ προσφέρωμεν τὰ δῶρα ποὺ μᾶς ἔχει δώσει. Οἱ ψάλται ψάλλουν



«Σὲ ὑμνοῦμεν Σὲ εὐλογοῦμεν Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά Σου ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ὁ ἱερεὺς τότε ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν καὶ «ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ Ποτηρίῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου μεταβάλλων τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ». Παρακαλεῖ δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μεταβάλλῃ τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς πραγματικὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ (μετουσίωσις).

Ἡ στιγμή αὐτὴ εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη στιγμή τῆς θείας Λειτουργίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς λατρείας, διότι διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀγιάζονται τὰ Τίμια Δῶρα καὶ μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἱερεὺς κατόπιν μνημονεύει τοὺς Ἁγίους καὶ τὴν Θεοτόκον καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐλεήσῃ καὶ νὰ μᾶς χάριση ὅλα τὰ ἀγαθὰ του «καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων ἡμῶν».

#### δ) *Θεῖα Κοινωνία καὶ Ἀπόλυσις*

Μετὰ τὸν ἀγιασμὸν τῶν Τιμίων Δώρων, ὁ ἱερεὺς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς κάμῃ ἀξιους νὰ κοινωνήσωμεν «καὶ καταξίωσον ἡμᾶς Δέσποτα μετὰ παρηγορίας ἀκατακρίτως, τολμῶν επικαλεῖσθαι σε τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα καὶ λέγειν» καὶ ὁ ψάλτης ἀπαγγέλλει τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν «Πάτερ ἡμῶν». Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ «πρόσχωμεν τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις» καὶ ἀμέσως κοινωνοῦν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ οἱ κληρικοί, ἐνῶ οἱ ψάλται ψάλλουν τὸ «αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ κοινωνία τῶν πιστῶν. Ὁ ἱερεὺς κρατῶν τὸ ἅγιον Ποτήριον πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ κοινωνήσουν λέγων «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν ὁ ἱερεὺς τοὺς εὐλογεῖ καὶ λέγει «σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου». Οἱ ψάλται ψάλλουν «εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν». Ὁ ἱερεὺς τότε μεταφέρει τὰ Τίμια Δῶρα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν εἰς τὴν πρόθεσιν. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν Ὁραίαν Πύλην ἀναγινώσκει τὴν εὐχαριστήριον εὐχὴν εἰς τὸν Θεὸν «ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας», ὁ δὲ ψάλτης ψάλλει «εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον». Τέλος ὁ ἱερεὺς ἀφοῦ εὐλογήσῃ τοὺς πιστοὺς καὶ κἀνῆ τὴν ἀπόλυσιν μετὰ τὴν εὐχὴν «Δι' Εὐχῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν . . . . .» μοιράζει τὸ ἀντίδωρον εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ ὅποῖον δίδεται ἀντὶ τῆς κοινωνίας εἰς ὄσους δὲν ἐκοινωνήσαν.



## Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων

Ἡ Λειτουργία αὐτὴ ἐπῆρε τὸ ὄνομα αὐτὸ διότι τὰ Τιμια Δῶρα ἔχουν ἀγιασθῆ ἀπὸ τὴν προηγουμένην Κυριακὴν. Ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν Κυριακὴν κόπτει περισσοτέρους Ἀμνούς, τοὺς ὁποίους ἀγιάζει καὶ τοὺς χρησιμοποιεῖ ἐτοιμοὺς πλέον κατὰ τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Ὁ συγγραφεὺς τῆς λειτουργίας αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Ἡ ἀκολουθία τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων εἶναι κατανοητικωτάτη καὶ κυρίως ἐσπερινὴ ἀκολουθία. Κατὰ τὴν Μεγάλην Εἴσοδον, ἐκ τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ ἱεροῦ ἐξέρχεται ὁ διάκονος μὲ τὸ θυμιατήριον, ἱερεὺς ὁ ὅποιος φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὰ προηγιασμένα δῶρα καὶ αἱ λαμπάδες. Βασιλεύει ἄκρα ἡσυχία, ὁ ἱερεὺς δὲν μνημονεὺει ζῶντας καὶ τεθνεῶντας ὅπως εἰς τὰς ἄλλας λειτουργίας, δὲν λέγει τίποτε, οἱ δὲ πιστοὶ γονατίζουν μὲ εὐλάβειαν.

Ἐντὶ δὲ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου ψάλλεται: *«νὺν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν...»*.

### Ἑκτακτοὶ ἀκολουθίαι

#### Τὸ Βάπτισμα

Ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη:  
1) Ἀπὸ τὰς εὐχὰς τῶν κατηχουμένων καὶ 2) ἀπὸ τὸ κυρίως Βάπτισμα.

Ὁ ἱερεὺς στρέφει τὸ βαπτιζόμενον πρὸς ἀνατολάς, τὸ φυσᾶ τρεῖς φορές εἰς τὸ πρόσωπον διὰ νὰ φύγουν τὰ πονηρὰ πνεύματα, θέτει τὴν χεῖρα του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βαπτιζομένου καὶ ἀπαγγέλλει τοὺς ἐξορκισμοὺς. Ὁ βαπτιζόμενος διὰ τοῦ ἀναδόχου ὁμολογεῖ ὅτι ἀποστρέφεται τὸν πονηρόν, ἀποκηρύσσει τὸν Σατανᾶ καὶ ἀφιερώνεται κοὶ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν. Ἀπαγγέλλει δὲ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Ὁ ἱερεὺς ἔπειτα ἀναγινώσκει εὐχὴν καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῆ τὸν δοῦλόν του διὰ τὸ βάπτισμα, δίδεται δὲ τὸ ὄνομα εἰς τὸν βαπτιζόμενον.

Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος εἰς τὴν κυρίως ἀκολουθίαν τοῦ Βαπτίσματος, ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὰς διὰ νὰ ἀγιασθῆ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν κολυμβήθραν καὶ τὸ ἔλαιον τὸ ὁποῖον γίνεαι ἐγγὺς αὐτῆς.

Μὲ τὸ ἔλαιον αὐτὸ χριεῖται ὁ βαπτιζόμενος ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ κατόπιν βαπτίζεται ἐντὸς τῆς κολυμβήθρας. Ὁ ἱερεὺς τὸν καταδύει τρεῖς φορές καὶ λέγει «*βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς Ἀμήν, καὶ τοῦ Υἱοῦ Ἀμήν, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀμήν*».

Τὸ ἔλαιον συμβολίζει τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰ λευκὰ ἐνδύματα, τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τοῦ βαπτιζομένου. Ἐπίσης ὁ ἱερεὺς κόπτει σταυροειδῶς ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ βαπτισθέντος ὀλίγας τρίχας εἰς ἔνδειξιν ἀφοσιώσεως αὐτοῦ εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τέλος χριεῖται διὰ τοῦ Ἁγίου Μύρου.

### Τὸ χρῖσμα

Τὸ Χρῖσμα τελεῖται κατὰ τὸ Βάπτισμα. Ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς χριεῖ τὸ βαπτισθὲν παιδίον σταυροειδῶς εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματός του μὲ τὸ Ἅγιον Μύρον, λέγει δὲ «*Σφραγὶς δωρεᾶς, Πνεύματος Ἁγίου, Ἀμήν*». Κατόπιν ὁ ἀνάδοχος περιφέρει πέριξ τῆς κολυμβήθρας τὸ παιδίον τρεῖς φορές, ὁ δὲ ἱερεὺς ψάλλει «*Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδώσασθε, ἀλληλούϊα*». Τέλος δὲ λέγει εἰς τὸ παιδίον «*ἐβαπτίσθης, ἐφωτίσθης, ἐμυρώθης, ἡγιασθής, ἀπελούσθης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν*».

Τὸ Χρῖσμα λοιπὸν εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὸ Βάπτισμα.

### Ἡ Ἐξομολόγησις

Παλαιὰ ἡ ἐξομολόγησις ἐγένετο δημοσίᾳ. Σήμερον ὁμοίως γίνεται μυστικῶς καὶ ὑπὸ ὀρισμένων ἱερέων.

Πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως ὁ ἱερεὺς ψάλλει δέησιν καὶ τὸν 50ὸν ψαλμὸν «*ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεος σου. . .*» καὶ κατόπιν λέγομεν τὰς ἁμαρτίας μας εἰς τὸν ἱερέα εἰλικρινά. Ὁ ἱερεὺς θέτει τὸ ἐπιτραχήλιον ἢ τὴν δεξιάν του χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μας καὶ ἀναγινώσκει τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν.

### Ἡ Ἱερωσύνη

Αὕτῃ γίνεται κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονομένου.

Διὰ τοὺς διακόνους ἡ χειροτονία γίνεται μετὰ τὸν ἁγία-

σμόν τῶν Τιμίων Δώρων, διὰ τοὺς πρεσβυτέρους πρὸ τοῦ Ἁγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων καὶ μετὰ τὸν Χερουβικὸν ὕμνον καὶ διὰ τοὺς ἐπισκόπους κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θείας Λειτουργίας καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Τρισάγιον ὕμνον.

### Ὁ Γάμος

Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ γάμου γίνονται δύο τελεταὶ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς στέψεως.

Κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀρραβῶνος ὁ ἱερεὺς θέτει τὰ δακτυλίδια εἰς τὰ δάκτυλα αὐτῶν καὶ λέγει «*ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...*». Κατόπιν ὁ παράνυμφος ἀνταλλάσσει τρεῖς φορές τὰ δακτυλίδια, τὰ ὁποῖα δηλώνουν τὴν ἀμοιβαίαν ὑπόσχεσιν. Συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ στέψις.

Ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ «*εὐλόγημένη ἡ βασιλεία...*» καὶ κατόπιν ἀκολουθοῦν εὐχαὶ διὰ τῶν ὁποίων παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ εὐλογήσῃ τὸν γάμον τοῦτον ὅπως εὐλόγησε τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Σάρρας κ.λ.π.

Κατόπιν θέτει εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζεύγους τὰ στέφανα καὶ λέγει «*στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...*».

Τὰ στέφανα ἀνταλλάσσει ὁ παράνυμφος τρεῖς φορές ἐνῶ ψάλλεται τὸ «*Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξη καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς*». Κατόπιν ἀναγινώσκονται περικοπαὶ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ Κυριακὴ προσευχή. Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει ποτήριον μὲ οἶνον καὶ προσφέρει εἰς τὸ ζεῦγος τρεῖς φορές ἐνῶ ψάλλει «*ποτήριον Σωτηρίου λήρωμεν...*». Τέλος ψάλλει «*Ἡσαΐα χόρευε...*» καὶ γυρίζει μαζί μὲ τοὺς νεονύμφους τρεῖς φορές πέριξ τῆς Τραπεζῆς καὶ τελειώνει, ἀφοῦ βγάλῃ τὰ στέφανα ἀπὸ τὴν κεφαλὴν των δεόμενος εἰς τὸν Θεὸν ὅπως εὐλόγησῃ αὐτούς.

### Τὸ Εὐχέλαιον

Τὸ Εὐχέλαιον τελεῖται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας κατὰ τὴν Μεγάλην Τετάρτην καθὼς καὶ εἰς τὰ σπίτια. Κατὰ τὴν τέλεισιν τοῦ εὐχελαίου ψάλλεται ὁ κανὼν, ἀναγινώσκονται ψαλμοὶ καὶ εὐχαὶ καθὼς καὶ ἑπτὰ ἀπόστολοι καὶ ἑπτὰ Εὐαγγέλια. Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἱερεῖς ἢ καὶ ἀπὸ ἓναν καὶ ἀλείφονται διὰ ἡγιασμένου ἐλαίου οἱ πιστοί, ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει συγχωρητικὴν εὐχὴν.

## Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ

Ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, εἶναι ἡ ἱερὰ ἀκολουθία κατὰ τὴν ὁποίαν ἀγιάζεται ἕνας νεοκτισμένος ἢ ἀνακαινισμένος ναός. Ὁ ἀγιασμός αὐτός τοῦ ναοῦ τελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου μίαν μόνον φοράν. Ἐὰν δὲν ἀγιασθοῦν οἱ ναοὶ δὲν δυνάμεθα ἐντὸς αὐτῶν νὰ τελέσωμεν λατρείαν πρὸς τὸν Θεόν, δηλ. Λειτουργίαν.

Τὰ κυριώτερα μέρη τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐγκαινίων εἶναι δύο : α) Ἡ τοποθέτησις τῶν Ἀγίων λειψάνων εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ β) ἡ ἐπένδυσις τῆς Ἁγίας Τραπέζης διὰ τῶν ὀρισμένων ἱερῶν καλυμμάτων.

Διὰ νὰ γίνουν ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, πρέπει ἀπὸ τὸ ἔσπερας τῆς προηγουμένης ἡμέρας νὰ ἔχη ἐτοιμασθῆ ἡ κηρομαστίχη (σμίρνα καὶ λιβάνι) ἡ ὁποία συμβολίζει τὰ μύρα τὰ ὁποῖα εἶχον μαζί των αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὅταν μετέβησαν ν' ἀλείψουν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπίσης ἔχουν ἐτοιμασθῆ τὰ καλύμματα τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ τὰ Ἅγια λείψανα (ὄστᾶ Ἀγίων). Ἡ προετοιμασία αὐτῆ γίνεται μὲ μεγαλοπρεπεστάτην ἀκολουθίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλεται ὁ ἔσπερινός καὶ ὁ ὄρθρος. Μετὰ τὸν ὄρθρον ὁ ἐπίσκοπος φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὰ ἅγια λείψανα, κάμνει μετὰ τῶν ἄλλων πιστῶν τὴν περιφορὰν τοῦ ναοῦ ὁ ὁποῖος θὰ ἐγκαίνιασθῆ, ἐπὶ τρεῖς φοράς, καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι κλεισμένος. Κατὰ τὴν τρίτην περιφορὰν ὁ ἐπίσκοπος στέκει πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ ναοῦ καὶ φωνάζει «*Ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάριθιτε πύλαι αἰώνιοι, εἰσελεύσεται γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης*». Ἐντὸς τοῦ ναοῦ εὐρίσκεται ὁ ἱερεὺς ἢ ἕνας πιστός ὁ ὁποῖος ἐρωτᾷ : «*Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;*» καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἀπαντᾷ «*Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης*». Ἀφοῦ ἐπαναληφθοῦν αἱ ἐρωτοαπαντήσεις ἐπὶ τρεῖς φοράς, τὴν τρίτην ὁ ἐπίσκοπος ἀνοίγει βιαίως τὴν πύλην τοῦ ναοῦ καὶ εἰσέρχονται κληρικοὶ καὶ πιστοὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ὅποτε ὁ ἐπίσκοπος ἐναποθέτει τὰ ἅγια λείψανα τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐντὸς θήκης, μέσα εἰς τὸ κοίλωμα τῆς Ἁγίας Τραπέζης τὸ ὁποῖον ἔγινε διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ κοιλώματος ἐπίσης χύνεται ἅγιον μύρον καὶ ἡ ἐτοιμασθεῖσα κηρομαστίχη. Κατόπιν τοποθετεῖται ἡ πλάκα τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἡ ὁποία εἰκονίζει τὴν ἐκκλησίαν, πλένεται καὶ καθαρίζεται ἡ Ἅγια Τρά-

πεζα, ἀλείφεται μὲ Ἅγιον μύρον καὶ ἐπενδύεται διὰ τῶν καθω-  
ρισμένων καλυμμάτων. Ψάλλονται διάφορα τροπάρια καὶ τὸ  
τροπάριον τοῦ Ἁγίου εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ναὸς  
καὶ ἀκολουθεῖ ἡ θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία συνεχίζεται ἐπὶ ἑπτὰ  
ἡμέρας καθημερινῶς.

### Ὁ Ἁγιασμός

Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγιασμοῦ, τὸ ὕδωρ ἀγιάζεται,  
διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅταν δὲ ραντισθῶμεν ἡ  
δταν πῶμεν ἁγιασμὸν καθαριζόμεθα ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας. Διὰ  
τὰ ἁγιασθῆ τὸ ὕδωρ εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ἡ εὐλογία  
αὐτῆ τοῦ ὕδατος γίνεται διὰ καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως τοῦ  
Τιμίου Σταυροῦ ἐνῶ ψάλλεται «*σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ  
εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου*» καθὼς καὶ ἄλλα σχετικὰ ἱερὰ κει-  
μενα. Ὁ ἁγιασμός ὁ ὁποῖος τελεῖται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν  
ἡμέραν τῶν Θεοφανείων (Φώτων) λέγεται μεγάλος ἁγιασμός.  
Τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάν-  
νου εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν. Κατὰ τὸν ἁγιασμὸν αὐτὸν τε-  
λεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ὁ ἁγιασμός, τὸν  
ὁποῖον τελοῦμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς εἰς τὰς  
οἰκίας μας ἡ ὁπότε ἄλλοτε θελήσωμεν, λέγεται μικρὸς ἁγια-  
σμός. Κατὰ τὴν τέλεισιν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ ψάλλεται ἡ ἀκο-  
λουθία τοῦ Μ. Φωτίου.

### Ἡ κηδεῖα ἢ Νεκρώσιμος ἀκολουθία.

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἀποτελεῖται ἀπὸ εὐχὰς καὶ δεή-  
σεις μὲ τὰς ὁποίας συνοδεύει ἡ ἐκκλησία μας τοὺς νεκροὺς  
κατὰ τὴν κηδεῖαν των. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία διαιρεῖται εἰς  
δύο μέρη: α) Εἰς τὴν σύντομον ἀκολουθίαν ἡ ὁποία ψάλλεται  
εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ. Αὐτὴ λέγεται καὶ τρισάγιος ἀκολου-  
θία, ἐπειδὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν τρισάγιον ὕμνον καὶ ἀποτελεῖται  
ἀπὸ ὀλίγα τροπάρια καὶ συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ β) Εἰς τὴν κυ-  
ρίως νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἡ ὁποία τελεῖται εἰς τὸν ναόν.  
Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν αὐτὴν ὁ νεκρὸς τίθεται ἐπὶ τραπέζης εἰς  
τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ μὲ τὸ πρόσωπόν του ἐστραμμένον πρὸς  
ἀνατολάς. Ψάλλονται κατ' αὐτὸν στίχοι ἀπὸ τὸν 118 ψαλμὸν,  
ὁ ὁποῖος λέγεται ἄμωμος, νεκρώσιμος, εὐλογητάριος, πού ἀρ-  
χίζει μὲ τὸ «*Εὐλογητός εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου*»,  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

διάφορα τροπάρια και οί Μακαρισμοί. Κατόπιν αναγινώσκειται ὁ Ἀπόστολος (Α΄ Θεσσαλ. Δ΄ 13—17) καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (Ἰωάνν. Ε΄ 24—3) καὶ ἡ συγχωρητικὴ εὐχή. Ἀκολουθεῖ ὁ τελευταῖος ἀσπασμός, ὅπου οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι φιλοῦν τὸν νεκρὸν διὰ τελευταίαν φοράν, ψάλλεται δὲ «*Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμὸν δῶμεν, ἀδελφοί, τῷ θανάτῳ εὐχαριστοῦντες Θεῷ...*». Τέλος εἰς τὸν τάφον, κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν ψάλλεται τὸ τρισάγιον. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία εἶναι διαφορετικὴ διὰ τὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ, διὰ τοὺς λαϊκοὺς, τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς.

Ἡ ἐκκλησία μας δὲν λησμονεῖ τοὺς νεκροὺς, διὰ τοῦτο ἔχομεν καὶ τὰ μνημόσυνα, κατὰ τὰ ὁποῖα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀμαρτίας ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται τὸ μνημόσυνον. Κατ' αὐτό, μεταχειριζόμεθα κόλλυβα τὰ ὁποῖα συμβολίζουν τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Ὅπως ὁ σῖτος θαπτόμενος εἰς τὴν γῆν φυτρῶνει, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ σώματα θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν.

### Ἡ Παράκλησις

Παράκλησις εἶναι ἡ Ἱερὰ ἀκολουθία διὰ τῆς ὁποίας παρακαλοῦμεν τὴν Θεοτόκον, τὴν Παναμώμητον Μητέρα τοῦ Θεοῦ, νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Υἱὸν τῆς διὰ νὰ μᾶς συγχωρηθοῦν αἱ ἀμαρτίαι. Ἡ παράκλησις λέγεται καὶ Παρακλητικὸς κανὼν καὶ διαιρεῖται εἰς δύο: Τὸν μικρὸν καὶ τὸν μέγαν Παρακλητικὸν Κανόνα. Ψάλλονται κατὰ τὴν νηστείαν τοῦ Αὐγούστου μετὰ τὸν ἑσπερινόν.

Ἡ παράκλησις ψάλλεται καὶ εἰς ἄλλας ἡμέρας ὅταν ὁ χριστιανὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν Θεοτόκον εἰς ἀρρώστειαν, θάνατον, πόλεμον καὶ εἰς διαφόρους θλίψεις.

Ἐκτὸς τῶν παρακλητικῶν κανόνων πρὸς τὴν Θεοτόκον, ἔχομεν καὶ ἄλλους πρὸς ἄλλα ἅγια πρόσωπα, τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Ἀγγέλους κλπ.

Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος ὁ ὁποῖος ψάλλεται τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν θεωρεῖται παρακλητικὸς κανὼν.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μεγάλου παρακλητικοῦ κανόνος ψάλλονται τέσσαρα ἐξαποστειλάρια «*Ἀπόστολοι ἐκ περάτων...*» «*Ὁ γλυκασμὸς τῶν Ἀγγέλων...*», «*Καὶ σὲ μεσίτριαν ἔχω...*» «*Χρυσοπλοκάτατε πύργε...*».

## Ἐκκλησιαστικοὶ Ὕμνοι

Ὕμνοι λέγονται τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ ἐκφράζουν τὴν ἀγάπην, τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν τῶν πρὸς τὸν Θεόν, δοξάζουν δὲ καὶ εὐλογοῦν Αὐτόν. Οἱ ὕμνοι δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πατριάρχας, προφήτας, ἁγίους, Ἀποστόλους, εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ λοιποὺς μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐπειδὴ ψάλλονται μὲ ὠρισμένον τρόπον ἢ ἤχον λέγονται *τροπάρια* ἢ ὠδαί. Αἱ κυριώτεραι ὀνομασίαι τῶν ὕμνων εἶναι:

1) Ὁ Ἐωθινὸς ὕμνος (Δοξολογία). Αὐτὸν ψάλλουν οἱ χριστιανοὶ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὕμνου ποῦ ἔψαλλον οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν νύκτα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

2) Ὁ Τρισάγιος ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ *θριαμβευτικὸς* δηλ. «ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ...»

3) Ὁ Ἐπιλύχνιος ὕμνος «*φῶς ἱλαρόν...*».

4) Τὰ κοντάκια. Λέγονται καὶ τροπάρια τὰ ὁποῖα περιέχουν ἓν συντομικὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς.

5) Τὰ ἀπολυτικά. Ταῦτα εἶναι ὕμνοι καὶ ψάλλονται κατὰ τὴν ἀπόλυσιν, τὸ τέλος δηλαδὴ τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τῆς Λειτουργίας.

6) Καταβασίαι. Εἶναι ὕμνοι τοὺς ὁποῖους οἱ ψάλται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἔψαλλον εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, καταβαίνοντες ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν.

7) Καθίσματα. Αὐτὰ εἶναι τροπάρια τὰ ὁποῖα ὅταν ψάλλωνται, δύνανται νὰ κάθωνται οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰ στασίδια.

8) Δοξαστικά. Εἶναι τροπάρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα προηγεῖται ἢ μικρὰ δοξολογία «*Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι*» κλπ.

9) Θεοτοκία. Εἶναι τροπάρια πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ὅπως τὰ *Τριαδικὰ* πρὸς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, τὰ *Δεσποτικὰ* πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τὰ *Μαρτυρικὰ* πρὸς τοὺς Μάρτυρας.



10) Ἰδιόμελα ἢ Αὐτόμελα. Οἱ ὕμνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν ἰδικόν τους μέλος καὶ δὲν ὁμοιάζουν μὲ τοὺς ἄλλους.

11) Εἰρμοί. Εἶναι οἱ ὕμνοι οἱ ὅποιοι ρυθμίζουν τὸν ἦχον τῶν ἄλλων τροπαρίων καὶ ψάλλονται ὅπως αὐτοί.

Τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτὰ τροπάρια ἢ ἦσαν μεμονωμένα ἐκκλησιαστικά ἄσματα τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο εἰς διαφόρους στιγμὰς τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν ἢ ἀποτελοῦσαν ὅλα μαζὶ ἓνα σύνολον καὶ ἐψάλλοντο εἰς τὸν αὐτὸν ἦχον. Ταῦτα εἶναι οἱ **Κανόνες**, οἱ **Αἶνοι** καὶ οἱ **Οἴκοι**. Οἱ **Κανόνες** διαιροῦνται εἰς ἑννέα ὠδὰς, κάθε δὲ ὠδὴ εἰς τρία ἢ ἕξ τροπάρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον λέγεται **Εἰρμός**. Οἱ **Αἶνοι** ἀποτελοῦνται ἐκ 4—8 τροπαρίων τὰ ὁποῖα ψάλλονται ἢ τὰς Κυριακὰς καὶ λέγονται Ἐναστάσιμα, ἢ τὰς ἑορτὰς καὶ λέγονται Ἐγκωμιαστικά, πρὸ ἐκάστου δὲ τροπαρίου ψάλλεται στίχος ὁ ὅποιος ἀρχίζει μὲ τὸ «*αἰνεῖτε*». Οἱ **Οἴκοι** ἀποτελοῦνται ἀπὸ 20—30 στροφῶν καὶ περιέχουν ἐκτενέστερα ἀπὸ τὰ Κοντάκια τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς.

## Προσευχές

1. Ἐπουράνιε Θεέ, τὴν πίστιν στήριξον,  
τὰ ἔθνη πράυνον, τὸν κόσμον εἰρήνευσον,  
τὴν σχολὴν αὐτὴν καλῶς φύλαξον  
καὶ τὸν κόσμον Σου ὅλον.  
Ἡμᾶς δὲ φώτισον νὰ κάνωμε τὸ θέλημά Σου τὸ ἅγιον,  
ἵνα γίνῃ ὅλος ὁ βίος μας, Ὑμνος διὰ Σε διαρκῆς.
2. Δέσποινα πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων Σου  
καὶ λύτρωσε ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.
3. Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθημι,  
μῆτερ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην Σου.
4. Εὐφρανας ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τοῖς ποιήμασί σου  
καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἠγαλλιασάμεθα.  
Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε.  
Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν  
ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου ἐνεπλήσθημεν.  
Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κοιμηθησόμεθα καὶ ὑπνώσομεν  
ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατώκησας ἡμᾶς.



5. Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυέσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ τὰ πάντα καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν Αὐτός, Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῖν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις καὶ ἴθυνον τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀγίασον, τὰ σώματα ἄγνισον, τοὺς λογισμοὺς διόρθωσον, τὰς ἐννοίας κάθαρσον καὶ ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, κακῶν καὶ ὀδύνης. Τέλχισον ἡμᾶς τοῖς Ἁγίοις Σου Ἁγγέλοις, ἵνα τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι, καὶ ὀδηγούμενοι, καταντήσομεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπιγνώσιν τῆς ἀπροσίτου Σου δόξης ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

### Ἡ μεγάλη Δοξολογία

1. Δόξα σοι τῷ δειξαντι τὸ φῶς, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
2. Ὑμνοῦμέν Σε εὐλογοῦμέν Σε προσκυνοῦμέν Σε, δοξολογοῦμέν Σε, εὐχαριστοῦμεν Σοι διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν.
3. Κύριε βασιλεῦ, ἐπουράνιε Θεέ, Πάτερ, παντοκράτορ Κύριε Υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ καὶ Ἅγιον Πνεῦμα.
4. Κύριε ὁ Θεός, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.
5. Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλέησον ἡμᾶς.
6. Ὅτι σὺ εἶ ὁ μόνος Ἅγιος, Σὺ εἶ ὁ μόνος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν.
7. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω Σε καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
8. Καταξίωσον, Κύριε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀναμαρτήτους φιλαχθῆναι ἡμᾶς.
9. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξαμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

10. Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός Σου, ἐφ' ἡμᾶς,  
καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ Σε.
11. Εὐλόγητός εἶ, Κύριε, διδάξόν με τὰ δικαιώματά Σου.
12. Κύριε, καταφυγὴ ἐγεννήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.  
Ἐγὼ εἶπα : Κύριε, ἐλέησόν με.  
ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἤμαρτόν Σοι.
13. Κύριε, πρὸς Σε κατέφυγον διδάξόν με  
τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά Σου, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Θεός μου.
14. Ὅτι παρὰ Σοὶ πηγὴ ζωῆς,  
ἐν τῷ φωτὶ Σου ὀψόμεθα φῶς.
15. Παράτεινον τὸ ἔλεός Σου, τοῖς γινώσκουσί Σε  
Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέησον  
[ἡμᾶς.

### Ὑ μ ν ο ι

#### Ὑμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς Δεσποτικὰς Ἑορτὰς

Ἀπολυτίκιον τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ

Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν,  
ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ  
τὸ φῶς τῆς γνώσεως,  
ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες  
ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο.  
Σὲ προσκυνεῖν τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης  
καὶ Σὲ γινώσκειν  
ἐξ ὕψους ἀνατολῆς  
Κύριε δόξα Σοι.

Κοντάκιον τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ

Ἡ Παρθένος σήμερον  
τὸν ὑπερούσιον τίκτει  
καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον  
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.  
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι.  
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι  
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη  
παιδίον νέον  
ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

Τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ

Χαῖρε, κεχαριτωμένη, Θεοτόκε Παρθένε  
ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης,  
Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, φωτίζων τοὺς ἐν σκότει.  
Εὐφραίνου καὶ σύ, Πρεσβυτα, δίκαιε,  
δεξάμενος ἐν ἀγκάλαις τὸν ἐλευθερωτὴν  
τῶν ψυχῶν ἡμῶν  
χαριζόμενον ἡμῖν καὶ τὴν Ἀνάστασιν.

Κοντάκιον τῆς Ὑπαπαντῆς

Ὁ μήτραν παρθενικὴν ἀγιάσας τῷ τόκῳ σου  
καὶ χεῖρας τοῦ Συμεῶν εὐλογήσας ὡς ἔπρεπε,  
προφθάσας καὶ νῦν ἔσωσας ἡμᾶς, Χριστὲ ὁ Θεός,  
ἀλλ' εἰρήνευσον ἐν πολέμοις τὸ πολίτευμα  
καὶ κραταίωσον βασιλεῖς, οὓς ἠγάπησας,  
ὁ μόνος φιλάνθρωπος.

Ἄπολυτίκιον τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ

Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε,  
ἢ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις.  
Τοῦ γὰρ γεννήτορος ἢ φωνὴ προσεμαρτύρει σοι,  
ἀγαπητόν σε Υἱὸν ὀνομάζουσα.  
Καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς  
ἐβεβαίου τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές.  
Ὁ ἐπιφανεῖς Χριστὲ ὁ Θεός,  
καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα σοι.

Κοντάκιον Θεοφανεῶν

Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένη  
καὶ τὸ φῶς σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς  
ἐν ἐπιγνώσει ὕμνοῦντές σε.  
Ἦλθες, ἐφάνης, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος

Μεταμορφώθης ἐν τῷ ὄρει, Χριστὲ ὁ Θεός,  
δείξας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου,  
καθὼς ἠδύναντο λάμπον καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς  
τὸ φῶς σου τὸ ἀτίδιον  
πρεσβελαῖς τῆς Θεοτόκου, Φωτοδότα δόξα σοι.

Κοντάκιον Μεταμορφώσεως

Ἐπὶ τοῦ ὄρους μετεμορφώθης  
καὶ ὡς ἐχώρουν οἱ μαθηταὶ σου  
τὴν δόξαν σου, Χριστὲ ὁ Θεός, ἐθεάσαντο,  
ἵνα ὅταν σὲ ἴδωσι σταυρούμενον  
τὸ μὲν πάθος νοήσωσιν ἐκούσιον  
τῷ δὲ κόσμῳ κηρύξωσιν,  
ὅτι σὺ ὑπάρχεις ἀληθῶς  
τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα.

Ἡ ὕψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου  
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου,  
νίκας τοῖς Βασιλεῦσι  
κατ' ἐναντίων δωρούμενος  
καὶ τὸ σὸν φυλάττων  
διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα.

\*Ὕμνοι ψαλλόμενοι κατὰ τὰς Θεομητορικὰς ἑορτὰς

Τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου)

Ἡ γέννησίς σου, Θεοτόκε,  
χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ,  
ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.  
Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν  
καὶ λύσας τὴν κατάραν ἔδωκε τὴν εὐλογίαν  
καὶ καταργήσας τὸν θάνατον  
ἔδωρήσατο ἡμῖν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Εἰς τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου)

Σήμερον τῆς εὐδοκίας Θεοῦ τὸ προοίμιον  
καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἢ προκήρυξις  
ἐν ναῷ τοῦ Θεοῦ τρανώς ἢ Παρθένος δείκνυται  
καὶ τὸν Χριστὸν τοῖς πᾶσι προκαταγγέλλεται  
Αὐτῇ καὶ ἡμεῖς μεγαλοφώνως βοήσωμεν  
Χαῖρε τῆς οἰκονομίας τοῦ Κτίστου ἢ ἐκπλήρωσις.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου (25 Μαρτίου)

Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου ἢ φανέρωσις  
ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται,  
καὶ Γαβριὴλ τὴν χάριν εὐαγγελίζεται  
Διὸ καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ  
τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν  
Χαῖρε, Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ Σοῦ.

Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου)

Ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας  
ἐν τῇ κοιμήσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε,  
μετέστης πρὸς τὴν ζωὴν,  
μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς  
καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη  
ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἕγμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς κινητὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς

Πρώτης Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν ἢ Κυριακῆς Ὁρθοδοξίας

Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνούμεν, Ἄγαθέ,  
αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν  
Χριστὲ ὁ Θεὸς βουλήσει γὰρ ἠὺδοκήσας σαρκὶ  
ἀνελθεῖν ἐν τῷ ἵνα ρύση οὓς ἐπλασας ἐκ τῆς  
δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.

Ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι,  
Χαρὰς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,  
παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον.

Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν ἢ Σταυροπροσκυνησεως

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου  
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου,  
νίκας τοῖς εὐσεβέσι  
κατ' ἐναντίων δωρούμενος  
καὶ τὸ σὸν φυλάττων  
διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα.

Κυριακῆς τῶν Βαῖων

Τὴν κοινὴν ἀνάστασιν πρὸ τοῦ Σοῦ πάθους  
πιστούμενος ἐκ τῆς κοίτης

ἡγειρας τὸν Λάζαρον, Χριστὲ ὁ Θεός,  
"Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ παῖδες  
τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες,  
Σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν  
'Ωσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις  
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος  
ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Εἰς τοὺς Νυμφίους (Μεγάλη Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη)

Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται  
ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός  
καὶ μακάριος ὁ δοῦλος  
ὃν εὐρήσει γρηγοροῦντα,  
ἀνάξιος δὲ πάλιν ὃν εὐρήσει  
ραθυμοῦντα.  
Βλέπε οὖν ψυχὴ μου,  
μὴ τῷ ὕπνῳ κατανεχθῆς,  
ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ παραδοθῆς  
καὶ τῆς βασιλείας ἔξω κλεισθῆς  
ἀλλ' ἀνάνηψον κράζουσα  
ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἰ ὁ Θεὸς  
διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἰδιόμελον Μεγάλης Ἑβδομάδος

Τὸν νυμφῶνα Σου βλέπω,  
Σωτήρ μου, κεκοσμημένον,  
καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω,  
ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ.  
Λάμπρυνόν μου τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς  
Φωτοδότα, καὶ σῶσόν με.

Δοξαστικὸν Μεγάλης Τετάρτης ὑπὸ Κασσιανῆς

Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνὴ  
τὴν Σὴν αἰσθομένη Θεότητα  
μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν  
ὀδυρομένη μύρα Σοὶ πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει.  
Οἴμοι λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει,  
οἴστρος ἀκολασίας ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος,  
ἔρως τῆς ἀμαρτίας.

Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων  
ὁ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ.  
Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας  
ὁ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφάτῳ Σου κενώσει.  
Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους Σου πόδας,  
ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν  
τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις,  
ὧν ἐν τῷ Παραδείσῳ Εὐσά τον δειλινὸν  
κρότον τοῖς ὠσίν ἤχηθεῖσα τῷ φόβῳ ἐκρύβη.  
Ἄμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων Σου ἀβύσσους  
τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσώστα Σωτήρ μου.  
Μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης,  
ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος.

Ὕμνος τοῦ Πάσχα

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν  
θανάτῳ θάνατον πατήσας  
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι  
ζωὴν χαρισάμενος.

Κοντάκιον τοῦ Πάσχα

Εἰ καὶ ἐν τάφῳ κατήλθες, Ἄθανατε,  
ἀλλὰ τοῦ ἄδου καθεῖλες τὴν δύναμιν,  
καὶ ἀνέστης ὡς νικητής, Χριστέ ὁ Θεός,  
γυναιξὶ Μυροφόροις φθειγξάμενος, χαίρετε  
καὶ τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις εἰρήνην δωρούμενος  
ὁ τοῖς πεσοῦσι παρέχων ἀνάστασιν.

Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ

Ἐσφραγισμένου τοῦ μνήματος  
Ἡ ζωὴ ἐκ τάφου ἀνέτειλας,  
Χριστέ ὁ Θεός,  
καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων,  
τοῖς μαθηταῖς ἐπέστης  
ἢ πάντων Ἀνάστασις,  
πνεῦμα εὐθὲς δι' αὐτῶν ἐγκαινίζων ἡμῖν  
κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος

Κυριακῆς Μυροφόρων

Ταῖς Μυροφόροις Γυναιξί,  
παρὰ τὸ μνήμα ἐπιστάς  
ὁ ἄγγελος ἔβόα,  
τὰ μύρα τοῖς θνητοῖς  
ὑπάρχει ἀρμόδια,  
Χριστὸς δὲ διαφθορᾶς  
ἐδείχθη ἀλλότριος,  
ἀλλὰ κραυγᾶσατε,  
Ἄνεστη ὁ Κύριος  
παρέχων τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Τῆς Ἄναλήψεως τοῦ Κυρίου

Ἄνελήφθης ἐν δόξῃ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν  
χαροποιήσας τοὺς μαθητὰς  
τῇ ἀπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,  
βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας  
ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ  
ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.

Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πατέρων

Ἵπερδεδοξασμένος εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,  
ὁ φωστῆρας ἐπὶ γῆς τοὺς Πατέρας ἡμῶν  
θεμελιώσας καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν  
ἀληθινὴν πίστιν πάντας ἡμᾶς ὀδηγήσας  
πολυεύσπλαγχνε, δόξα σοι.

Τῆς Πεντηκοστῆς

Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν,  
ὁ πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς ἀναδείξας,  
καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον  
καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας,  
Φιλάνθρωπε δόξα Σοι.

Κοντάκιον Πεντηκοστῆς

Ὅτε καταβάς  
τάς γλώσσας συνέχεε,  
διεμέριζον ἔθνη ὁ Ὑψιστος,



δε τοῦ πυρός  
τάς γλώσσας διένειμεν,  
εἰς ἐνότητα πάντα ἐκάλεσε  
καί συμφώνως δοξάζομεν  
τὸ Πανάγιον Πνεῦμα.

Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων

Τῶν ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ Μαρτύρων σου,  
ὡς πορφύραν καί βύσσον τὰ αἵματα,  
ἡ ἐκκλησία σου στολισμένη  
δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός.  
Τῷ λαῷ σου τοὺς οἰκτιρμούς κατέπεμψον,  
εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δωρῆσαι,  
καί ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Κοντάκιον τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου

Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ  
τὰ νικητήρια  
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν  
εὐχαριστήρια  
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου,  
Θεοτόκε,  
ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος  
ἀπροσμάχητον  
ἐκ παντοίων με κινδύνων  
ἐλευθέρωσον  
ἵνα κράζω Σοι  
Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.

Ὑμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς ἑορτὰς Ἁγίων

Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος  
τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσει δογμάτων θείων πυρσεύσαντας  
τοὺς μελιρρύτους ποταμούς τῆς σοφίας,  
τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας  
Βασιλεῖον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον  
σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι,  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί,  
συνελθόντες ὕμνους τιμήσωμεν  
Αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

Τῶν Ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης

Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος,  
καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλήσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος,  
ὁ ἐν βασιλευσιν ἀπόστολός Σου, Κύριε,  
βασιλεύουσιν πόλιν τῇ χειρὶ Σου παρέθετο  
ἦν περίσωζε διὰ παντός ἐν εἰρήνῃ,  
πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, μόνη Φιλάνθρωπε.

Τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου

Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι  
καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι,  
τῷ Δεσπότη τῶν ὄλων πρεσβεύσατε,  
εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι  
καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου

Ὁ ποιμενικός αὐλὸς τῆς θεολογίας σου,  
τὰς τῶν ρητόρων ἐνίκησε σάλπιγγας  
ὡς γὰρ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐκζητήσαντι,  
καὶ τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι  
ἀλλὰ πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ, Πάτερ Γρηγόριε,  
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

Ἡ τοῦ στόματός σου, καθάπερ πυρσὸς ἐκλάμψασα χάρις  
τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν  
ἀφιλαργυρίας τῷ κόσμῳ θησαυροὺς ἐναπέθετο  
τὸ ὕψος ἡμῖν τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπέδειξεν  
ἀλλὰ σοῖς λόγοις παιδεύων, πάτερ Ἰωάννη Χρυσόστομε  
πρέσβευε τῷ Λόγῳ Χριστῷ τῷ Θεῷ  
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Εισαγωγή . . . . .	3
Περί Κατηχήσεως . . . . .	3
Σημερινή κατηχητική κίνησις . . . . .	4
΄Ορισμός Θρησκείας . . . . .	5
Εἶδη Θρησκειῶν . . . . .	5
Χριστιανισμός . . . . .	8
Πηγαί τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας . . . . .	9

### ΜΕΡΟΣ Α΄. ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως . . . . .	13
Ἐξηγήσις τοῦ 1ου ἄρθρου . . . . .	14
Ἐπίδειξις ὅτι ὑπάρχει Θεὸς . . . . .	14
Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ . . . . .	16
Περί τῆς Ἁγίας Τριάδος . . . . .	16
Δημιουργία τοῦ Κόσμου καὶ Θεία Πρόνοια . . . . .	17
Περί ἁμαρτίας τῶν πρωτοπλάστων . . . . .	18
Οἱ Ἄγγελοι . . . . .	18
Περί τοῦ Δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος . . . . .	19
Ὁ Ἰησοῦς Σωτήρας τοῦ Κόσμου . . . . .	20
Περί Ἐκκλησίας . . . . .	22
Περί τοῦ Βαπτίσματος . . . . .	22
Περί τῆς Ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς . . . . .	23
Τί λέγονται μυστήρια . . . . .	25
Τὸ βάπτισμα . . . . .	25
Τὸ Χρῖσμα . . . . .	26
Ἡ Ἐξομολόγησις . . . . .	27
Ἡ θεία Εὐχαριστία . . . . .	28
Ὁ Γάμος . . . . .	30
Ἡ Ἱερωσύνη . . . . .	31
Τὸ Εὐχέλαιον . . . . .	32

### ΜΕΡΟΣ Β΄. ΗΘΙΚΟΝ

Ὁ Δεκάλογος . . . . .	34
Πρώτη ἐντολή, Δευτέρα ἐντολή, Τρίτη ἐντολή, Τετάρτη ἐντολή, Πέμπτη ἐντολή, Ἑκτη ἐντολή, Ἑβδόμη ἐντολή, Ὀγδόη ἐντολή, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς	

Ἐνάτη ἐντολή, Δεκάτη ἐντολή . . . . .	Σελίς 35—41
Περὶ Προσευχῆς . . . . .	41
Κυριακὴ Προσευχὴ . . . . .	42
Ἐρμηνεῖα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς . . . . .	43

## ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

### ΜΕΡΟΣ Α΄. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Οἱ Ναοὶ . . . . .	46
Ρυθμὸς Βασιλικῆς . . . . .	46
Βυζαντινὸς Ρυθμὸς . . . . .	47
Γοτθικὸς Ρυθμὸς . . . . .	48
Ρυθμὸς Ἀναγεννήσεως . . . . .	49
Μέρη τοῦ Ναοῦ . . . . .	50
Ἄγιον Βῆμα . . . . .	51
Ὁ κυρίως Ναός . . . . .	53
Ὁ Νάρθηξ . . . . .	54
Ἱερὰ Σύμβολα καὶ Εἰκόνες . . . . .	55
Ἱερὰ Σκεύη . . . . .	56
Ἱερὰ ἄμφια . . . . .	60
Λειτουργικὰ Βιβλία . . . . .	65

### ΜΕΡΟΣ Β΄. ΠΟΤΕ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

Αἱ ἑορταὶ . . . . .	67
Ἀκίνητοι δεσποτικαὶ ἑορταὶ . . . . .	67
Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα . . . . .	69
Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ μετὰ τὸ Πάσχα . . . . .	73
Θεομητορικαὶ ἑορταὶ . . . . .	75
ἑορταὶ Ἀγίων . . . . .	75
Βίοι Ἀγίων . . . . .	77

### ΜΕΡΟΣ Γ΄. ΠΩΣ ΛΑΤΡΕΥΕΤΑΙ Ο ΘΕΟΣ

Αἱ Ἱερὰ ἀκολουθίαι . . . . .	80
Τακτικαὶ ἀκολουθίαι . . . . .	80
Αἱ ὥραι. Ὁ Ἐσπερινός. Τὸ ἀπόδειπνον. Τὸ μεσονυκτικόν. Ὁ Ὄρθρος . . . . .	80—82
Ἡ Θεία Λειτουργία . . . . .	83
Διαίρεσις τῆς Θείας Λειτουργίας . . . . .	84
Προσκομιδὴ . . . . .	84
Λειτουργία τῶν Κατηχομένων . . . . .	85
Λειτουργία τῶν Πιστῶν . . . . .	87
Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων . . . . .	91

ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

	Σελίς
Τὸ Βάπτισμα . . . . .	91
Τὸ Χρῖσμα, Ἡ Ἐξομολόγησις. Ἡ Ἱερωσύνη . . . . .	92
Ἐὸ Γάμος, Τὸ Εὐχέλαιον . . . . .	93
Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ . . . . .	94
Ἐὸ Ἀγιασμός. Ἡ κηδεῖα ἢ Νεκρώσιμος ἀκολουθία . . . . .	95
Ἡ παράκλησις . . . . .	96

ΜΕΡΟΣ Δ'. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ

Προσευχές . . . . .	98
Ἡ Μεγάλη Δοξολογία . . . . .	99
*Ὑμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς Δεσποτικὰς ἑορτὰς . . . . .	100
*Ὑμνοι ψαλλόμενοι κατὰ τὰς Θεομητορικὰς ἑορτὰς . . . . .	102
*Ὑμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς κινητὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς . . . . .	103
*Ὑμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀγίων . . . . .	107





Εν Ἀθήναις τῇ 3-7-1956

Ἀριθ. Πρωτ. 61303

Π Ρ Ο Σ

Τοὺς κ.κ. ΝΙΚ. & ΕΛ. ΦΑΡΜΑΚΗ

Δημοδιδασκάλους

ΕΝΤΑΥΘ

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303)2-7-  
ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τῆς  
Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπι-  
παιδεύσεως, ἐνεκρίθη τό ὑπὸ τὸν τίτλον «ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ  
ΚΑΤΗΧΗΣΗ» βιβλίον σας ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος  
τῶν Ἐκπαιδευτικῶν διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' Τάξεως τοῦ  
Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπὶ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ 1-9-52

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον  
ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις  
τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως  
βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ε. Ὑ.

Ὁ Διευθυντὴς  
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ